

IAN HARGREAVES

GAZETECİLİK

KÜLTÜR KİTAPLIĞI 53

DOST

GAZETECİLİK

IAN HARGREAVES

Türkçesi: YELİZ ÖZKAN

GAZETECİLİK KURUMUNUN DÜNYANIN HEMEN HEMEN HER YERİNDE YAŞADIĞI MESLEKİ YIPRANMAYA KARŞIN HÂLÂ BÜYÜK BİR ETKİYE SAHİP OLDUĞU DOĞRUDUR. KÜRESEL TERÖRİZMDEN AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNE, SOSYETİK SKANDALLARDAN ÇEVRE FELAKETLERİNE KADAR BİRÇOK KONUDA KAMUOYU OLUŞTURMANIN ETKİLİ BİR YOLU OLARAK VARLIĞINI SÜRDÜRMEKTEDİR GAZETECİLİK. BU ÖZLÜ ÇALIŞMA, HABER KAYNAKLARININ İŞLEYİŞİ VE HABERİN DOLAŞIMA GİRMESİYLE İLGİLİ PRATİK AYRINTILARI OLDUĞU KADAR, GAZETECİLERİN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI ETİK BAĞLAYICILIKLARI VE MESLEKİ TAVIR ALIŞLARI DA İRDELİYOR. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ, İFADE HÜRRİYETİ, TEMEL AHLAKİ KODLAR VE DAHA BİRÇOK ESAS ÜZERİNE NİTELİKLİ BİR SORUŞTURMA.

Kültür Kitaplığı: 53; Toplumbilim: 3

ISBN 975-298-270-0

D

KÜLTÜR KİTAPLIĞI: 53

D

Ian Hargreaves

BBC ve Financial Times gazetelerinde çalışan Hargreaves Cardiff Üniversitesi'nde profesördür.

Hargreaves, Ian
Gazetecilik
ISBN 975-298-270-0 / Türkçesi: Yeliz Özkan
Aralık 2006, Ankara, 190 sayfa
Kültür Kitaplığı: 53; Toplumbilim: 3

GAZETECİLİK

Ian Hargreaves

DOST

İÇİNDEKİLER

Ben, Kelda, Yoko, Zola ve Adele'e

Giriş

GÜCÜN PARADOKSU

Gazetecilik, yirmi birinci yüzyıla kendi yarattığı bir paradoksa yakalanmış biçimde girdi. Artık, özgür basının on sekizinci yüzyılda doğuşundan bu yana sahip olduğumuzdan daha fazla habere, daha etkili gazeteciliğe ve emsali görülmemiş bir medya çeşitliliğine sahibiz. Yine de, politikacılar, felsefeciler, sokaktaki insan, radikal küreselleşme karşıtları, dini topluluklar ve hatta bizzat gazeteciler daha önce görülmediği kadar gazeteciliğe saldırmaktadır. Bu kitap da bu paradoksu açıklamak ve olası sonuçları araştırmak için bir girişimdir.

Paradoksun ilk safhası, gazeteciliğin etkisindeki artış, kolaylıkla açıklanmıştır. Bunun nedeni, günümüzde haberleri çevreleyen yorum endüstrisi ve haberleri yaymak ve göstermek için kullanılan yeni, ucuz elektronik aletlerin ortaya çıkmasının yardımıyla bilginin kültürel, politik ve ekonomik değerindeki artıştır. Artık anlamıştır ki, bol ve erişilebilir bilgi olmadan, ne inandığımız demokrasiye ne de arzuladığımız ekonomik büyüme ve tüketici hakkına sahip olabiliriz.

Bir zamanlar elde etmesi zor ve pahalı olan haberler, bugün soluduğumuz hava gibi çevremizi sarmıştır. Haberlerin çoğu bilgisayarlarda, reklam panolarında, trenlerde, uçaklarda ve cep telefonlarında karşımıza çıkarak, kelimenin tam anlamıyla bizleri kuşatmıştır. Haberler, bir zamanlar pahalı ve nadir bulunan gazetelerden edinilmeye çalışılırken, günümüzde her yerde ve büyük oranda bedava ve tüketilmeye hazırdır. Artık haber açlığını gidermek için bir sabah gazetesi bir de akşamları yayınlanan televizyon ana haber bülteninden fazlası var. Her kaliteden haber, günde birkaç kez atıştırılması ve hatta sipariş edilmeye programlanıp gelmesi ve kişisel dijital yardımcınız tarafından önceden sınıflandırılması için abur cubur biçiminde önümüze konmaktadır. Gazetecilik bir zamanlar gazete kâğıdı tomarlarının ülkenin bir ucundan diğerine götürülmesi için gerekli olan zaman ile sınırlıyken, şimdi, küresel, anlık ve etkileşimlidir.

Fakat bu yeni haber kültürüne ilişkin problemler de vardır. Haberler çok fazla olduğu için iyiyi kötüden ayırmamız zor. Haberin çoğunlukla doğrudan ödeme yapılmadan elde edilebilmesi ona daha az değer vermemiz anlamına gelebilmektedir. Bir nesil, haberin bir maliyetinin olduğunu bilmeden büyüdükçe, geniş kapsamlı araştırmalar gibi çok para gerektiren gazeteciliğin ekonomisi zayıflatılmaktadır.

Abur Cubur Haberciliği

Ayrıca bilgi, bugün olduğu kadar hızlı yayıldığında, daha tam olarak ne olduğu anlaşılamadan büyük zararlara neden

olabilir. Anlık haberler dünyasında, televizyon kanalları arasında gezindiğimiz sıradaki kadar bir zaman içinde şöhretler mahvedilip, özel hayatlara gereksiz yere tecavüz edilmektedir. Abur cubur yiyecek, kolay elde edilebilir ve tadı ilk ısırıkta iyi bir besin olabilir, ama abur cuburun popülaritesi, halk sağlığına uzun dönemdeki etkilerinin ne olacağına ilişkin sorular doğurmaktadır. Aynı şey abur cubur haberciliği için de geçerlidir. Günümüzün televizyon muhabirleri uzak savaş bölgelerinde resimler çekip, bu resimleri uydular vasıtasıyla tüm dünyada yayınlamaktadır. Eğer çekilenler görsel olarak heyecan vericiyse en çok şöhreti bu hikâyeler yakalamaktadır, çünkü şiddet arzu edilir bir şeydir ve ölüm prim yapar. Hatta, gazeteci, genç, göz alıcı ve ünlü ise daha da iyidir. Eğitim, sağlık, siyaset ve toplum ilişkileri gibi sıkıcı ama daha önemli konulara haberlerde daha az yer verilir. Bu arada ekonomi habercileri fiyatları hareketlendiren anlık değerlendirmeler yapıp kişisel mali kazanç arzularını arttırmak ve daha uzun dönemli, daha önemli ekonomi ve iş dünyası meseleleri ile incelikle oynamak için piyasa bilgi sistemlerine sürekli bağlıdırlar. Dolayısıyla, çağdaş haberin koşulları gazetecinin muhakemesini ve dürüstlüğünü tamamen yeni yöntemlerle değil, daha rutin bir biçimde ve görülmemiş bir hızla test eder. Eğer gazeteci gizliden gizliye, bir tür görünmeyen halkla ilişkiler çarkının veya kişisel ticari çıkarların aleti olmuş ise, çıkarı gözetilmeyen, halktır.

Politikada ise, demokrasinin kendisi, bu yüksek hızlı, her an yayınlanan haberlerdünyasında risk altındadır. Politika muhabirleri, şöhret açısından gölgede bıraktıkları politikacılar hakkında anlık hükümler vermekte; bunun so-

nucunda da, parlamentolar bu hiç bitmeyen büyük medya şovunda ikincil eğlence haline getirildiklerini hissetmektedir. 1828'de İngiliz tarihçi Macaulay, Parlamento'daki gazeteciler locasını ülkesinin 'dördüncü kuvvet'i olarak isimlendirmiştir. Haber medyası, günümüzde, kralları tahtından edebilen ve parlamentoyu, gazeteciler sırtlarını dönerse, varlığını sürdüremeyecek olan bir muhabbet salonuna çeviren birinci kuvvet haline gelmiş gibi görünmektedir. Televizyon röportajcıları, karşılarındaki insanlar okul müdürünün odasına hesap vermeleri için çağrılan öğrencilermiş gibi, canlı yayında bir seyirci kitlesinin önündeki bakanlara parmaklarını sallamaktalar. İnsanlar, televizyon realite şovlarında Avrupa Parlamentosu veya belediye seçimlerinde olduğundan daha fazla oy kullandığı için, politikacıların buna tepkisi, daha çok televizyon üslubunda ümitsizce yanıt vermeye çalışmak olmuştur: konuşkan, arkadaş canlısı, duygusal ve çok daha az talepkâr. Kongre üyeleri ve parlamenterler gençlerin ilgisini başka türlü nasıl çekebilirler? Aşırı bilgi yüklemesinin yarattığı bu uğultu içinde seslerini nasıl duyurabilirler?

Güven Krizi

Günümüzde etrafı çepeçevre saran gazeteciliğin çevresinde biriken güçlüklerin pek çok belirtisi var. Görüş anketlerinden gazetecilere eskiye oranla daha az güvenildiği ve daha az değer verildiğini biliyoruz. Güven açısından, gazeteciler aşağı çektikleri politikacılarla aynı sırada, ama iş adamları ve memurların gerisinde yer almaktalar. Dok-

torlar, öğretmenler ve bilim adamları gibi en çok saygı duyulan profesyonellerden ise çok daha gerideler. 25 yıldır Amerika'daki basın meselelerini takip eden 'Project Censored'un kurucusu Dr. Carl Jensen, "Yeni bin yılda basının geleceği ümitsiz görünüyor" demiştir.

> "Basının, çevreyi temizlemek, nükleer silahlanmayı önlemek, sahtekâr politikacıları yerlerinden etmek, fakirliği azaltmak, tüm insanlar için kaliteli sağlık hizmeti sağlamak ve hatta 1984'te Etiyopya'da yaptığı gibi milyonlarca insanın hayatını kurtarmak için insanları harekete geçirme gücü vardır. Fakat basını, bunları yapmak yerine, seksi, şiddeti ve sansasyonelliği arttırmak ve halihazırda zengin olan medya patronlarının cüzdanlarını daha da şişirmek için kullanıyoruz."

Jensen'in görüşü, Başkan Bill Clinton'ı Beyaz Saray stajyeri Monica Lewinsky ile yaptığı seks yaramazlığıyla ilgili olarak köşeye sıkıştıran skandal boyunca Amerika'da büyük yankı bulmuştur. Amerikan haber kuruluşları, en ünlü bazı gazeteleri ile televizyon ve radyo yayıncıları dahil, sansasyon ve haber atlatma için birbirlerini yenmeye uğraşırken dedikodu ve doğrulanmamış bilgileri satmakla yargılamışlardır. Haber medyası, TV dizilerine çok fazla değer vermek ve adaleti umursamamakla suçlandığında eleştirmenler bunu daha önceki bir şöhret skandalı O. J. Simpson davasının haberlerde ele alınışından belli olan bir kalıbın parçası olarak görmüşlerdir. Halkın, Başkan Clinton'ın 'Fermuar Davası'na verdiği tepki başkandan çok medyaya sırtını dönmek olmuştur. Tüm dünyadaki gazetecilerin ne

kadar önemsiz olursa olsun potansiyel herhangi bir skandalın adının ardına 'dava' kelimesini böyle rahatlıkla eklemeleri araştırmacı gazetecilerin üzerine kara bir gölge gibi çöken Watergate'ten bu yana devam eden belli bir ciddiyet eksikliğine işaret etmektedir. Yakın zamanda Amerikan gazeteciliği ülkenin en saygın bazı haber kuruluşlarındaki sahte haberlerle ilgili bir dizi iç skandal ile darbe almış ve bu skandallardan bir tanesi *New York Times*'ın en kıdemli iki editörünün istifasına yol açmıştır.

Endişeli Gazeteciler Savaşıyor

Bunlar gibi olaylar yüzünden gazetecilikle ilgili şüpheler Amerikan demokratik değerlerini kemirmeye başlamıştır. 1999'da yapılan bir ankete göre, bireylerin veya gazetelerin ifade özgürlüklerinde herhangi bir kısıtlamayı yasaklayan 'İlk Anayasa Eki' ile büyüyen Amerikalıların % 53'ü basının gereğinden fazla özgür olduğu sonucuna varmışlardır. Bu sırada, doğru ve dengeli haberciliğin temel mesleki standartlarına dönmeyi savunan ve haberciliği aşırı biçimde ticarete döktüğünü düşündükleri medyaya karşı bir kampanya yürüten 'endişeli gazeteciler' akımı başlamıştır. Yeni medya patronları, endişeli gazetecilerin, gazeteciliği, vatandaşları korkusuzca ve tarafsızca bilgilendirme misyonundan uzaklaştırıp, bunun yerine hissedarların iştahlarını doyurmakta olduklarını söylemektedirler. Bu hareketin manifestolarından birinin yazarları, "Habermiş gibi görünen bencil ticari anlayışın, bağımsız haberlerin yerini alması olasılığıyla karşı karşıyayız" demekte ve şöyle devam etmektedir:

"Özgür basının bağımsız bir kurum olduğunu söyleyen İlk Anayasa Eki, tarihimizde ilk defa hükümetin müdahalesi olmaksızın tehdit edilmektedir. Bu dünyada, İlk Anayasa Eki, ifade özgürlüğünün değil, ekonomik rekabetin temel kurallarını koyan bir mülkiyet hakkı haline gelmiştir. Bu, demokratik toplum için çok büyük sonuçları olan köklü ve destansı bir değişikliktir."

Şiddeti azalıp çoğalsa da, şu veya bu şekilde benzer bir hikâye demokratik dünyanın her yerinde duyulabilir. İtalya'da Başbakan Silvio Berlusconi kendisini eleştirenler tarafından İtalya'nın en büyük ticari televizyon grubu Mediaset'te iken sergilediği baskın karakterinden hâlâ faydalanmasının yanı sıra, devlet yayın organı RAI'de emirler yağdıran bir patron olarak görülmektedir. Aslında, Berlusconi'yi eleştirenler, Berlusconi'nin ülkedeki televizyon haberciliğinin iplerini % 90 oranında elinde tuttuğunu ve bunun da, sonuç olarak, ölümcül bir teslimiyet olduğunu söylemektedirler. Çek Cumhuriyeti cumhurbaşkanı ve soğuk savaş sonrası Avrupa'nın özgür basın için verilen en tutkulu savaşlarından birinin emekli askeri Vaclav Havel, 2002'deki Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nde şunları söylemiştir: "Doğrudan bir politik baskı ve sansürün olmadığı bir durumda ifade özgürlüğünü etkileyebilecek daha karmaşık sorunlar olabilir, özellikle de ekonomik alanda. İtalya bu sorunun ilk örneğini temsil edebilir."

İngiltere'deki endişe konusu, ulusal gazete piyasasının üçte birini kontrol eden ve ülkenin en büyük ödemeli televizyon sisteminin sahibi Avustralya asıllı Amerikalı Rupert Murdoch'ın güçlü konumudur. Murdoch, pek çok insan tara-

fından hükümetleri kurabilme veya yıkabilme becerisine sahip bir yabancı olarak görülmektedir. Aynı zamanda, genellikle basındaki gevşek standartlar konusunda sürekli bir endişe vardır. Bununla ilgili olarak akıllara kazınan an, Prenses Diana'nın Ağustos 1997'de Paris'teki bir tünelde, arabası İngiliz ve diğer gazete fotoğrafçıları tarafından tutulan serbest fotoğrafçılar tarafından takip edilirken gerçekleşen feci ölümüdür. Prensesin cenazesinde erkek kardeşi, yayıncıları elleri kanlı olmakla suçlamıştır. 1990'lar boyunca, bir editörün ahlak kurallarını tartışmalı bir yetkinlik ile izleyen özerk bir kurum olan Basın Şikayetleri Komisyon'u, kurallarını halkın ve politikacıların baskısına göre yenilemeye çalışmıştır. 2002'de Basın Şikayetleri Komisyon'unun ünü Margaret Thatcher hükümetinde bakanlık yapmış üyesi Lord Wakeham'in, hesaplarıyla oynanan Amerikan enerji şirketi Enron'un başkanı olduğu ortaya çıkınca zarar görmüştür. Wakeham, Basın Şikayetleri Komisyon'unu bırakmaya zorlanmış, yerine basının kötü imajını düzeltmekle görevlendirilen başka bir kurum figürü, emekli Washington büyükelçisi Sir Christopher Meyer getirilmiştir.

Basın Özgürlüğünün Yeni Mücadelesi

2002'de filozof Dr. Onora O'Neill, BBC'nin ilk genel müdürünün onuruna müdürün ismi verilen önemli Reith Seminerlerini bu atmosfer içinde sunmuştur. O'Neill, basın özgürlüğünün klasik 18. yüzyıl öğretilerinin artık işe yaramadığını ve daha cesur bir zamana ait olduğunu iddia etmiş ve eklemiştir: "Çağdaş demokrasilerde basın özgürlüğü yanlış

bilgilerin düzeltilmeden satıldığı ve kimi şöhretin un ufak edilebildiği, kimisinin de göklere çıkarılabildiğine dair sosyal tartışmaların medya şirketlerince yönetildiğini saklamak için bir bahane olarak kullanılmaktaydı. Medya yanlış yönlendirdiğinde halkın düşünce kaynağı ve yaşamı zehirlenir."

Bu arada, gazetecilikle daha yakın ve çıkara dayalı bir ilişki içinde olanlar bu eleştiri ateşini uzun zamandır körüklemekteydiler. İngiliz parlamentosunun renkli, tutucu bir üyesi olan Allan Clark ölümünden hemen önce kaleme aldığı bir yazısında, gazetecileri "özel hayatlarında sefil ve başarısız, kariyerleri sallantıda olan ve alkol ile uyuşturucuya aşırı bağımlılıklarından muzdarip insanlar" olarak nitelendirmiştir. Bu sözler, İngiltere, Kuzey Amerika ve İsrail'de basın hisseleri toplayan önemli bir Kanadalı yayıncı olan Conrad (Lord) Black'in, gazetecileri cahil, tembel, sabit fikirli, entelektüel açıdan sahtekâr ve yeterince iyi denetlenmeyen kişiler olarak karakterize etmesini hatırlatmaktadır. Bu tanımlama, Black'in şirketinin hissedarlarına karşı yaptığı sahtekârlık iddiası nedeniyle başının belaya girmesinden önce yapılmıştır.

Gazetecilik pratiğinin ahlaki açıdan sorgulanmasıyla ilgili daha detaylı bir araştırma Janet Malcolm tarafından yapılmıştır. Malcolm, araştırmasında, mahkûm edilmiş bir katil ile bu suçlunun hayatını kaleme alan bir gazetecinin arasındaki anlaşmazlığı ele almıştır. Araştırmasının başında Malcolm öne sürdüğü tezin ana fikrini şöyle açıklar:

> "Ne olup bittiğini anlamayacak kadar aptal veya sadece kendisiyle ilgilenmeyen her gazeteci yaptığı şeyin ahlaki açıdan bir savunması olmadığını bilir. Bu adam, insanların

kibri, cahilliği veya yalnızlığından beslenip onların güvenini kazandıktan sonra pişmanlık duymadan ihanet eden bir güven abidesidir. (...) Gazeteciler hainliklerini mizaçlarına göre çeşitli şekillerde haklı gösterirler. Özgür ifade ve kamuoyunun bilgilenme hakkıyla ilgili ne kadar süslü laflar edilirse, meslekle ilgili o kadar beceriksizce, hayatını kazanmakla ilgili de o kadar herkesçe bilinen lakırdılar edilir."

Gazetecilik alanında uzun bir süre çalışmış ve ne yaptıkları hakkında düşünmüş olan herkes bu tasvirlerde güçlü bir yan olduğunu fark edecektir. Gazetecilikte ahlaki açıdan hesapsız davranmak kolaydır, oysa gazetecilik konusunda çok büyük ahlaki iddialarda bulunulur. Dolayısıyla, gazetecilik, hizmet ettiği kişiler tarafından olayların öneminden çok sansasyona, başarıdan çok şöhrete, bir amacı olan araştırmadan çok insanların hayatlarına izinsiz girmeye ve güvenilirlikten çok eğlenceye itibar etmekle suçlandığında, bu suçlamalar bir cevap hakkı doğurur. Gazetecilik, bir kamu hizmeti olarak değerlendirilmekten çok, halk sağlığını tehdit eden bir unsur olmakla suçlanmaktadır.

Gazeteciliğin Sonu mu?

Gazetecilerin bu suçlamalara karşı savunması hep aynıdır. Pek çok gazeteci (çoğu da sessizce) ABD'nin "endişeli gazetecileri"nin endişelerini paylaştıklarını kabullenecektir. Haber medyasındaki tekelleşmenin haber merkezlerinin bütçelerini kıstığını ve reklam verenler ile sponsorlara haber gündemleri üzerinde garantisi olmayan bir etki sağla-

yarak gazetecilik bütünlüğünü zayıflattığını görebilmektedirler. *Washington Post*'un iki kıdemli editörü, "bir zamanlar saygıdeğer olan pek çok haber kuruluşu ışıltısını kaybetmiş ve çok azı ayakta kalabilmiştir" demektedir. Manasını kaçırmayın diye, kitaplarının alt başlığını söylüyorum: *Tehlike İçindeki Amerikan Gazeteciliği.* Bir yorumcu ise gazetecilerin aynı zamanda yeni medya teknolojilerinin kendilerini robot gazetecilere dönüştürme riskinden endişe duyduğunu söyleyip, 'gazeteciliğin sonu'na işaret etmektedir. Bir ucunda, küçük gazetelerde, radyo istasyonlarında, dergilerde ve internet haber servislerinde çalışan ücreti kötü ve bazen de eğitimleri yetersiz genç insanların; diğer ucunda televizyon şovları sunan veya ünlü gazetelerin köşe yazarlığını yaparak şov dünyasında verilen maaşları alan bir avuç ünlü gazetecinin olduğu kutuplaşma ile ilgili de endişeleri bulunmaktadır.

Ünlü bir haber dedektifi, rahmetli Paul Foot, araştırmacı gazeteciliğin sonu için yas tutmuş ve Avustralyalı protestocu gazeteci birçok gazetecinin politika veya ticaret güçlerinin 'gizli gündemleri'ni takip etme aldatmacasına çok kolay düşmesinden şikayetçi olmuştur. Diğer gazeteciler ise modern gazeteciliğin başa gelmiş politikacılara karşı olan alışıldık kana susamışlığına dikkatleri çekmektedir. Eğilim, Adam Gopnik'in deyişiyle, başkanlarla akşam yemeği yemekten, akşam yemeğinde başkanları yemeğe dönmüştür. *Financial Times* yazarlarından James Lloyd'ın da söylediği gibi, 1970'lerde Londra *Sunday Times*'ın editörlüğünü yapan Harold Evans'ın ünlü sözü ("bir politikacı ile röportaj yapan bir gazeteci her zaman 'bu piç kurusu neden bana yalan söylüyor?' diye sormalıdır") radikal korkusuzluktan toplum hayatımızın sağlığı için büyük sonuçları

olan ticari bir stratejiye dönüşmüştür. Llyod, yeni mekanizmaları, sorgucuları sorgulamaya çağırmaktadır.

Kriz mi? Ne Krizi?

Ancak, gazeteciliğin mesleki standartlarına karşı yapılan bu saldırıya gazetecilerin ikinci ve daha geniş çaplı bir cevabı vardır. Bu cevap dünyayı usandıran bir sorudur: "Kriz mi? Ne krizi?" Bu insanlara göre gazetecilere her zaman saldırılmıştır ve saldırılar ne kadar vahşi olursa gazetecilik o kadar sağlıklı olmalıdır. Janet Malcolm'ın düzenbazlığı toplumun kendini incelemesi ve aklaması için gerekli bir araçtır; hükümetlerin ve şirketlerin artan karmaşıklığı gazeteciliğin daha nazik değil, daha vahşi olmasını gerektirmektedir. Bu görüşte gazetecilerin ahlak değerlerinin çerçevesini belirleme, eğitim görme veya yönetilme şekilleriyle ilgili hiçbir abartı yoktur.

Mesleğin kendi içindeki bu boş vermişliğin gazetecilikte uzun bir geçmişi vardır. *Sunday Times*'ın 1975'teki Yom Kippur Savaşı'nda öldürülen gözde muhabiri Nicolas Tomalin, başarılı olmaya hevesli muhabirlere verdiği tavsiyede gazetecilikte gerçek başarı için gerekli olan özelliklerin yalnızca sansarınki gibi bir sinsilik, inandırıcı bir tavır ve biraz da edebiyat becerisi olduğunu söylemiştir. Büyük Baltimore put kırıcı H. L. Mencken, gazeteciliği, "ilk dört günde öğrenilip daha iyi bir iş işareti alınır alınmaz bırakılacak bir zanaat" olarak tanımlamıştır. Bu noktada, gazeteciler, doktorlar, bilim insanları ve avukatlar arasında yapılmış abartılı bir kıyas yoktur.

Mencken'in bu ironisinin altında ciddi bir anlam yatmaktadır. Mencken, gazeteciliğin tıp veya hukuk gibi mesleklere benzetilemeyeceğini, çünkü gazetecinin henüz zanaatı ile kimlerin uğraşacağını kontrol edemediğini söyler. Aslında, gazetecilik mesleğine başlayacak olanların kontrol edildiği toplumlar demokrasiyi ya terk etmiş ya da demokrasiye sahip olmamış ülkelerdir; soğuk savaş dönemindeki Sovyetler Birliği veya Afrika, Ortadoğu ve Asya'daki sayısız ülke bunun örneğidir. Devlet tarafından onaylanmış bir gazeteciler sendikasına veya 'basın kulübü'ne üye olma gerekliliği gerçek gazeteciliğin (eğer varsa) aldatmacalarla var olacağının garantisidir. Demokratik bir hak olan ifade özgürlüğünün özü, prensip olarak, her vatandaşa gazeteci olma, bir haberi bildirme ve bir fikri yayımlama hakkı sağlar. Bu mantıktan hareketle, gazetecilik, felsefi açıdan ve pratikte devletle alakalı herhangi bir kurul tarafından yönetilemez. Eğitim veya meslek standartları konularına çok fazla parmak basmak bile gerekli olan özgürlüğü azaltabilir: Özgür ifade, pornografi ve kötü romanlara gösterilen hoşgörüyü nasıl garantiliyorsa, gözlerini kötü gazetecilikten de çekmelidir. Bu seçenek, gazeteciliği kurumsallaşmış gücün başka bir dalı haline getirir.

Hiper Gazetecilik

Ancak, kitlesel medyanın daha önce görülmemiş bir oranda küresel ve kolektif bir güç kullandığı zamanımız için bu hikâyede çok yanıltıcı bir şeyler bulunmaktadır. Günümüz gazeteciliği genellikle büyük kâr yapan medya

kuruluşlarının eylemlerini yansıtmakta, ama büyük şirketler veya güçlü hükümetlerce sömürülme tehlikesi altındaki her yaygaracı (sesini duyurmak isteyen) vatandaşın eylemini yansıtmamaktadır. Bu mesleği çağdaş bir toplumda icra etmek için gazeteciliğin bu gibi kurumların sağladığı paraya ihtiyacı vardır, fakat bu güçle birlikte, sivil toplum küresel hiper gazeteciliğinsorumluluk alanı ile gücü arasında denge sağlanmak için yeni bir kural koyar.

Gazetecilere, yalnızca demokratik sivil toplum aracılığıyla başarılarının bağlı olduğu basın özgürlüğü ayrıcalıklarını garanti altına alıp sürdürebildikleri hatırlatılmalıdır. Bunun karşılığında, halkın gazetecilerden ellerindeki ayrıcalıklardan doğan sorumlulukları ciddiye almalarını bekleme hakkı vardır. Gazeteciler cepleri gümüş kurşunlarla dolu kovboylar değillerdir; bilindik ekonomik, kültürel ve politik bir çerçeve içinde çalışan bireylerdir. Bu yüzden, bence, gazeteciler özgür gazeteciliğin herhangi bir özgür toplumun işleyişindeki önemini güçlü bir biçimde savunurken, kendi değerleri, standartları ve mesleki uygulamaları hakkındaki yeni sorgulama şeklini içtenlikle hoş karşılamalıdırlar.

Yeni Teknoloji, Yeni Siyaset

Mencken veya Tomalin tarafından başlatılan tartışmanın tarihsel açıdan hatalı olduğu başka, önemli bir nokta vardır. Her iki yazar da tartışmalarını özellikle yazılı basını referans alarak yapmışlardır. Günümüzde, gazeteler yavaş da olsa durdurulamaz bir düşüşteler. Amerikan araştırma-

ları, 10 yıl önceki % 58'lik oranla karşılaştırıldığında bugün çok az sayıda insanın bir gün önce gazete okuduğunu söylediğini ortaya koymaktadır. İngiltere'de bugün neredeyse herkes televizyon seyrederken, halkın dörtte birinden fazlası gazeteleri önemli bir haber kaynağı olarak görmemektedir. Bu değişim çok önemlidir ama basının ve elektronik medyanın doğuşu ile aynı zamanda meydana gelen politik ve ekonomik kültür farklılığından kaynaklanmaktadır. Gazetelerin kökleri, vatandaşların gazeteleri aracılığıyla demokratik hakları için mücadele ettikleri bir döneme ve ticaret piyasalarına dayanır. Gazetelerin aksine, radyo, Avrupa totaliter bir çağın eşiğindeyken doğmuş ve teknik nedenlerden ötürü devletin yayın tayfı mülkiyetine dayalı olarak başlangıçta ya devlet tekeli ya da devlet tarafından ruhsatlandırılmış bir oligopol olarak büyümüştür. 20. yüzyılın ikinci yarısında olgunlaşan televizyona ise, demokrasilerde ruhsatlandırma yoluyla veya otoriter devletlerin olduğu yerlerde doğrudan kontrol vasıtasıyla devlet müdahaleleri yapılmıştır. Fransız Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ün de bir zamanlar söylediği gibi, "Düşmanlarımın yazılı basını var, benim de televizyonum." De Gaulle'ün halefleri, diğer Avrupa ülkelerindeki meslektaşları gibi, tekelde önemli bir çözülmeye başkanlık etmişlerdir. Ancak, herkes Fransız hükümetinin, televizyon üzerinde ülkenin yönetim kadrolarında yaptığı atamalar ya da daha gizli yollar vasıtasıyla oluşturduğu etkinin bilincindedir. Dünyanın birçok yerinde, TV, özellikle haber servisleri açısından hâlâ sıkı denetim altındadır. Ancak uydu ve küresel yayın sistemleri vasıtasıyla yüzlerce kanalı bize ulaştıran dijital televizyon bu denetime artık meydan okumaktadır.

İnternet ve diğer geniş bantlı iletişim teknolojilerine dayalı elektronik haber medyasının bu üçüncü, dijital çağında şekillendirici, yaratıcı ve politik kültürler yeniden farklılaşır; bu sefer, kökleri kısmen Pentagon'da kısmen de dünyanın önde gelen araştırma üniversitelerinde olan bir teknolojiyle birlikte ekonomik serbestlik ve küreselleşmenin bileşimine dayalıdırlar. İnternetin politik kültürünün Amerikan Batı Yakası özgürlükçülüğüne, toplumculuğa, Avrupa sosyal demokrasisine ya da günümüz ticaret fikirlerine mi dayalı olduğunu söylemek zordur. Söylenebilecek tek şey, internetin artık birbirleriyle dünya internet ağı üzerinde doğrudan rekabet eden TV ve radyo yayıncıları ile gazeteler arasında bir birleşme noktası yarattığıdır. Bu, devlet ile düzenleyicilerini çok önemli bir mesele olan haber güvenilirliği ile karşı karşıya bırakan bir sorundur. Teknoloji, daha fazla özgürlüğe işaret ediyor gibi görünmektedir, çünkü internet içerik yaptırımlarıyla ilgili ulusal yaptırımlardan sıyrılmaktadır. Ancak günümüzdeki tartışmalar ve halkın görüşleri, haberciliğin tamamen piyasadakilere bırakılmasından memnun olmayabileceğimiz yönündedir. Onora O'Neill'in deyişiyle, piyasa güçleri halkın düşünce kaynağının zehirlenmesini tek başına engelleyemeyebilirler.

Teknolojideki bu değişikliklerin kültür, ahlak ve habercilik uygulamaları üzerindeki etkileri şimdiden çok büyük olmuştur. Örneğin, İngiliz yasaları, günümüzde hâlâ tüm televizyon ve radyo haber servislerinin politik açıdan tarafsız ve hatasız olmalarını şart koşmaktadır ve yöneticilerin bunun aksi durumlarda müdahale etme yetkileri vardır. Rupert Murdoch'un İngiltere medya piyasasındaki gücüne karşı koparılan tüm yaygaranın ortasında, radyo piyasasının

yarısını, televizyonun yaklaşık % 40'ını kontrol eden ve en büyük olmasa da Avrupa'daki internet içeriğini oluşturanların en büyüklerinden biri olan ve kamu malı BBC'nin sıra dışı gücünü gözden kaçırmak kolaydır. Bazıları bu düzenlemeleri en güçlü haber aracının politik ve kurumsal kontrolü için sürekli bir mekanizma olarak görmektedir. Fakat, daha doğru bir bakış açısı ile, bu düzenlemeler basını şekillendirmeye devam eden uluslararası piyasa güçlerinin üzerindeki etkinin kasten ve *de Gaulle*cü tarzda inkar edilmesi olarak görülebilir. ABD'de, bunun aksine, habercilik kalitesindeki düşüşle ilgili en ciddi endişe televizyonla ve özellikle televizyon ağlarının haber bölümlerindeki düşüşle ilgili olmuştur. Amerikalıların, Başkan Reagan'dan bu yana tüm yöneticiler tarafından izlenen ve düzenleyici olmayan bir sürece inançlarını kaybetmeleri ihtimali var mıdır? Öyle değilse, Amerikan haberciliği, kendisini eleştirenlere nasıl bir cevap verecektir? Bu piyasanın tatmin edici çözümler üretebilme kapasitesine sahip olduğu mu düşünülecektir?

İnkâr edilemeyecek olan şey, yeni dijital teknolojilerin insanların haberleri tüketme şekillerinde radikal değişikliklere sebep olmaya başladığıdır. Bu, güney Londra'da yağmurlu bir Cumartesi öğleden sonrasında, Peckham'daki halk kütüphanesinde oturup, *Jamaica Gleaner* gazetesini internet üzerinden okurken gördüğüm Afro-Karayipli bayanlar için geçerlidir. Bugün uydu ve kablolu yayın vasıtasıyla Eylül 2001'de New York ve Washington'a yapılan terörist saldırılardan sonra ünlenen El Cezire gibi pek çok küresel ve Arapça yayın yapan televizyon haber servislerine erişebilen tüm dünyadaki Arap toplulukları için de geçerlidir. Bu yeni gelenler, sadece Amerikalılar veya İngiltere ve

Fransa gibi daha önceki sömürge güçleri değil, aynı zamanda pek çok Arap ülkesinde egemenliği elinde tutan baskıcı rejimler için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Aynı zamanda pek çok etnik diaspora ve dil diasporası, medya bağlantılarının geliştirilmesinin doğrudan bir sonucu olarak kendi kültürel kimliklerini savunabildiklerini ve hatta daha da güçlü kimlikler edinebildiklerini fark etmektedirler. Avrupa'nın en ucunda bulunan ve 3 milyonluk nüfusunun yaklaşık beşte birinin Avrupa'nın en eski fakat en az konuşulan dili Galce'yi konuştuğu Galler örneğine bir bakın. BBC-Galler'in bir internet haber servisine yaptığı yatırımın sonucunda, bugün bu topluluk, tarihinde ilk defa, aslında elektronik günlük bir gazete olan ve Galce yayımlanan günlük haber hizmetine erişebilmektedir. Bu, doğal olarak, Galce konuşanlar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır, fakat bu mürekkep ve kağıt teknolojisi ile ticari olarak yapılabilecek bir şey değildir.

Bugün, kanserle savaşanlardan bağımsız medya merkezleri adına kendi anti-medyalarını şekillendiren kapitalizm karşıtı protestoculara kadar toplumun ilgilendiği her alandan anlık haber servisleri vardır. Çalışmaları Clinton dönemindeki Beyaz Saray'da kriz başlatan Hollywood merkezli internet gazetecisi ve dedikodu tüccarı Matt Drudge, "modemi olan herkes dünyayı bilgilendirebilir" demektedir.

Yeni Haberler, Yeni Demokrasi

Bazı yorumculara göre, hızla büyüyen yeni servis sağlayıcılar gazeteciliğin ilgisiz şeyleri önümüze koyarak bizleri

aptallaştırmaktan ziyade, daha önce görülmemiş sağlıklı bir durum ve etki yaratmakta olduğunu söylemektedirler. Avustralya'da İngiliz bir akademisyen olarak çalışan John Hartley, gazeteciliği demokratik politikanın temeli ve popüler kültürün ana tertibatı olan 'çağdaşlığı anlamlandırma uygulaması' olarak isimlendirmektedir. Hartley ve kendisi gibi düşünenler, gazeteciliğin 'bulvarlaştırılması'na gazetecilik tutkusunun azalması olarak değil, eriştiği alanların çoğalması olarak; gazeteciliğin demokrasinin oksijeni olma rolünde yeni ortaya çıkan bir yön olarak bakmaktadırlar.

Zaman zaman 'yeni haberler' olarak isimlendirilen bu şeyin destekçileri, yani Ivy League* Amerikan gazete endüstrisinden 'endişeli gazeteciler', elektronik posta, mesajlaşma, multimedya haber aktarımı, web-logging, tüketici dergileri, popüler müzik ve henüz icat edilmemiş birçok vasıtayla yok edilmekte olduklarını anlayamadıklarını ifade etmektedirler. Söylendiğine göre, rap müzik, 'siyah insanların asla sahip olmadığı CNN'dir. Yeni haberleri savunan radikaller, 'eski haberlerin' eski politikaya benzediğini, gençlerin bunlarla hiç ilgilenmediğini ve eskilerin bu konuda yapabilecekleri bir şey yoksa kendilerine yeni bir yol çizmeleri gerektiğini söylemektedirler.

Haberlerdeki bu *yeni dalga* ile ilgili söylenenleri destekleyen rakamlar bulunmaktadır. 2000'de her üç Amerikalıdan biri ve 30'lu yaşların altındaki Amerikalıların yarısı haftada en az bir kere internete bağlanıp haber okumaktaydı. İngi-

* Akademik ve sosyal açıdan yüksek saygınlığa sahip sekiz Amerikan okulunun (Harvard, Yale, Princeton, Columbia, Brown, Cornell üniversiteleri, The University of Pennsylvania, Dartmouth College) oluşturduğu birliğin adı. (y.n.)

lizlerin 2002'de yaptıkları araştırmaya göre ise, ana medya kuruluşlarından yeterli hizmet almadıklarını düşünen İngiliz Asyalıların büyük bir çoğunluğu interneti ana haber kaynağı olarak görmekteydi. Ancak, aynı araştırma, internet üzerinden alınan haberlerin yerel konulardan çok küresel meselelerle ve politikadan ziyade spor ve eğlenceyle ilgili olduğunu da ortaya koymuştur.

1998 ve 2000 arasındaki iki yıllık kısa bir süre içinde, ABD'de televizyon şebekesi üzerinden sunulan haberleri izleyenlerin sayısı, hem internet hem de kablolu haber servislerinin yarattığı baskı nedeniyle % 38'den % 30'a düşmüştür. Gençler arasında gazete okuma alışkanlığı da hızla azalmaktadır. Daha yakın zamanda yapılan bir ankete göre, bir gün önce gazete okuduğunu söyleyen 30'lu yaşlardaki Amerikalıların sayısı % 30 olarak belirlenmiştir, oysa on yıl önce bu rakam % 53 olarak belirlenmişti. Ancak, bu bulgu, gençlerin okumadığı anlamına gelmemektedir. Aynı anket, 50 yaşın altındaki Amerikalıların çok fazla dergi okuduğunu ve bir gün önce gazete değilse de kitap okuduğunu ortaya koymuştur. Pew Basın ve Halk Merkezi'nin direktörü Andrew Kohut, "Gençler gazete dışında her şeyi okuyorlar" demiştir.

Bu kitap, çağdaş gazeteciliğin içindeki güçleri tanımlayıp analiz etmek ve 'yeni haberler' jenerasyonunun duyduğu heyecana karşı 'eski haberleri' destekleyenlerin endişelerini değerlendirmek için yapılan bir girişimdir. Bu kitabı yazmak için yola çıkarken inandığım sav, gazeteciliğin sadece gazeteciler için değil, herkes için önemli olduğudur; iyi gazetecilik başarılı demokratik toplumların dayandığı bilgi ve fikirleri sunar. Gazeteciliği yozlaştırırsanız her şey yozlaşır. Fakat, gazeteciliğin kemikleşmesine veya ekono-

mik olarak zayıflamasına izin verirseniz, bundan politika ve kamu yaşamı da yara alacaktır.

Kitabın ilerleyen sayfalarında ele alınan konular, özgür basın fikrinin ortaya çıkışı, gazetelerin, radyonun, televizyonun ve yeni medyanın yükselişi ile son yüzyılda hem gazeteciliğin hem de demokratik politikanın gelişimiyle yakından ilgili olan halkla ilişkilerin büyümesine dair tarihsel bir arka planın sunulmasını gerektirmiştir. Ancak, bu bir tarih kitabı değildir. Bu kitap, son otuz yılda dünyanın her yerinde ve tüm medyada çalışma şansını yakalamış, oldukça sıra dışı kariyere sahip olan bir gazetecinin görüşlerinden ibarettir.

Kariyerime kuzey İngiltere'de yerel bir gazete muhabiri olarak başladım ve dünyadaki birkaç küresel gazeteden biri olan *Financial Times* gazetesinde on yıl muhabirlik yaptım. Daha sonra, BBC'nin 1980'li yıllarda yenilenme süreci içindeki devasa haber ve gündemdeki meseleler departmanını yönettim ve ardından da, sırasıyla, *Financial Times* ve *Independent* gazetelerinde editörlük görevinde bulundum. *Independent* gazetesindeki editörlüğüm, 1995'in sonunda, halihazırda zayıflatılmış editör bütçesinde yeni bir kısıtlama yapmayı reddetmem üzerine kovulmamla sona erdi. Buradan da, yaklaşık yüzyıl önce Fabian Sosyalistleri* tara-

* Fabian Society: İngiltere'de demokratik sosyalist bir devlet kurmak amacıyla 1883-84 yılında Londra'da kurulan sosyalist dernek. Adını, Hannibal'in çok üstün ordularını (doğrudan bir çatışmadan sakınarak Romalılara büyük bir ordu toplamak için gerekli zamanı sağlayan) oyalama taktikleriyle kesin yenilgiye uğratan Romalı general Fabius Maximus Cunctator'dan almıştır. Devrimci değil, evrimsel sosyalizme inanan Fabian Sosyalistleri, kamuya açık toplantılar ve dersler düzenlediler ve halkı eğitici yayınlar yaptılar. (ç.n.)

fından kurulan büyük bir haftalık politika dergisi olan *New Statesman*'in editörlük koltuğuna oturdum. Buradaki görevimden önce ise, bir dönem İngiltere'nin Cardiff'teki en eski gazetecilik okulunda görüşlerimi paylaştım ve aynı dönemde radyo ve televizyon belgeselleri yapmaya ve gazetelere yazı yazmaya devam ettim.

Ölü Siyah Bebekler

Bu değişik deneyimler bana dünyanın bazı en iyi haber medyası kuruluşlarında, dünyanın bazı en iyi gazetecilerinin yanında çalışma ayrıcalığını sağlamıştır. Fakat büyük sahtekârlıklarla suçlanan bir patronum da olmuştur ve araştırmacı dış haberciliği 'ölü siyah bebeklere' gösterilen anlaşılmaz bir ilgi olarak gören haber servisi zorbalarının en kötüleriyle de karşılaştığım olmuştur. Yakın dönemde, büyük bir İngiliz şirketinde iletişimle ilgili bir göreve getirildim ve, bu arada, gazeteciliğin işleyişiyle ilgili farklı bir bakış açısı edindim. Aynı zamanda, İngiltere'nin iletişim ve medya sektörlerinin yeni düzenleme kurulu Ofcom'un yönetiminde de yer almaktayım; kuruldaki görevimiz bu kitapta sözü edilen meselelere pratik çözümler getirmektir.

Gazetecilik, bir dereceye kadar kendisini yaratan kurumlar tarafından tanımlanır ve her kurum, gazetecilik misyonuna hem güçlü hem de zayıf yönler katar. BBC'nin haberciliği, çeşitlilik, dikkat ve kaynaklar açısından muhteşemdir, ancak dünyayla ilgili değişmez bir görüşe meyillidir. Bu da kurumun mali yapısı ve yönetim şeklinden ötürü muhtemelen kaçınılmazdır. Oysa, yıllık editoryal bütçemi-

zin BBC'nin küçük bir bölümünün taksi masraflarını aşmadığı *New Statesman* gazetesinde yaptığımız habercilik, dünyaya bakışlarında politikaya güdümlü kalan büyük basın kuruluşlarının gözünden kaçan yeni fikirler ve görüş açıları bulmayı içermekteydi. Habercilik alanında çalışmış herkesin çok iyi bildiği gibi, haber medyamızın gerçekten çeşitli ve bunun sonucunda da bir bütün olarak güvenilir olması için gazete sahiplerinin sayıca çok rekabete açık olmaları gerekir. İsminden de anlaşılacağı üzere, tek tip gazetecilik, ekonomik koşullar, sınıflar, etnik gruplar, bölgeler ve diğer pek çok şey açısından çeşitlilik gösteren halk kitlelerinin arasında güven hissi sağlayamaz. Çeşitlilik ve çoğulluktan yoksun bir habercilik durmak bilmeyen değişime de ayak uyduramaz ve habercilik ne güvenilir olabiliyor ne de değişime ayak uydurabiliyorsa, başarısızlık kaçınılmazdır.

Buraya kadarki bölümden anlaşılacağı üzere, bu kitabı yazmaya Amerika'nın 'endişeli gazetecileri' olan eski habercilerin görüşlerine tamamen inanarak başlamadım. Bu insanlarla birlikte büyümeme ve gazetecilikte gerçeği söyleme ve doğruluk gibi eski moda değerlere olan bağlılıklarında onlara katılmama rağmen, 'yeni haberler'e, sokaktaki insanların haykırışlarından telaşa kapılarak verdikleri tepkide *eski rejime* ait bir şey olduğunu düşünüyorum. Matt Drudge, blogcular [*bloggers*], 24 saat yayın yapan televizyon haber kanalları, 'araştırmacı komedi' ve hatta ünlü gazeteciler ile yaratıcı halkla ilişkiler, gazetecilik ve halkla iletişimin kendilerini yenilemek için sürekli ihtiyaç duyduğu enerji ve yenilenme dalgalanmasına dahildirler.

Hepimizin hemfikir olduğu nokta, canlı, gözü pek ve güç veren gazeteciliğin sadece demokrasinin değil, aynı

zamanda kültürel paylaşımın da oksijeni olduğudur. Devlet, vatandaşlar ve gazetecilik ile aralarındaki ilişkiye ilişkin koşulların yeniden yapılandırılması durmaksızın değişen bir dioramadır. En iyi demokrasi yazarlarımızdan biri olan John Keane, "İletişim özgürlüğü, nihai bir çözümü olmayan sürekli bir projedir. Bu, sürekli olarak yeni gruplar, iklimler ve çatışmalar doğuran bir projedir" demiştir.

Ama gazeteciliğin temel misyonu değişmez. Bu misyon toplumların anlaşmazlıklarını çözmelerini, herkesin hemfikir olduğu görüşler üretmelerini ve önceliklerini anlamalarını sağlamak için bilgi ve görüş sağlamaktır. Ve bu iş ancak belli bir usulle ve etki yaratarak yapıldığında, yani kelimeler akıp görüntüler kusursuzca dizildiğinde başarılır. W. H. Auden'in de dediği gibi, "hiçbir şey oldurmayan ve yöneticilerin asla kurcalamak istemeyeceği kendi yarattığı bir dünyada var olan" şiirin aksine, gazetecilik dünyaya uzanıp bir tepki talep eder. Yöneticiler ve politikacılar, gazetecilerin dünyasını kurcalamayı her zaman isteyeceklerdir.

I. Bölüm

ÖZGÜR DOĞANLAR:
HABER MEDYASININ KISA TARİHİ

Gazetecilik kolay bir iş değildir. Yalnızca 2004 yılında 56 gazeteci işlerini yaparken öldürülmüştür. Bu rakam 1994 yılında öldürülen 72 gazeteciden sonraki en büyük rakamdır ve son 10 yıldaki toplam ölü sayısı, hayatını kaybeden araştırmacılar ve çevirmenler gibi pek çok diğer medya çalışanı hariç 337'dir.

Bu gibi ölümler genellikle fark edilmez. Ancak *Wall Street Journal* muhabiri Daniel Pearl cinayeti bir istisnadır ve öylesine gaddarca öldürülmüştür ki ölümü bir 'haber' haline gelmiştir. 38 yaşındaki Pearl, Eylül 2001'de New York ve Washington'da yapılan intihar saldırılarının ardından Avrupa'daki militan İslamcı şebekelerinin işleyişlerini araştırmak üzere yola çıkmıştı. Araştırması onu, kaçırılıp tutsak alındığı ve kameraların önünde boğazının kesildiği Pakistan'a götürmüştü. Bu olay sonucunda, elinde kesik bir baş savuran bir adamı gösteren video kaseti, cinayetin

Resim 1. Dünya Basın Özgürlüğü Haritası. Basın özgürlüğünün çağdaş mücadelesi yaklaşık 350 yıldır devam etmektedir, ama kampanyacı örgütler dünyanın büyük bir kısmının hâlâ özgür haber medyasından yoksun olduğunu düşünmektedir.

azami politik etkiyi yaratabilmesi için Amerikalı yetkililere verildi. Pearl'ün hamile eşi, kocasının kendisini, haber onu nereye götürüyorsa oraya gitmeye mecbur hissettiğini söyledi.

Pearl'ün öldürüldüğü yıl cinayete kurban giden diğer 36 gazeteciden sekizi, Amerikan askerlerinin Afganistan'ı Taliban rejiminden kurtarmak için savaş açtığı birkaç haftalık dönemde öldürüldü. Bu savaşta, medyanın, savaşı yönlendiren ve Amerika'nın başını çektiği ittifakın verdiğinden daha fazla Batılı can kaybı oldu. Irak'ın işgalini takip eden süreçte ise birçoğunda gazetecilerin olduğu adam kaçırmalar ve videoya çekilen idamlar isyancıların yaptığı bir ticaret halini aldı. Daha da ölümcülü, Ekim 2004'te sahibi bir Suudi olan ve merkezi Dubai'deki haber kanalı Al-Arabiya'nın Bağdat'taki bürosunun önünde bir arabaya

Ülke	Onaylanan Ölümler 1995-2004
Irak	36
Cezayir	33
Kolombiya	30
Rusya	29
Filipinler	22
Hindistan	16
Sierra Leone	15
Brezilya	12
Afganistan	10
Bangladeş	10
Meksika	9

Resim 2. Gazetecilik tehlikelidir: Bu tablo son on yılda gazeteciler için en tehlikeli olan ülkeleri göstermektedir.

yerleştirilen bombanın patlamasıydı. Patlama, beş işçinin ve beşi gazeteci olan diğer 14 kişinin ölümüne sebep oldu. Ardından da İslami Cihad Örgütü, bu saldırının, haber kanalının çatışmayı haber yapmasına dair 'küçük bir uyarı' olarak görülmesi gerektiğini iddia etti. Demokrasi tehlike içinde olduğunda gazetecilik ateş hattındadır.

Ama bir gazetecinin ölmesi için illa savaş gerekmez. Gazetecileri Koruma Komitesi'ne göre, 2001'de öldürülen 37 gazeteciden çoğu Bangladeş, Çin, Tayland ve Yugoslavya gibi ülkelerde devlet tarafından işlenen suçlar ve yozlaşma gibi hassas konularda haber yapmalarına misilleme olması için öldürülmüşlerdir. Aynı yıl, CPJ,* çoğunlukla Eylül 2001 saldırılarından sonra Eritre ve Nepal'de alınan ve hemen hemen hiç fark edilmeyen sıkı önlemlerden dolayı gazetecilerin hapse atıldığı 118 vaka kaydetmiştir, ki bu önlemler, dünyanın her yerinde despotlar için politik rakiplerini en temel insan haklarına bile layık olmayan teröristler olarak damgalamaları için bir bahane olmuştur. Zaten bu çirkin olaylar uzaklardaki tiranlarla sınırlı değildir. Veronica Guerin, Haziran 1996'da Dublin'de arabasının içindeyken gangsterler tarafından vurulmuştur. Bu olaydan bir yıl önce maskeli bir adam Veronica'nın evine girip başına bir silah dayamış ve sonra da kalçasından vurmuştur. Ama Veronica şu sözlerle araştırmalarına devam etmiştir: "Halkın, bu toplumun tam olarak nasıl işlediğini anlamasını sağlıyorum."

* The Committee to Protect Journalists (Gazetecileri Koruma Komitesi). Tüm dünyada basın özgürlüğünü geliştirmek ve gazetecilerin misilleme korkusu olmaksızın haber yapma haklarını savunmak için kurulmuş bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir organizasyon. (y.n.)

Resim 3. Teröre karşı verilen savaşta gazeteciler bazen kurşunların ve bombaların, bazen de insanları rehin alanların hedefi olurlar. İtalyan gazeteci Giuliana Sgrena, Irak'ta rehin alınmış ve sonunda salıverilmişti. Diğerleri o kadar şanslı değildi.

Dünya basınının özgürlük alanının haritasını çıkaranlara göre, özgürlük oranı artık, dünya topraklarının büyük kısmında hâlâ yaygınlaşmadığı soğuk savaş sonrası dönemden bu yana gözle görülür biçimde azalmaktadır. Bu yeni yüzyılda Çin, gazetecileri hapse en çok sokan ülke olarak yıllardır süregelen ününü devam ettirmiş ve Rusya, diğer bir iki Batılı ülke ile birlikte, sıralamada 'kısmen özgür'den 'tutsak'a gerilemiştir. Bu anketi yürüten Özgürlük Evi isim-

li kurum, Burma, Küba, Libya, Türkmenistan ve Kuzey Kore'yi özgür gazetecilik için dünyanın en kara delikleri olarak belirlemiştir. İyimserler, daha fazla refahın, zamanı geldikçe demokrasiyi ve eğitimi geliştirip daha büyük bir medya özgürlüğü getireceğine inanmaktadırlar. Kötümserler ise, Batı'nın Aydınlanma sonrasında ortaya koyduğu ve özgür basını tüm politik ve ekonomik özgürlüklerin habercisi olduğuna dair varsayımına karşıt olan daha derin kültürel güçlerin bulunup bulunmadığını sorgulamaktadır.

Milton'dan Amerikan Anayasasına

Amerikan ve Avrupalı görüş açısından bakıldığında tarih bu iyimserliği desteklemektedir. Bu kıtalardan gelen gazetecilere (ve Asya kıtasının güneydoğusundaki büyüklü küçüklü adalar gibi, kültürel köklerin paylaşıldığı yerlerdeki diğerlerine) amaçlarını sorun; hepsi de aynı bildik cevabı vereceklerdir: bilgilendirmek için gücü elinde bulundurmak. Bu çok önemli misyonun arkasında tutkulu bir mücadele ile geçen 350 yıllık bir tarih vardır ve bunun ana hatlarının bir taslağını çıkarmaya değer.

Hikâye, Protestanları Roma'nın sansürcü otoritesinden kurtaran Reformasyon ile başlayıp, Cumhuriyetçilerin ve muhaliflerin monarşi yanlılarını devirdiği İngiliz İç Savaşı (1642-8) ile devam eder, ki bu savaş özgür ifade ilkesinin ilk büyük yazını olan ve John Milton tarafından kaleme alınan *Areopagitica*'nın radikal içeriği ile kışkırtılmıştır. Milton, "Bana tüm hürriyetlerden önce özgürce bilme, ifade etme ve tartışma hürriyetini verin" demiştir.

Bu noktadan İngiliz gazeteciliğinin ilk olgunlaşmasına doğru küçük bir adım atılmıştır. Yayın öncesi sansürün kaldırılmasından cesaret alan Daniel Defoe, Joseph Addison, Richard Steele, Jonathan Swift, John Wilkes ve Thomas Paine gibi gazetecilerin ulusal, Paine'in ise küresel boyutta etkisi olmuştur. Fakat bu etki, yalnızca devrim yaratan, politik içerikli kısa yazılar yazmaktan ibaret olmamıştır. Örneğin, Defoe'ya 1728'de Londra'nın kahvehanelerinde insafsız ticari bir ustalıkla çalışan ilk profesyonel muhabirlerin fotoğrafını borçluyuz. Defoe şöyle yazar:

> "İnsanlar (...) kahvehanelere sık sık uğramak ve tanınmadıkları şirketlere zorla girmek veya konuşulanları fark edilmeden duyabilecekleri yerlerde dikilmekle meşguller. (...) Aynı insanlar, ücreti bir şilin ya da bir bardak şarap olan küçük bir haber edinebilmek veya yapılan işlerin bir açıklamasını alabilmek için, önemsiz bir memurla röportaj yapabilmeyi ya da kapı görevlisinden izahat alabilmeyi beklerken, kamu binalarında soyguncu gibi aylak aylak dolaşmaktalar."

Defoe'nun gazetecilere soyguncu diyerek yarattığı metafor, Janet Malcolm'ın bir önceki bölümde değinilen, gazetecilerin çağdaş betimlemesi 'dolandırıcı' ile örtüşmektedir. Fakat yeni yeni ortaya çıkan gazetecilik işinin içinde gizli ahlaki gerginlikler ne olursa olsun, özgür ve etkin bir basın Britanya Adalarının politik, ekonomik ve kültürel panoramasının giderek güçlenen bir yönüydü. Londra medya endüstrisi, başkentin doğusundaki ticaret merkezini batısındaki politik güç merkezine bağlayan kirli ve işlek Fleet Caddesi'nde yerini alınca, yegâne güç odağı olma konusunda hak iddia etti.

Thomas Paine'nin tarihimize yaptığı küçük katkı Defoe'nunkinden bile üstündür. Norfolklu bir istralya üreticisinin oğlu olan Paine, Atlantik'in her iki tarafında da bir devrim başlatmıştır. 1774'te gemiyle Philadelphia'ya gidip iki yıl sonra Amerikalıların İngiliz hükmünden kurtuluş davasının detaylarını anlatan küçük bir kitapçık olan *Common Sense*'i (Sağduyu) yayımlamıştır. Kitapçık, Amerika'da en çok satanlar listesine girmiş ve günümüzde yayımlanan bir rapora göre de Fransa ve tüm Avrupa'da büyük alkış almıştır. Bir sonraki yıl Paine, İngiltere'ye dönüp insanların unvan ve gücün mirasçıları tarafından yönetilmek yerine kendi kendilerini yönetmek için doğal bir hakka sahip olduğunu öne süren kitabı *Rights of Man*'i (İnsanoğlunun Hakları) yayımlamıştır. Vatana ihanetle suçlanınca, Paris'e kaçıp hapse girmesine ve neredeyse ölmesine sebep olan devrimci hizipçilik tarafından bir kenara itilmeden önce, Ulusal Kongre'de milletvekili seçilmiştir. 1809'da New York'ta son nefesini verirken bile İsa'nın yüce Tanrı olduğuna inanmayı reddetmiştir.

Milton'ın ruhu ve Paine'nin didaktik devrimciliği Amerikan Anayasasının ve İlk Anayasa Eki'nin kalbinde yazılıdır: "Kongre, ifade veya basın özgürlüğünü kısıtlayacak herhangi bir yasa çıkarmayacaktır." Bu, bireyin evrensel ifade özgürlüğü ile o günün egemen haber aracının sağladığı özgürlükler arasında çok önemli bir bağdır. Thomas Jefferson 1787'de Albay Edward Carrington'a, "Hükümetimizin temelinde halkın görüşleri olduğu için ilk amacımız onu korumak olmalıdır ve gazetesiz bir hükümet mi yoksa hükümetsiz bir gazete mi olmalı diye bana soracak olsanız, hükümetsiz bir gazeteyi seçmek için bir dakika durmam"

diyerek gazetecilik tarihinin en avutucu sözlerini yazdığında bu noktanın altını çizmiştir.

Kanla Lekelenmiş Gazete Kâğıdı

Fransız Devrimi'nin kanlı ayak izleri arasında Paine'nin yarattığı etkiyi anlatmak daha kolaydır. Bu, pek çok gazeteciyi kısa bir süreliğine halk üzerinde etki sahibi yapan ve bazı durumlarda beraberindeki tüm risklerle gazetecileri politikaya bulaştıran politik bir girdap olmuştur. *Ami du Peuple*'ün editörü Jean Paul Marat banyosunda öldürülmüş ve gelecek kuşaklar için gazetesinin kendi kanına bulanmış bir kopyasını bırakmıştır. Bir yorumcu, Fransız Devrimi'ni 'gazeteciliğin büyük patlaması' olarak nitelendirmiştir; bu, modern, demokratik toplumlarda gazeteciliğin her yere ulaşan lokomotifi olmaya başlamasını vurgular.

Bu güçlü miras, günümüzde Fransız gazeteciliğine tesir etmektedir. Fransız gazeteciliği, politik sistemdeki kökleri ve tanık olunarak yazılmış haberden ziyade, denemeleriyle Anglosakson gazetecilikten entelektüel açıdan daha maceracı ve ciddi olma eğilimindedir, ancak, aynı zamanda somut araştırmalar açısından zayıf kalmıştır. Fransız gazeteciliği, ayrıca, bireylerin özel hayatları konusunda daha hassastır. Anglosakson eleştirmenler Fransız gazeteciliğine 'yumuşak', destekçileri ise olgun demektedir. Tarihçi Jack Richard Censer'e göre, Fransız Devrimi dönemindeki gazeteciler kendilerini genellikle olayların akışını etkileyebilecek önemli bir sorumluluk sahibi ve herhangi soyut bir gazetecilik ahlakına çok az bağlılığı olan politikacılar olarak görmüşlerdir.

Fakat bu uzun demokratikleşme sürecinde gelişen İngiliz ve Amerikan gazetelerinin dünyada ilk olmadıklarını belirtmek gerekir. Örneğin, Çin'de Avrupa ve Amerika'daki devrim yıllarından yüzyıllar önce resmi bilgilendirme sayfaları (*tipao*) vardı ve hem Çin'de hem de eski İngiliz sömürgesi Hong Kong'daki bu yeterli gazetecilik girişiminin o kadar çok rakibi türemişti ki, Sung Hanedanı (960-1279) onları bastırma gereği hissetti. Günümüzde Çin otoritelerinin haber medyası özgürlüğüne karşı tavırları Batılı liberal görüşün beklediğinden çok uzaktadır, ama bu yerlerin tarih ve kültürünün Avrupa-Amerikan haber endüstrisi değerlerinin bir kopyasını yaratması beklenemez. İngiliz sömürüsünün ve ardından da Çin Halk Cumhuriyeti'nin denetimi altında kendi tarzında büyüyen *South China Morning Post* gibi bir gazetenin tarihi ve kültürel içeriği var olan güçlüklere işaret etmektedir.

Neticedeki gerginlikler kolonileşme sonrasında, en önemlisi yeni iletişim teknolojileri alanında gerçekleşen hızlı ve başarılı bir ekonomik gelişme ile şekillenen Singapur gibi çağdaş bir şehirde apaçık görülmektedir. Singapur hükümetinin, *The Economist* ve *The Wall Street Journal* gibi Batı'nın en saygın medya şirketleriyle kutuplaşmasına neden olan sansür ve medya sınırlaması rejimini sürdürürken aynı zamanda dünyanın en gelişmiş alt yapılarından birine yatırım yapması Batılı gözler için bir paradokstur.

Çağdaş Japon basını, aksine, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlü Amerikan etkisi altında kabul edilen basın özgürlüğü prensibini kutsal kabul eden ulusal anayasanın

koruması altındadır ve henüz devlet sansürüne maruz değildir. Ancak, Japon haber medyasının çalışmaları ABD ve İngiltere'deki gazeteciler tarafından hemen hemen hiç tanınmaz. Japon toplumu güçlü ideolojik farklılık ve rekabetten daha çok müzakere, işbirliği ve uzlaşma ile işler. Japon gazeteciler, hepsi büyük kurumsal veya endüstriyel güç ve dolayısıyla da haber kaynaklarına bağlı olan bir 'basın kulübü' ağına üyedir. Bu kulüpler, her iki tarafın da resmileşmemiş kurallara göre oynamasını garanti etmek için kurulmuşlardır. Bu, özünde, utanç ve yanlış anlamaları önlemek için kurulan ama çoğunlukla Batılı eleştirmenlere göre haber akışının yönetilmesi yoluyla Japon gazeteciliğini tarafsızlaştıran ve homojenleştiren bir tür kendi kendini yönetme mekanizmasıdır.

Özgürlük Üzerine

Fakat özgür basının büyük binası Avrupa liberalizminin düşünce temelleri üzerinde yükselmektedir. 19. yüzyıl başlarında Britanya'daki liberal aydınlar sınıfı, daha Fransa *güdümlü* bir ekonomik politika düşüncesini kuşkuyla karşıladıkları gibi, Manş Denizi'nin öte tarafında gördükleri gazeteciliğin daha *devletçi* bakış açısını da tartışmaya açmak gerektiğinden emindiler. İskoç yararcı James Mill, 1811'de yayımlanan ve yankı bulan makalesinde, yerleşik politik güç ile fazlasıyla yakın olan korkak basının yarattığı tehlikenin, karşıtının yarattığı politik tehlikelerden çok daha büyük olduğunu iddia etmiştir. Mill, Fransa'daki kanlı kargaşa ile kıyaslandığında, İngiltere, Hollanda, İsviçre ve

ABD'deki göreli politik istikrarın, Fransa'daki aşırı özgür basından değil, aşırı kontrol edilen bir basından kaynaklandığını düşünmekteydi. Yaklaşık yarım yüzyıl sonra, Mill'in oğlu filozof John Stuart Mill, İngilizce'deki politik ve ekonomik özgürlükle ilgili en etkileyici örneği vermiştir. 1859 tarihli *On Liberty* (Özgürlük Üzerine) başlıklı makalesinde şöyle der:

> Bir düşünceyi susturmanın anlaşılmaz kötülüğü insan ırkını, yani şu anki nesiller kadargeleceknesilleri, o düşünceye karşı çıkanları ve hatta savunanları soymaktır. Eğer düşünce doğruysa yanlışın yerine doğru koyma fırsatından mahrum olurlar; eğer yanlışsa en az doğruyu bulmanın sağlayacağı yarar kadar önemli olan bir şeyi kaybederler: Bu da gerçeğin, doğrunun yanlışla çatışmasından dolayı daha net algılanması ve daha canlı bir etkisidir.

Bu nedenle liberaller (bu kelimenin Amerikan İngilizce'sindeki gevşek anlamından ziyade İngilizce'deki tarihi anlamı ile) felsefi, politik ve ticari bakımdan basın özgürlüğünün yandaşıydılar. Liberaller, ticaretin daha özgür olmasını ne kadar gayretle savundularsa, gazetelere uygulanan özel vergilere veya damga vergisine o kadar karşı çıktılar. Bunun neticesinde, genellikle İngiliz basınının altın çağı olarak görülen dönemde hızla yeni gazeteler ortaya çıktı; bunlar politik açıdan radikal ama endüstri devriminin ilk dönemlerinde henüz yeterince birleşmiş değillerdi. Henry Hetherington'ın *Poor Man's Guardian* gazetesi yayın hayatına başladı ve damga vergisine karşı çıkarak şunu ilan etti: "Bizler ayaktakımının, yani fakirlerin, acı çekenlerin,

çalışkanların ve üretken sınıfların savunucusuyuz. (...) Bu ayaktakımına sahip olduğu gücü göstereceğiz; onlara, sizin köleleriniz değil patronlarınız olduklarını öğreteceğiz." Oysa *Poor Man's Guardian*'ın yayın hayatına başlamasından yalnızca iki yıl sonra, Hetherington *Twopenny Dispatch* okurlarına 'cinayetler, tecavüzler, intiharlar, yangınlar, sakatlamalar, amatör tiyatro gösterileri, yarışlar, boks maçları ve gazeteyi sattıracak her türlü şeytanlıktan oluşan bir mönü sunmaktaydı'. Böylece, radikal politik gazeteciliğin aslanı, bulvar gazetelerinin cinsellik sömürüsünün kuzusu ile aynı yatağa girmiş oldu.

Çok geçmeden vergiden muaf ve reklam gelirleriyle semirmiş daha büyük gazeteler 'yeni gazeteciliğin' görkemini gözler önüne serdi. 1852'de *The Times*, amacını "zamanın olaylarıyla ilgili en çabuk ve en doğru istihbaratı elde etmek ve bu olayları hemen açıklayarak ulusun ortak malı haline getirmek" olarak belirledi. O tarihe kadar *The Times* gibi gazeteler, 1851'de Julius Reuters tarafından kurulan ajans gibi yeni ortaya çıkan haber ajansları tarafından sağlanan daha geniş bir haber yayınına sahipti.

Gazeteciliğin Yönettiği Hükümet

Gazetecilik, bu koşullar altında, otoritesini göstererek şu an yaşadığımız hiper medya gücü çağının işareti olmuştur. Viktoryen entelektüellerinin 'Yeni Gazetecilik' ismini verdikleri şey, *Pall Mall Gazette*'nin editörü W. T. Stead ile somut hale gelmiştir. Stead, seks olaylarını tartışmalı biçimde ortaya çıkarmada uzmanlaşmış ve bunun sonucunda

hapse girmiştir. Stead, 1886'da Holloway Hapishanesi'nde gazeteciliğin geleceği hakkında muhteşem bir makale yazarak, gazeteciliğin artık insanoğlunun bildiği herhangi bir kurum ya da meslekten daha üstün bir hale geldiğini belirtmiştir. Stead'e göre, toplumun gözü kulağı olmak için gazeteci kamuoyu fikrini yorumlamanın anahtarıydı. Makalesinin sonunda, "Bazı gazete sahiplerimizin makul bir servetle mutlu olup, inanılmaz kârlarından arta kalan kısmı sosyal reformun lokomotifi ve bir hükümet şekli olabilmeleri için kendi gazetelerinin gelişimine harcayacak olması ihtimaline olan inancımı henüz kaybetmedim" demiştir. Bir yönetim şekli mi? Stead, dalga geçmiyordu. "Kamuoyu görüşlerinin ayrıntılı olarak sorgulanması" yoluyla böyle bir gazete, politikacıların görmezden gelemeyeceği bir güç edinecekti.

> "Gazeteci herhangi bir kimsenin sahip olduğundan daha büyük bir otoriter tavırla konuşacaktır; çünkü demokrasiyi en son kendisi sorgulamış olacaktır. Parlamento, büyüyebileceği kadar büyümüştür. Var olanın yerine geçecek değil, onu takviye edecek yeni bir temsil sistemine ihtiyaç vardır. Bu sistem, daha esnek, daha basit, daha dolaysız ve insanların düşünceleriyle daha yakın temasta bir sistem olacaktır. Zamanı geldiğinde ve hem insanoğlu hem de para hazır olduğunda, habercilikle yönetilen hükümet artık bir tür abartılı bir sözce değil, kabul edilebilir bir gerçek olacaktır."

Bu ilk tekno-ütopyacılık, 'medya tarafından yönetilen hükümet' konusundaki günümüz endişelerinin ve demokrasiyi temsil eden kurumlarla kurulan yakın ilişkilerdeki azalmanın belirtisi olmuştur. Stead'in kibri, gazetelerin *The*

Times, *The Gazzette* ve *The Record* gibi abartısız isimlerle çıkmadığı, ama *The Mirror*, *The Sun*, *The Comet* ve *The Star* gibi gazetelerin popüler arzularla parıldadığı bir dönemle uyum içindeydi. *The Daily Mail* (1896), *The Daily Express* (1900) ve *The Daily Mirror* (1903) gibi İngiltere'nin günümüzdeki en popüler gazetelerinin çoğu Kraliçe Victoria'nın tahttaki son yıllarında doğmuşlardır. Bunlara paralel güçler, William Randolph Hearst ve Joseph Pulitzer gibi mal sahiplerinin sözde 'sarı basın'ı yaratmakta olduğu ABD'de de iş başındaydı ve Britanya ile ABD'nin gazete endüstrileri yirminci yüzyıla politik ve ekonomik güçlerinin en üst noktasındayken girdiler.

Medya, Tekelcilik, Komünizm ve Faşizm

Piyasalara bağlı, endüstrileşmiş özgür basının bu altın çağı oldukça kısa ömürlü olmuştur. Yeni yüzyılın birkaç on yılı içinde, ilk önce radyo sonra televizyon ve yirminci yüzyılın sonlarına doğru da internet, haber medyasının piyasalara bağlı olarak büyüme modeline meydan okumuştur. Bunlar gazetelerin daha önce hiçbir zaman ulaşamadıkları yerlere çok çabuk ulaşmışlardır ve piyasa ekonomisinin kurallarına göre işleyen küçük basımevlerinde doğmamışlardır. Daha ziyade, yeni iletişim teknolojilerinin hükümete ait olması ve hükümet tarafından ruhsatlandırılması görüşünü savunan hükümetlerde her zaman olduğu gibi hızla yönetilen icatlar olmuşlardır. 20. yüzyıla ait yeni medya teknolojilerinin köklerinin piyasalara değil tekel veya ruhsatlı oligopole uzandığı çok çabuk unutulmaktadır.

Resim 4. Tiananmen Meydanı. Televizyon, sık sık haber medyasını aptal gibi göstermekle suçlanır, ama büyük olaylar meydana geldiğinde televizyon haberlerinin unutulmaz yapıtlarıyla kıyaslanabilecek hiçbir şey yoktur. Bu resimde, bir öğrenci Tiananmen Meydanı'nda 1989'daki ünlü protestolar sırasında bir dizi tankı durdururken görüntülenmiştir.

Demokratik hükümetler haber medyasının açıkça belirlenmiş ve kabul edilmiş kamu çıkarları çerçevesinde hareket ettiğinden emin olmak için yeni yollar aradıkça, ki bu yollar yeni ortaya çıkan teknolojilerin doğrudan kontrolü veya 'bağımsız' düzenleyici kurullar olabilir, gazetecilikte karşılaşılacak sonuçlar geniş çaplı olacaktır. Yirmi birinci yüzyıla girerken ve analog radyo ile TV teknolojilerinin yayıncılık hizmetlerinin dünya çapında ve anlık olarak farklı altyapılarla iletilmesini mümkün kılan dijital iletişim teknolojilerine teslim olduğu bir sırada yeni mücadelelerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Artık gazete, radyo

ve televizyonlar geniş bantlı internet yoluyla iletişim platformlarını paylaşabildiklerine göre, bunları yine farklı yollarla denetlemek anlamlı mıdır, hatta mümkün müdür? Öyle değilse, bu eğilim özgür basın ile bağdaştırılan piyasa güdümlü özgürlük yönünde mi olacaktır? Ya da yeni iletişim ağlarının, içerik ve standartları tüm karmaşıklıklarına rağmen bir devlet ya da politik güç tarafından mı yönetilecektir?

II. Bölüm

BÜYÜK BİRADER: GAZETECİLİK VE DEĞİŞEN DEVLET

Bu yüzyılın ilk yıllarında, Rusya'da, ülkenin dört bir yanından gelen gazetecilerle konuşarak biraz vakit geçirdim. Demokratik toplumlardan iyi uygulamaları öğrenmek için her yıl düzenlenen bir medya seminerinde bir araya gelmişlerdi. Zaten böyle bir misyonerlik, pek çok açıdan, şüphesiz hoş karşılanabilir. Hiç kimse, *Pravda* ("Gerçek") gibi başı çeken gazetelerin kendi isimleriyle çelişerek komik duruma düştüğü Sovyet döneminin 'bilgi rejimi' ile ilgili aldatmacalarla dolu propagandasını savunamaz. Yine de, seminer boyunca Batı gazeteciliğinin kendi yurttaşlık görevinin küçümsenmesiyle mücadele ettiğinin herkesçe çok güçlü hissedildiği bir dönemde Batılı misyonerlerin ahlak dersi veren sözlerinde ince bir alay hissettim. 2002'de hisse senedi piyasaları arka arkaya gelen şirket skandallarının ortasında çöktükçe, ciddiyetsiz bir biçimde yönetilen büyük şirketlerin gelişmiş kapitalizm modelinin özgür haber

Resim 5. George Orwell muhtemelen yirminci yüzyılın en büyük gazetecisiydi. Orwell, temiz yazı yazma sanatı hakkında harika ve didaktik yazılar yazmakla kalmamış, aynı zamanda *Hayvan Çiftliği* ve *1984* isimli romanlarında enformasyon sistemlerinin çöküşünün zalimlik ve sistemli vahşete yol açtığı bir felaketi öngörmüştür. Bugün Orwell'in Büyük Birader'i realite şovlarda daha neşeli bir hâl (Biri Bizi Gözetliyor) almıştır.

medyasını sürdürmek için inandırıcı bir model sağladığından kimse haberdar değildi.

Ancak serbest piyasa misyonerlerinin sözleri hâlâ güçlüdür. Rupert Murdoch, kendisinin de önderi olduğu uydu televizyonunu, ki bu televizyonun sağladığı güçle küresel işletmesini kurmuştur, Magna Carta'ya ve yayın öncesi sansürün İngiliz parlamentosu tarafından 1694'te kaldırılmasına benzetmiştir. 1993'te, Murdoch daha da ileri gidip yeni iletişim teknolojilerinin 'totaliter rejimler için her

yerde gayet açık bir tehdit' olduğunu söylemiştir. Bu, aralarında haber merkezi CNN'in kurucusu ve Murdoch'ın büyük rakibi Ted Turner'ın da olduğu haber girişimcilerinin kurulması düşünülen yeni kanallarının hem izleyicileri özgürleştireceğini hem de sahiplerini zenginleştireceğine inanarak 1990'ların başında Moskova'ya girdiklerini gören ruhtur.

Kıyıdaki Rus Gazeteciliği

Yeni binyılın ilk yıllarında durum çok daha karmaşık görünmekteydi. Burada, kara teslim olmuş Moskova'nın bir ucundaki Sovyet dönemi konferans merkezinde, Rus parlamentosunun kıdemli üyeleri, Rus Milli Meclisi (Duma), devlet televizyonu yöneticileri ve Moskova basını, Rusya'nın her yerinden gelen bir grup genç ama tecrübesiz denemeyecek gazeteciyle savaşmaya hazırlandılar. Tartışılan mesele, anarşist-kapitalizmin insanı sersemleten kutuplaşmaları ile Sovyet mutlakçılığının solan hatıraları arasında mücadele verildikçe Rusya'da ne tür bir gazeteciliğin gelişmekte olduğuydu.

Eski bir gazeteci olan Irina Lukyanova, o sıralar, Volga Nehri üzerindeki Samara'da bir televizyon istasyonu olan SkaT'nin gündemdeki önemli politik meseleler programının sunucusuydu. Ona programına katılanlar üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu sordum, ki bu mesele Batı'daki yapımcılar ve sunucular arasında sık sık geçen ateşli tartışmaların konusuydu. Sorumu, "Koltukları için para ödeyenler hariç, istediğimi seçmeme izin veriyorlar" diye ce-

vapladı. "Para ödeyenler mi?" "Evet, ödeme yapanlar için genellikle birkaç koltuk vardır; bunlar da daha çok politikacılar ve işadamlarıdır." "Ne kadar ödüyorlar?" "Yaklaşık bin Amerikan doları. Bu rakam reklam bölümü tarafından belirleniyor." Lukyanova'nın anlattığı diğer bir küçük düşürücü olay ise, seçim dönemlerinde Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın politik hayatını büyük ölçüde kontrol eden güçlü bölge politikacıları ve ticaret kodamanları tarafından kendisi gibi gazetecilerden oynamaları talep edilen roldü. Gazetecilere seçim kampanyası takımlarında çalışmaları için baskı yapılmakta ve bu takımlarda çalışarak birkaç hafta içinde yılın geri kalanında kazanacakları kadar para kazanmaktadırlar. Seçim zamanında, seyircileri arasında popüler olan Irina, kendisinden aslında partilerin politik yayınları olan şeyler için 'röportajcı' olarak hareket etmesinin talep edildiğini söyledi, ki bu çok açık bir rol çatışmasıdır. İrina, bu meseleyle başa çıkabilmek için, bu durumlarda kullanmak üzere bir röportajcıdan çok 'mikrofon tutan kişi' duruşu ile 'soğuk ve mekanik' bir röportaj stili geliştirmiştir. Ben de ondan bir kaşığı mikrofon gibi kullanarak bunu nasıl yaptığını göstermesini rica ettim. O da , ricama karşılık olarak, yaptığından çok fazla pişmanlık duyduğunu ama bunu değiştiremeyeceğini hissettiğini gösteren etkileyici ama kaçamak sözler söyledi.

Gazete dünyasında yaşam daha da güç olabilir. Alexander Yakhontov, Moskova'nın birkaç kilometre güneyindeki küçük bir şehirde *Novaya Gazeta* isimli haftalık bir gazetenin editörüydü. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından gelen 1991'in ılık bahar mevsiminde gazetecilikte bir başlangıç yaptı. Pek çok gazete gibi, *Novaya Gazeta* da yayın

hayatına Komünist Parti çarkının küçük bir dişlisi, yerel Genç Komünist Birliği'nin sesi olarak başladı. Gazete, komünizmin altın çağında anlamsız ama kulağa etkileyici gelen 50.000'lik bir tiraja ulaştı. Glastnost sonrası dönemde, çalışanlarına ait olan ve Yakhontov'un büyük oranda Amerikan örneklerinden görüp öğrenerek biçtiği rol gereği 'halkın bekçi köpeği' olarak yeniden doğan gazete, 2001'in sonlarına gelindiğinde haftada 4.000 satabilmek için uğraşmakta ve yerel yöneticinin sürekli baskısına maruz kalmaktaydı. Gazeteyi yıldırmak için resmi görevlilerin uyguladığı taktikler arasında, gazeteyi binasından çıkarmak için gösterilen çabalar, mahkemeler ve neredeyse aynı isimle bir süre yayımlanan rakip bir gazetenin kurulması vardı. Alexander Yakhontov'a geleceğe dair ümitlerini sorduğumda, "Aydınların bağımsız görüşlere ihtiyacı var. Umarım, tüm zorluklara rağmen hayatta kalabiliriz" dedi.

Aynı gezi sırasında şu an kısmen özelleşmiş Rus televizyon sisteminin kontrolü için verilen savaşın tam ortasındaki bazı insanlarla tanışmak için Moskova'nın bir ucundaki devasa Ostankino yayın binasını da ziyaret ettim. Birkaç hafta önce bir grup gazeteci, bu devasa binanın diğer tarafında sonradan yayın yapmasına izin verilmeyen rakip TV6 ile birlikte iş kurmak için ülkenin en büyük üçüncü televizyon şebekesi NTV'den ayrılmışlardı. Bu rekabet Kremlin'in hâlâ televizyon endüstrisi politikalarını en yüksek oranda sınırladığını göstermiştir. Yine de, o gece, NTV haber merkezinde gördüklerimle, daha sonra, Berlin duvarının çöküşünden hemen önceki Sovyet yayın tekeli olan Gostelradio'ya BBC Haber delegasyonunun başkanı olarak gidip Ostankino'yu 14 yıl önce ziyaret ettiğim sırada gör-

düklerim arasındaki tezat beni çok şaşırttı. Sabah 11'de Ostankino'ya vardıktan sonra parlak bir takım elbise giymiş iri yapılı bir adam tarafından sunulacak olan o akşamki televizyon ana haber bülteninin provasını seyretmek isteyip istemeyeceğim soruldu. Ben de, ana haber konularının ne olacağını henüz bilmediğiniz için bir bültenin daha yayına girmeden çok önce provasını nasıl yapabiliyorsunuz diye sordum. Ev sahibim ise, "Metnimiz elimizde ve onaylandı" diye cevap verdi. Sovyet Rusya'sında haber sunumu bürokratların çalışma biçimlerine uyduruluyordu ve her zaman olduğu gibi herkesin sevdiği yabancı bir ileri gelenin Moskova'ya yaptığı ziyaretin anlatımıyla başlıyordu.

14 yıl sonra NTV'nin akşam haberlerinin ana konusu, Moskova'daki bir apartmanın bombalanmasında Kremlin'in parmağı olduğu iddiasıydı, ki bu Çeçenistan'daki savaşın şiddetlenmesine sebep oldu ya da bunu haklı çıkarmak için kullanıldı. Rus hükümeti ve ayrılıkçı hareket arasındaki bu savaş Rusya'da yeni yeni oluşan medya özgürlükleri için önemli bir sınava yol açtı; bu sınavın bir örneği Rus askerlerinin Amerikan hükümetince maddi olarak desteklenen Radio Liberty adına çalışan Rus muhabir Andrei Babitsky'i isyancı güçlere teslim etmesiydi. Cumhurbaşkanı Putin, Babitsky'nin muhabirliğini "makineli bir tüfeği ateşlemekten çok daha tehlikeli" şeklinde yorumlamıştır. NTV haber bürosuna girdiğimde karşıma çıkan ilk bilgisayar ekranında Amerika'nın ünlülerle ilgili yalan haber yapan internet sitesi Drudge Report'u gördüm. Aynı gün, Rusların 'compramat' yani ahlaksızlık dediği şeylerde uzmanlaşmış bir Rus internet sitesinde TV6 ile NTV arasındaki kavgaya karışan bir yöneticinin işlediği

Resim 6. Beslan. Rusya, soğuk savaş sonrasında hassas bir demokrasi inşa etmeye çalıştıkça, Kremlin televizyonu çok sıkı denetim altına aldı. Bunun için yaptığı savunma ise, Beslan'daki küçük öğrencileri katledenler gibi teröristlere karşı tavır alınmasına gerek duyulması oldu.

hafif cinsel suçlar göz önüne seriliyordu. Bu, özgür ifade ütopyası olmayabilir, ancak karınlarını doyurmaları ve partilere hizmet etmeleri için eğitilen ve tüm dünyaya yayılmış sıkıcı yazarlara sahip eski *Pravda*'dan çok çok uzaktır. Cumhurbaşkanı Putin, televizyon üzerindeki kontrolünü sıkılaştırdıkça, bu süreci Sovyet atalarınınki kadar basit bulmayacak ama denemekten de vazgeçmeyecektir.

Amerika'nın Kendisiyle İlgili Şüpheleri

Eğer Rus haberciliğinin yaşadığı süreç Amerikalıların görmek istediği gibi kendilerinin iki yüzyıl önce demokratik değerler adına verdikleri mücadelenin bir başka çeşidi ise, günümüzde Amerikan haberciliğinin kendi içinde ve liberalizmin ruhunda ortaya çıkan en büyük kriz gibi görünen parçalanmalardan ne çıkarmamız gerekiyor? Bu tartışmanın özü, James Fallows'un *Breaking the News: How the Media Undermine American Democracy* (Haberleri Sunuyorum: Medya Amerikan Demokrasisini Nasıl Zayıflatıyor) adlı kitabın isminde saklıdır. Fallows, bu küçük kitapla ismini duyurup haftalık haber gazetesi *US News & World Report*'un editörlüğünü yapmaya başlamıştır. Kanadalı ünlü yayıncı Knowlton Nash'in 1998'te yazdığı ve alt başlığı *How Showbiz Values are Corrupting the News* (Şov Dünyasının Değerleri Haberleri Nasıl Kokuşturuyor) olan *Trivia Pursuit* isimli kitabı ise başka bir örnektir. *Washington Post* ve *Boston Globe*'da çalışmış olan gazeteci Arthur E. Rowse, günah çıkardığı kitabına *Drive-by Journalism: The Assault*

on Your Need to Know (Arabada Giderken Gazetecilik: Haberdar Olma Gereksinimimize Yapılan Saldırı) adını koymuştur. Rowse'a göre, gazetecilikteki yeni akım ihtiyatsız şirket evlilikleri ile gazeteciliği bozmuş, kâr için İlk Anayasa Eki'ni kötüye kullanmış, politika ve kamu yaşamı ile ilgili haberleri önemsiz kılmış ve muhabirlik becerilerinden çok reklamcılara bağımlı hale gelmiştir.

Bu eleştiri furyasının en çarpıcı suçlaması, bireyin ve basının özgür ifade hakkını korumak için oluşturulan İlk Anayasa Eki, hissedarların yatırımlarını eğlence hizmeti sunarak büyütmek üzere iş yapan Disney Corporation ve AOL-Time Warner gibilerin ticari çıkarları yüzünden saldırıya uğramıştır. Gazetelerin bilgilendirme gücünü ellerinde tutma misyonunu desteklemek üzere oluşturulan İlk Anayasa Eki'ni koruması için gazetecilik niçin küresel bir eğlence şirketinin hizmetine sunulmalıdır diye bir soru da sorulmaktadır. Bu, endişeli Amerikalı gazetecilerin "demokratik toplum için çok büyük sonuçlar doğuran önemli ve destansı bir değişim" olarak isimlendirdikleri olayların dönüm noktasıdır.

Halk Gazeteciliği Direniyor

Bu olayların çözümü için öngörülen bir çare, zaman zaman "sivil gazetecilik" de denilen "halk gazeteciliği"ne dönmektir. Bu gazetecilik biçimi gazetecilerin üyesi oldukları toplumlarla daha yakın bir ilişki kurarak çalışmalarını ve yaptıkları haberlerden daha çok şey için sorumluluk almalarını vurgulamaktadır. Örneğin, yerel bir gazete çev-

renin iyileştirilmesiyle ilgili bir programı sunarak ya da yerel okullarda daha yüksek standartlar olması için çaba göstererek hizmet verebilir; bunu yapmak için de sadece geleneksel ve olayları açığa çıkaran haber sunma ve çatışan fikirleri çözümleme taktiklerini değil, aynı zamanda yarışmalar düzenlemek, okullarla birlikte çalışmak gibi şeyler yaparak kamuoyunun bilgilendirilmesi için dikkatlice düşünülmüş yapıcı müdahaleleri kullanabilir. Halk gazeteciliği, gündemi bilindik cinayet, sosyal kargaşa, skandal ve eğlence gündeminin dışına taşımayı amaçlar ve özgür basının demokrasi kaynağına doğrudan başvurur; bu kaynak vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuştur. Sivil toplum, bu tartışmada, örneğin seçilmiş hükümetler veya demokratik toplumların daha bilindik kurumlarından çok farklı bir biçimde ortaya çıkar. Fallows, giderek kendilerini ünlülerin hayatlarıyla ilgili kötü ve yalan haberler yapan gazetecilerden [*muck-raker*] ziyade kişisel bağlantılarını kullanarak büyük paralar kazanan gazeteciler [*buck-racker*] olarak gören bir kamuoyunda yeniden güven kazanmaları için, politikacıların mali ve diğer çıkarlarını açığa vurarak onların peşinden koşmaya çok hevesli gazetecilere daha yüksek kişisel standartlar için çağrı yaparak iddiasını süslemektedir.

'Halk Gazeteciliği' tartışmasının içinde pek çok konu bulunmaktadır: medya patronluğuna ilişkin bazı endişeler ve gazetecilik ahlakı kitabın ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır. Fakat günümüz Amerikan ve Rus gazeteciliğine dair gördüklerimizi yan yana koyunca sorulacak en büyük soru şudur: Gazetecilik, demokratik devlet ve demokrasinin temsilcileri arasında arzu edilen ilişki ne olmalıdır? Pratik-

te bu soruya verilecek cevaplar herhangi bir devletin demokrasisinin derinliğine ve doğasına bağlı olacaktır, ancak medya teknolojilerinin hızla değiştiği bir zamanda söz konusu prensipler yeterince açık mıdır? Bu karışık bir alandır, çünkü ABD gibi gelişmiş demokrasilerdeki büyük şirketler ve politik güçler arasındaki değişen ilişkileri değerlendirmeyi içermektedir. Pek çok Amerikalı, kendi medya modellerini liberal prensibin deniz feneri olarak görmektedir ve bu, örneğin bağımsız Amerikan yargısının pek çok olayda hükümetin baskılarına rağmen ifade özgürlüğü prensibini korumasında olduğu gibi, desteklenmektedir. Yine de, Ronald Reagan döneminden bu yana Amerikan radyo ve televizyon yayıncılığındaki düzenlemelerin kaldırılması, pek çok Amerikalı gazeteci tarafından haberlerin kalitesindeki düşüşün sebebi olarak görülmektedir. Düzenlemelerin kaldırılması, uzun yıllar NBC'de spikerlik yapan Tom Brokaw'ın 'vicdan parası' ismini verdiği şeyin geri çekilmesine neden olmuştur. Bu yeniden düzenleme ile cumhuriyet yanlısı, ekonomik liberal Rupert Murdoch tarafından yönetilen beşinci televizyon şebekesi Fox'a tanınan fırsat medya güçlerini muhafazakârlığa yönlendirmeyi amaçlayan birkaç politik ve endüstriyel manevra içermekteydi. Bu, 1980'lerde Margaret Thatcher'in başbakanlığı döneminde Murdoch'a ait olan BSkyB televizyonunun politik muhafazakârların Amerikan televizyon şebekelerini, politik ve kültürel tutumlarında katı biçimde ortanın solu olarak gördüğü BBC'nin yayıncılıktaki üstünlüğünü sarsmak için İngiltere'de ortaya çıkması ile karşılaştırılmaktadır. Bu, liberalizmin mi yoksa politika güdümlü tutumun mu zaferidir? Her iki taraf da bu zafer de hak iddia edebilir.

Günümüzde, gazete, iletişim teknolojileri, TV ve radyo yayıncılığı ve bilgisayar teknolojilerinin birleşmesi bu meselelere ve gerilimlere daha çok odaklanılmasını sağlayıp, herkesi bu düzenlemelerin yapısı hakkında tekrar düşünmeye zorlamaktadır. Tüm elektronik haberleşme sistemlerinin tek bir düzenleyici otorite tarafından kontrol edilmesinin ve bu arada gazetelerin şirket evlilikleri yaptıkları ve kazanç sağladıkları zamanlar dışında kendi kendilerini büyük oranda yönetmelerinin en iyi yaklaşım olduğunu düşünmüş olanlardan biri (Amerika gibi) İngiltere'dir.

Rupert Murdoch, yeni medya platformlarının ortaya çıkışının hükümeti kontrolü bırakmaya ve televizyon, radyo ve internet haberciliğinin, gazetelerin iş dünyasının güçleri tarafından belirlenen yolunda ilerlemelerine izin vermeye mecbur bıraktığı yeni özgürlükçü iddiasını dile getirmeye devam etmektedir. Ancak bu, İngiltere dahil pek çok ülkenin televizyon haberlerinin politik açıdan tarafsız olmalarını gerektiren kanunlarının olduğu Avrupa'daki günümüz gerçeklerinden çok uzaktır, ki bu kanunlar kendi bölgeleri içinde yayın yapmak için lisans isteyen her yayıncıya uygulanan bir sınırlamadır. Tüm partilerden politikacılar bu statükoyu desteklemeye eğilimlidirler ve halkın da bu tip içerik denetimine büyük destek verdiğini gösteren deliller hâlâ vardır. Ancak, sürekli denetimi ve bu 'kamu hizmeti yayıncılığın' kamu fonlarıyla desteklenmesi modelini en az destekleyenlerin kablo ve uydu sayesinde televizyon hizmetlerinde en fazla seçeneğe sahip olan kişiler olduğu unutulmamalıdır. Çok kanallı televizyon ve

radyo norm haline geldikçe, 20. yüzyılın sonlarında haber standartlarının denetimine olan yaklaşımın korunacağı sonucuna varmamız tamamen kaçınılmazdır.

Bugün, İngiltere, Almanya veya Türkiye'deki televizyon izleyicileri sadece kendi ulusal kanallarını değil, kendi ülkelerinin dışındaki ve denetim standartlarının büyük oranda farklılık gösterdiği yerlerde kurulan Amerikan veya diğer ülke televizyonlarını da izleyebilmektedirler. Bu yeni TV kanalları arasında Arapça yayın yapan El-Cezire ve El-Arabiya'nın yanında, Britanya'nın Hindu, Pakistanlı ve Bangladeşli nüfusuna hizmet veren birçok Asyalı televizyon istasyonu vardır. İngiliz izleyiciler için kısmen yeni diğer bir seçenek ise, Amerikan haber ağındaki liberal sol eğilimi yeniden şekillendirme amacı ile Amerikan piyasası için yaratılan ve Murdoch'ın sahibi olduğu Fox News televizyonudur. Murdoch'a göre "medyanın hiçbir organı için tarafsızlık kurallarına gerek olmayacağı zaman gelecektir". Geniş bantlı internet, iletişim ağı yoluyla yayın yapılmasına olanak sağladıkça ve sonra yayıncılık yapan kuruluşlara meydan okudukça bu iddia daha da güç kazanacaktır.

Her yıl aldığı diğer şeylerin yanında kamu bütçesinden üç milyar sterlin alan ve bu sayede sadece İngiltere ve bölgelerine değil, aynı zamanda dünyaya iyi kalite habercilik hizmeti sunan BBC gibi güçlü kuruluşlarca desteklenen Avrupa Demokratik Hıristiyan geleneklerinin çoğu bu yeni özgürlükçü duruşun karşısındadır. Mihail Gorbaçov kendi politik kariyerinin önemli anlarında BBC'nin sunduğu haberlere nasıl güvendiğini anlatmıştır ve 2002'de Taliban'a karşı verilen savaşta Afganistan çöllerindeki Kuzey İttifakı kuvvetleri de BBC'den bilgi edinmiştir.

Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarındaki küresel gerçek, Murdoch'ın öngördüğü gibi, TV ve radyo yayıncılığı üzerindeki denetimlerin kalkması değildi. Gördüğümüz şey, daha ziyade, devletin, piyasa güçlerince yönetilmeyen yayıncılığa yapılan kamu yatırımlarında yaptırım uygulama ve mümkün olan durumlarda da haberlerin tarafsızlığını denetleme hakkı olduğu konusunda sürekli bir ısrarla beraber, yatırım akışlarını iyileştirmeyi ve genellikle elektronik haberleşme araçlarındaki yenilikleri hedefleyen denetleme yükünün ihtiyatlı biçimde arttırılmasıydı.

Rusya gibi yeni oluşan demokrasilerde politikacıların televizyon ve radyoyu önemli ölçüde ve doğrudan etkilemeye devam etmeleri zor olmamıştır ve Avrupa Birliği'nde ise, bu, üye ülkelerin kamuoyu çıkarları gerekçesiyle başka endüstrilerde mümkün olmayacak yollar ile kendi yayıncılarını finanse etme hakkı yerleşik kanunlarla ilgili bir meseledir. Bazı ülkelerde, özellikle Fransa'da, bu durum, ulusal kültürlerin Amerikanlaştırılmasına karşı uzun zamandır ve ateşli biçimde tartışılan direnişi yansıtmaktadır. Kendisini eleştirenler tarafından Maître de l'Univers Moi-Même (Evrenin Efendisi Benim) diye anılan Jean Marie-Messier, patronu olduğu medya devi Vivendi'nin çekirdek kısmını 2002'de New York'a taşımaya çalışırken görevden alındığı sırada yaşanan kriz bu Avrupa milliyetçiliğini çok güzel örneklemiştir. Aynı dönemde, Alman siyasetçiler Kirch Medya grubunun problemlerine 'Alman çözümleri' üretmek için uğraşmaktaydı. Ancak Avrupa'nın, Amerika'daki gazetecilik tartışmalarını saran kötümserliğe karşı

bağışıklığı olduğunu söylemek yanlış olurdu. Avrupa'daki seçimlere katılım oranındaki düşüş, gençleri, biraz da kendiyle çelişen bir biçimde, hem azımsamak hem de onlara hitap edememekle suçlanan haber medyasının başarısızlıklarıyla ilişkilendirilmiştir. Gazete okurlarının sayısındaki düşüşün yanı sıra, ana haber bültenlerini ve gündemdeki konularla ilgili programları izleyenlerin sayısı da son on yılda sürekli düşmüştür. Avrupa Birliği seçimlerindeki oy kullanma oranı son yirmi yılda üçte ikiden üçte birin altına gerilemiştir ve tüm Avrupa'da 'yok olan genç gazete okurları'ndan bahsedilmektedir. İngiltere'de 2001'de yapılan genel seçimlerde oy kullanabilenlerin sadece % 59,4'ü oy kullanmıştır ve bu oran kadınlara oy kullanma hakkının tanınmasından bu yana kaydedilen en düşük orandır. 18-25 yaş arası seçmenler arasındaki oran ise % 39'dur. Bu verilerin ardından, BBC hemen programları hakkında kendi içinde bir araştırma başlatmış ve 'ne medyanın ne de politikacıların halkın nabzını gerçekten tutabildiğini' iddia etmiştir.

Pek çok eleştirmen ve akademisyene göre Avrupa haber medyasının sorunları kendi kendine yarattığı sorunlardır. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün televizyon haberciliğiyle ilgili çalışması, "üretilen her şeyin yerleşik değerleri korumaya yöneldiği" ve rekabetin "orijinallik ve çeşitlilik üretmekten ziyade aynılığı yeğlediği" bir sistemi ortaya koymuştur, ama Bourdieu'nun tespit ettiği hatanın en çok piyasadan mı, yoksa Fransız hükümeti ile ülkenin elektronik haber medyası arasındaki yaygın ilişkiden mi kaynaklandığı açık değildir. Diğer bir sol görüşlü eleştirmen Serge Halimi, "Fransa'nın sahip olduğu şey giderek daha çok her

an her yerde olan bir medya, giderek uysallaşan gazeteciler ve giderek vasatlaşan kamuoyu bilgilendirme sistemidir" demektedir.

Yerleşik gücün bir silahı olan gazeteciliğe yönelik eleştirilerin duayeni, yazıları Avustralyalı mücadeleci gazeteci John Pilger gibi yazarları önemli ölçüde etkilemiş olan Amerikalı dilbilimci Noam Chomsky'dir. Pilger, İngiliz televizyonunun da tıpkı Amerikan televizyonu gibi dar görüşlü olduğunu iddia eder ve BBC'yi politik kurumsallaşmanın propagandasını yapmaya gönüllü bir araç olarak işleyen kitlesel medya olma özelliğinden kesinlikle bağışık tutmaz. Pilger'in değerlendirmesinde pek çok gazeteci ya Rupert Murdoch gibi mal sahiplerinin kuklası ya da halka ilişkiler uzmanlarının tembel ve büyük oranda pasif kurbanları olmuştur. Pilger, "gazeteciler bazen kendilerinden bile saklanan 'gizli bir gündem' peşindeler ve bu en çok da savaş muhabirliği için geçerlidir" demektedir.

III. Bölüm

İLK ŞEHİTLER: SAVAŞ ALANLARINDAKİ GAZETECİLER

Kitlesel medya politikası açısından nispeten bir masumiyet çağı olan 1917 yılında, senatör Hiram Johnson "Savaşlarda verilen ilk şehit gerçektir" demiştir. Aslında, gazetelerin bağımsızlığı savaş zamanında her zaman çok çetin sınavlar vermiştir. Kendi savaş muhabirliği hikâyesini, Johnson'ın cümlesinden alıntı yaparak *İlk Şehitler* olarak isimlendiren Philip Knightley'e göre, gazeteciler devletle açık bir işbirliği fikrini ancak İkinci Dünya Savaşı gibi bir 'ulusal kurtuluş savaşı'nda akıllarına getirmelidirler. Tüm savaşlar bu türden olmadığı için Knightley, gazetecilerin bu işbirliği fikrini zayıf ya da taraflı muhabirlik için savunma olarak kullanamayacaklarını söylemektedir. Askeriyenin savaş muhabirliğine getirdiği kısıtlamalar göz önünde bulundurulduğunda, bir savaş muhabiri olarak dürüst bir iş çıkarmanın neredeyse imkânsız hale geldiğini söyleyip,

"savaş muhabirlerinin kahraman sayıldıkları çağ kesinlikle bitmiştir" diyerek cümlelerini noktalamıştır.

Ancak, bir gazetenin ya da yayıncının, kendi okurlarının veya onların çocuklarının ulusal kurtuluş savaşı kadar önemli olamayacak bir askeri harekatta hayatlarını riske attıklarını bildikleri durumlarda, haber kuruluşlarının tarafsız davranmaları gerçekten de mümkün müdür? Örneğin, 1991'deki Körfez Savaşı'nda haber medyası düşman Irak'ın aklını karıştırmak için ordu komutanları tarafından hazırlanan Kuveyt'in karşı istilasındaki muhtemel müttefiklerle ilgili önemli ölçüde bilgi sağlamıştır. Gazeteciler bu bilginin yanlış olduğunu bilselerdi, bu bilgiyi haber yapma konusunda yine haklı olurlar mıydı? Daha da zoru, eğer bir gazeteci gerçek, gizli planı bilseydi, kendi ülkesinden pek çok askerin hayatını riske atmak anlamına gelse bile, bu bilgiyi haber yapması doğru olur muydu? Kökenleri ulusçu bir topluma dayanan herhangi bir gazetecinin ikinci soruya evet cevabını verebileceğine inanmak güçtür.

Ama aynı zamanda, gazetecilerimizin ulusal kurtuluş savaşında bile İngiliz hükümetinin çıkarları için Alman birliklerinin Birinci Dünya Savaşı'nda Belçika içine doğru ilerlerken bebekleri katlettiği ve kadınların göğüslerini kesip attıklarını anlattıkları hikâyeleri yayarak yaptığı türden yavan propagandalara aldanmamalarını tercih ederiz. Ve olayların göbeğindeki gazeteciler askeri bir mücadelenin korkunç ve tarihsel yanlışlarla dolu bir biçimde sürdüğünü kendi gözleriyle görebildiklerinde, politikacılar ulusal çıkarlarla ilgili ne derlerse desinler bunun herkesçe bilinmesini sağlamaktan elbette sorumludurlar. *The Times*, 1850'lerdeki Kırım Savaşı sırasında İngiliz ordusunun korkunç hali-

ni gözler önüne serdiğinde ve Amerikalı gazeteciler Vietnam'daki askeri birliklerin gaddarlıklarını ve aptalca beceriksizliklerini ortaya çıkardıklarında olan da buydu.

Oturma Odasındaki Savaş

Fakat, askerlerin medya faaliyetlerinin kontrol edilmese bile sıkı biçimde yönetilmesi gerektiğini düşündükleri açıktır. Nihayetinde, Vietnam Savaşı televizyonda kaybedilmiştir. İngiltere, 1982'de Arjantin'in Falkland Adaları'nı istilası üzerine Arjantin ile savaşa girdiğinde, gazeteci-

Resim 7. 1991'de, Saddam Hüseyin'in başında bulunduğu Irak Kuveyt'i işgal edip Batılı güçlerle savaşa yol açtı. Savaş sırasında, kablolu haber kanalı CNN, pek çok kuruluş tarafından taklit edilen tüm gün boyunca yaptığı yayınlar ile ünlendi.

lerin savaşa erişebilmeleri veya savaş hikâyelerini duyabilmeleri Kraliyet Donanması sayesinde olmuştur. Sonuç olarak, çatışmanın son safhalarına kadar cepheden muhabirlik hemen hemen hiç yapılmamıştı, ki o zaman da savaşın sonucunun ne olacağı konusunda artık hiç şüphe kalmamıştır. Yine de, Londra merkezli BBC muhabirleri Arjantinli kaynaklardan haber edindiklerinde İngiliz hükümeti şiddetle şikayette bulunmuştur.

1990'larda Körfez'de ve Balkanlar'da ortaya çıkan bir dizi çatışmaya kadar askeri planlamacılar medya teknolojisinin gelişmiş olduğu gerçeği ile uğraşmak zorunda kaldılar. Artık, görüntülerin çekilip, yayına hazırladıktan sonra uydu ile hemen gönderilmesini mümkün kılan hafif kameralara sahip televizyon habercileri savaş alanlarında çalışabiliyorlardı. İnternet, bir radyo bombalandığında veya kapatıldığında (Yugoslavya'daki savaşlarda Belgrat'taki B92 radyo istasyonu örneğinde olduğu gibi) dinleyicilere Dünya Çapında Ağ (www) ile ulaşılması anlamına geliyordu. Haberler, 1990'ların sonlarında radyo, televizyon ve internette gece gündüz yayınlanıyordu. Artık günde bir kere ve televizyondaki akşam haberlerine yönelik olarak hazırlanıp sunulan haberler tamamen ortadan kalkmıştı. NATO, Balkanlar'dayken, Clinton ve Blair döneminin politikacılarından yönlendirme/yorumlama [*spin*], hızla yalanlama ve 'canavarı besleme' tekniklerini öğrenmesi gerektiği sonucuna vardı. 'Canavarı beslemek' ile 24 saat çalışan haber medyasının uygunsuz hikâyeler ve görüş açılarının peşine düşmelerine neden olacak bir açlık çekmemelerini sağlamak için oluşturulmuş bir teknikten bahsedilmekteydi. Sırp silahlı kuvvetlerinin Kosova vatandaşlarına uygula-

dıkları vahşetle ilgili şüpheli kaynakların verdiği 'bilgiler' yetkililerden destek gördü, ancak çatışma bitip de toplu mezarlarla ilgili 'bilgiler'in doğruluğu kontrol edilebildiğinde vahşetle ilgili haberlerin yanlış olduğu onaylandı.

Cephe Muhabirleri mi, Yardakçılar mı?

1999'da farklı gruplardan bilgisayar korsanları birbirlerinin ağ tabanlı iletişim sistemlerini çökertmeye çalıştıklarında, Kosova Savaşı da kelimenin tam anlamıyla internet ağını ele geçirdi. Bu iletişim teknolojileri sisteminin yeni serbestliğinin başka endişe verici sonuçları da vardı. Belgrat'ın müttefik kuvvetlerce bombalanışının ilk günlerinde Londra'da bir berber dükkânında otururken benim verdiğim vergilerle satın alınan uçakların bombaladığı şehirler ve kasabalarda yaşayan insanların seslerini telefonla katıldıkları bir programda duyduğumda çok şaşırmıştım. Bu arada, o sıralar Avrupa'nın en çok ziyaret edilen sitesi olan BBC Haber Sitesine yetkililerden gelen herhangi bir şikayet olmaksızın, Sırp yetkililerin adına haber yaymak ve propaganda yapmak için kurulan web sitelerine aktif bağlantılar eklendi. Savaş sırasında NATO kuvvetlerinin baş kumandanı olan General Wesley Clark'ın da söylediği gibi, gelecekte tüm savaşlar haber medyasının düşman hattının gerisinde çalıştığı varsayımı ile yapılacaktır. 2003'teki Irak Savaşı'nda görüldüğü gibi, bu şartlar altındaki askerler, muhabirleri bölüklerin içine sokup askeri kontrolü belli bir seviyede tuttular ve televizyon haber kuruluşlarına gerçek ve cepheden gerçek zamanlı görüntülere erişim sağla-

dılar. Saddam Hüseyin'e karşı verilen savaş, genellikle cephedekiaskeri harekattan uzakama yorum yapma ve yargılama konusunda daha özgür olan sözde "bağımsızlara" karşı 'cephe muhabirlerinin' (ya da kendilerini eleştirenlerin deyişiyle 'yardakçılar'ın) rolüyle ilgili büyük bir tartışma başlattı. Cardiff Üniversitesi Gazetecilik Okulu'nun yaptığı savaş sonrası analize göre, 'cephe muhabirleri' savaş muhabirliğine yararlı bir katkıolmuştur, ama çalışmaları, özellikle de Amerikan askerleri tarafından bağımsız gazetecilerin refahının daha çok göz ardı edilmesi ile ilişkilendirilmiştir.

Bombalar Bile Bıktırabilir

Oysa anlık, sürekli haberler kötü sonuçlar da doğurmaktadır. Her yerde habere rastlandığı için, kamuoyunun dikkati savaş zamanında bile başka şeylere yönelip dağılmaktadır. NATO güçlerinin yok denecek kadar az şehit verdiği uzak ülkelerdeki savaşların heyecan verici yönleri aranıp bulunmuş ve 1990'ların sonlarında Kuzey Irak'ın yıllarca korkunç ve sürekli bir biçimde bombalanıp Batı medyasında çok az yankı bulmasında olduğu gibi, unutuluvermiştir. Şüphesiz, Amerikan halkı, 2002'de Başkan W. Bush Irak'a karşı nihai bir savaş verilmesine dair görüşlerini açıklarken Birinci Körfez Savaşı'nın hiçbir zaman sona ermemiş olduğunu duyduğunda çok şaşırmıştır.

Editörler, okurlarının, dinleyicilerinin ve izleyicilerinin sürekli eğlendirilmesi gerektiği ve sadece ciddi haberlerden oluşan gazetelerin artık satmayacağı konusunda giderek daha çok endişelenmekteydi. Bu değişim, 24 Mart

Is that Winnie's ring you're wearing?

Doctors – the new fertility gods

Toy stories

NEWSPAPER OF THE YEAR

The Guardian

Massive air and missile strikes unleashed across defiant Yugoslavia

The onslaught begins

Newspaper of the Year award for the Guardian

First the dull thud, then the sky lit up with fire

Law lords back Pinochet extradition

Record £93m package for boss of drugs firm

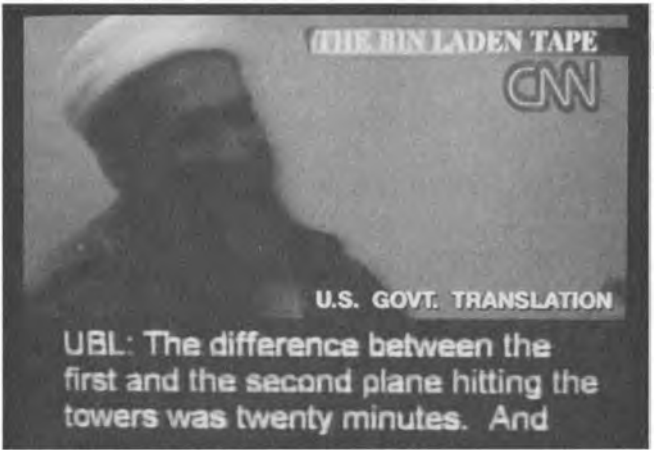
Inside

Resim 8. Mart 1999'da NATO, Yugoslavya'ya ilk hava ve füze saldırısını başlattığında, bu, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden bu yana Avrupa topraklarındagerçekleşen ilk ittifak hareketiydi. Fakat İngiliz gazeteciler bu olayı iyi bir baş sayfa haberi olarak görmediler, çünkü onlara göre okurlar savaş zamanında bile daha basit konularla ilgili çeşitli haberler isteyecekti. Örneğin, o yılın gazetesi *Guardian*, baş sayfa haberi olarak doğurganlık tedavisi ve aşk ilişkileri gibi konuları seçti.

1999'da NATO Yugoslavya'yı bombalamaya başlayıp Avrupa topraklarında İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk harekatını yaptığı gün şaşkınlık yaratacak kadar ortadaydı. Ertesi gün, sadece bir İngiliz gazetesi, *Daily Telegraph*, bu haberin baş sayfaya çıkmaya değer olduğunu düşündü. Diğerleri ise bu haberi önemsemeyerek bildirdi ama okurlarına başka eğlenceler de sunmak zorunda olduklarını düşündüler. *The Times*, birinci sayfasında yazar Bruce Chatwin'in moda gurusu Jasper Conran ile olan aşk ilişkisi hakkında bir röportaj bahşetti. *Guardian* eğlence olarak yeni üreme tanrıları 'Doktorlar'ı tercih etti ve *Independent*'ın birinci sayfa haberi İngiliz futbol yöneticileri ile ilgiliydi. İngiliz gazeteleri içinde sadece (küresel düşünen iş adamlarına yönelik yayın yapan) *Financial Times*, editoryal düzenlemelerde dış haberlerin ağırlığının ciddi oranda azaltılması eğiliminin dışında kalmıştır.

Usame Bin Ladin Kasetleri

2001 ve 2002'de Afganistan'daki savaş kerameti kendinden menkul 'teröre karşı mücadele' dahil farklı meseleler ortaya çıkardı. Bu tehlike ile yüz yüze kalan İngiliz ve Amerikan hükümetleri kendi haber medyalarından terörist başı olduğuna inanılan kişinin video mesajlarını yayınlamamalarını açık bir dille talep etmişlerdir. Haber kuruluşları ise 'teröre karşı mücadeleleriyle' ilgili haber yorumlarında yalnızca haberi ilk veren olmak için değil, aynı zamanda vatanseverliklerini gözler önüne sermek için birbirleriyle yarışmışlardır. Muhabirler yakalarına vatanperver

Resim 9. Eylül 2001'de New York ve Washington'a yapılan terörist saldırıların ardından, El Kaide lideri Usame Bin Ladin, Arap televizyon istasyonu El Cezire kanalıyla video görüntüleri yayınlattı. İngiliz ve Amerikan hükümetleri yayıncılara bu görüntüleri yayınlamamaları için baskı yaptı, ancak pek çoğu bu baskılara aldırmadı.

olduklarını ima eden rozetler takmışlar, NBC haber kuruluşunun sembolü olan tavus kuşu Amerikan bayrağının yıldızları ve çizgileriyle süslenmişti. *New York Times* gazetesi haftalarca Sıfır Noktası kurbanlarıyla ilgili bir dizi meşhur hikâyeye sayfalarını ayırınca, bazıları böylesine seçkin bir gazetenin Amerika'nın dış politikası konusunda yansız ve eleştirel olup olamayacağını merak etmiştir.

Şüphesiz, Amerikan gazeteciliği giderek dar görüşlü bir hale gelmiştir. Son 30 yılda, Amerikan televizyon haberlerinde politikacıların konuşmalarından yapılan alıntıların ortalaması 42 saniyeden 8 saniyeye düşmüş ve Amerikan

televizyon şebekelerinin uluslararası haberlere ayırdığı zaman diliminin oranı % 45'ten 13'e gerilemiştir. Son 20 yılda, dış haberler için editörlere ayrılan alanı % 20'den 2'ye düşürmüş oldukları için, Amerikan gazeteleri de daha iyi durumda değildir. 11 Eylül saldırıları sırasında CNN Uluslararası Şebekelerin başkanı olan BBC eski habercisi Chris Cramer, *Le Monde* okurlarına neler olduğunu şöyle anlatmaya çalışmıştır: "Amerika'da izleyiciler için yapılan yarış, televizyonlar, çoğunlukla da CNN'nin rakipleri, yerel suç ve beyzbol skorları, günlük hava raporu, haftanın piyango talihlileri ve sözde realite televizyon modası gibi sadece Amerika ile ilgili haberlere odaklandığı için, izleyicilerin dış dünya ile ilgili aydınlatılmasına hiçbir katkıda bulunmamıştır."

El Cezire'nin Yükselişi

'Teröre karşı mücadele'nin önemli bir sonucu Arapça yayın yapan birçok televizyonun halk arasında ün yapmasıydı ve bunlardan en çarpıcı olanı El Cezire idi. 1990'ların ortasında BBC'nin Arapça yayın yapan bir televizyon olarak kurulan ama sonunda BBC'nin Suudi ortağı çekilince başından attığı El Cezire, Doha'daki bir merkezden Katar emiri tarafından finanse edilmektedir ve dünyanın 22 ülkesinden 300 milyon Arapın en çok izlediği televizyon kanalı olduğuna inanılmaktadır. El Cezire ve rakipleri, CNN, BBC, SKY ve CNBC gibileri tarafından yönetilen İngilizce televizyon haber servislerinin neredeyse tüm dünyadaki egemenliğine sık rastlanmayan bir tehdit oluşturmaktadır.

Oxford'daki Lübnan Çalışmaları Merkezi'nden Nadim Shehadi'ye göre, "El Cezire, bölgedeki tüm medya üzerinde etkili olmuştur; diğerleri, yazılı basın bile, El Cezire'yi yakalamak ve rekabet etmek zorunda kalmıştır. Artık daha fazla özgürlük var, çünkü insanların haberi başka bir yerden alacağını biliyorsanız bilgiyi kontrol etmenin bir anlamı yoktur."

2002'de El Cezire'nin tahminen 35 milyon izleyiciye hizmet veren ve 31 ülkeden 50 dış ülke muhabiri de dahil olmak üzere 350 habercisi vardı. Pek çok yabancı gözlemciye göre, bu televizyon kanalının Filistinli intihar bombacılarını 'şehit' olarak isimlendirmesi, habercilik standartlarının ihlaline bir örnek olmasına karşın, kanalın yöneticileri tarafsız habercilik değerlerini BBC'den öğrendikleri konusunda ısrar etmekteydiler. Amerikan Kongresi'nin El Cezire'nin Amerika yanlısı rakibi olan ama pek de başarılı olamayan Al Hura'yı maddi olarak desteklemek için olanaklarını seferber etmesi hiç de şaşırtıcı değildi. Daha da önemlisi, 2003 yılında Arap eğlence kanalları grubunun bir parçası olan ve Suudi muhafazakârlar tarafından önemli ölçüde desteklenen Dubai merkezli Al-Arabiya'nın kurulmasıydı. Haber merkezleri hakkındaki bir kitabın yazarları, "El Cezire, Arapların televizyon izleme şekillerini 11 Eylül saldırılarının Amerikalıları değiştirdiği kadar değiştirmiştir" demektedir. *The Economist* gazetesi de bu görüşe katılmakta ve şöyle demektedir: "Uydu televizyonu bir aidiyet hissi ve bir çeşit sanal Arap metropolüne katılım yaratmıştır. 50 yıldır politikacıların konuşmaları ve eylemleri ile gerçekleştiremediği bir hayali, Arap birliğini gerçekleştirmeye başlamıştır."

Lord Hutton'ın Vardığı Sonuç

2003/2004'te İngiliz siyasetini ve BBC'yi sarsıp kurumdaki en kıdemli iki şahsiyetin, genel müdür Greg Dyke ve yönetici Gavyn Davies'in istifası ile sonlanan olaylardan bahsetmeden savaş muhabirliğine ilişkin bir tartışmayı sonuca bağlamak imkânsızdır.

Aslında bu olay, başbakanın ofisini İngiltere'nin Amerika liderliğindeki işgale katıldığını belgeleyen dosyaları çarpıtmakla suçlayan BBC radyo haberine dayandığı için, Irak Savaşı ile tesadüfen ilintiliydi. Hikâyenin aslı, BBC'nin kendi editoryal bağımsızlık görüşü ile başa gelen tüm hükümetlerin saldırgan muhabirlikten duydukları sıkıntı arasında on yıllardır süregelen savaştı.

BBC'nin yaptığı haberde herkesin bildiği kaynak olan ve kırda yürüyüşe çıktığı sırada bileklerini kesen bir Savunma Bakanlığı yetkilisi, rahatsızlık veren bu haberle ilgili büyük çaplı yasal bir soruşturma başlatılmasına neden olunca, bu olayda yaşanan dram patlama noktasına ulaştı. Soruşturmaya başkanlık eden Lord Hutton, raporun pek çok yerde hatalı olduğu ve hükümetin şikayetlerine karşı BBC'nin verdiği tepkiyi çok sert biçimde eleştirdiği sonucuna vardı. Bazı gazeteler Hutton raporunun 'örtbas' edildiğini ve kamuoyunun BBC'yi desteklediğini söylese de, istifaların ardından bu raporda ve devamındaki araştırmada birçok hata yapılmış olduğuna şüphe yoktur.

Aslında, Hutton raporu, savaş muhabirliği konusunda ancak bir dipnot olabilir. Bu rapor, daha ziyade, gazeteciler ve politikacılar arasında kendileri ve halk arasındaki güvenin çökmesiyle (buna da üç yönlü çöküş ismi verilmek-

The Daily Telegraph

Britain's biggest-selling quality daily

War on America

Inside

Reports: Pages 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 and eight-page supplement. Comment: Pages 18 & 19

Resim 10a.

RUNDE 8 1. Chance Buschiner Straße 15 19 40 54 73 81 2. Chance B - WS 8235 3. Chance 292 470 Berlin JOKER

1,- Mark

B.Z.

BERLINS GROSSTE ZEITUNG

Nr. 213/37 ★ 124. Jahr / Mittwoch, 12. September 2001 ★ A 2032 A

14. 42 Uhr (MESZ) beginnt das Grauen. Die Welt hält seitdem den Atem an

● Terroranschläge auf Manhattan, das Pentagon, das US-State Department ● World Trade Center dem Erdboden gleichgemacht ● New York weiträumig evakuiert ● Präsident Bush wurde mit einer Regierungsmaschine an einen geheimen Ort gebracht ● Die Welt ist geschockt ● Identität der Attentäter noch unklar ● Freudentänze in Palästinensergebieten ● USA kündigen massive Vergeltung an ● Lufthansa streicht alle Flüge nach Amerika ● Russland ordnet Gefechtsstufe 1 an ● Kanzler Schröder ruft Bundessicherheitsrat ein ● Nächtliche Krisensitzung des NATO-Rates in Brüssel: 21.20 Uhr – für alle Einheiten des Bündnisses wird höchste Alarmstufe angeordnet

14 Sonder-Seiten

Krieg gegen Amerika

Das Ende des World Trade Centers in New York

Die weltberühmte Skyline von New York gestern Nachmittag

Resim 10b. 11 Eylül 2001'deki terör saldırısında ağır yüklü uçaklar New York'taki İkiz Kuleler'e çarptığında, tüm dünyada, manşetleri yazanlar hemen aynı tema üzerinde birleştiler: Amerika'ya karşı savaş açıldı.

tedir) ilgili tartışmada yer bulur. Politik iletişim, 'kamuoyunu yönlendirme' [*spin-doctoring*] ve gazetecilik tepkisi temaları kitabın ilerleyen bölümlerinde ele alınmaktadır. Lord Hutton'ın bu meselelere yaptığı en büyük katkı, BBC ve hükümet iletişim sistemlerinin nasıl çalıştığına dair detaylı tanımlamaları, yani gazetecilik makinesinin görünmeyen kısmıyla ilgili nadir bulunan bir bakış açısıdır.

IV. Bölüm

ŞÖHRET DELİSİ: BİR EĞLENCE ARACI OLARAK GAZETECİLİK

Habercilik her zaman bilgilendirdiği kadar eğlendirmiştir de. Öyle yapmasaydı, büyük izleyici kitlelerine ulaşamazdı. Ama günümüzde, gazetecilik eleştirmenleri, eğlendirme dürtüsünün ciddi habercilik ve analiz isteğini yok edip kaynakları azalttığını söylemektedir. Ünlüler dünyası ve ıvır zıvıra takıntılı haber medyası beynimizi kemirip şehir hayatımıza zarar vermektedir.

Elimizde bunun böyle olduğunu kanıtlayacak çok fazla delil vardır. ABC News, 2000'deki Dünya Günü için çevre gönüllüsü, çekici aktör Leonardo DiCaprio'yu prime-time haber şovu kuşağında Başkan Clinton ile bir söyleşi yapması için davet etmiştir, ki bu, hem DiCaprio'nun titizlikle yapılması gereken söyleşi sanatına yabancılığı hem de konuyla ilgili partizanlığı nedeniyle habercilik değerlerinin ihlali olmuştur, ancak haber kanalı bu ihlali genç izleyicilerin dikkatini çekeceği gerekçesiyle haklı göstermiştir.

Buna ilişkin bir teknik, 1997 İngiliz genel seçimlerinde, daha sonra başbakan olan Tony Blair dahil önde gelen pek çok politikacıyla BBC televizyonu için stand-up komedyenleri ve diğer şovmenler söyleşi yaparken kullanılmıştır. Ardından, bir yarışma programı sunucusu, İngiltere'nin katı Maliye Bakanı Gordon Brown ile İngiltere'nin avro üyeliği konusunda söyleşi yapmıştır. Bu arada, tüm dünyada, gazeteciler gündemdeki gerçek haberleri eğlenceli biçimde sunma telaşına kapılıp köşe yazılarını televizyonda ün kazanmış en son aşçı, bahçıvan veya dekoratörün adı altında yayımlamak için yarışmaktaydılar. İngiliz gazetelerinde en yüksek ücreti alan yazarın bir gazeteci değil, son yıllarda tiraj kaygılarını dindirmek için popüler tahminlerini bir dizi halinde yayımlayan astrolog Jonathan Cainer olduğu söylenmektedir.

En başarılı olduğu sırada, şöhret sistemi, özel olarak uydurulmuş medya olaylarıyla kendi yıldızlarını bile yaratabilir. *Survivor*, *Biri Bizi Gözetliyor* ve *Pop Star* gibi realite şovları yıldızlar yaratır ve bu yıldızlarla sabah programlarında söyleşiler yapılır; dergiler, gazeteler, cep telefonu servisleri ve internet siteleri yoluyla onları sürekli görürüz. Bu alternatif 'realite', günümüz kitle medyasında gerçeğin kendisini, bazen de yüreklere su serperek alt eder. Bunun bir örneği Amerikan hiciv dergisi ve internet sitesi *The Onion*'un Manhattan ve Washington'a yapılan 11 Eylül saldırılarından bir ay sonra attığı manşettir: "Darmadağın Olmuş Ulus Yine Deli Saçmalarına İtibar Etmek İstiyor."

Neil Postman gibi eleştirmenlere göre, bu, doğruluğu kanıtlanmış başarılı bir kehanettir. Postman, 1985'te ya-

yımladığı *Kendimizi Öldüresiye Eğlendiriyoruz* isimli kitabında, televizyonun doğası gereği bir eğlence aracı olduğunu ve temel haber aracı olarak yazının yerine geçtikçe daha bilgisiz ve daha dikkatsiz bir halk doğurmasının kaçınılmaz olduğunu iddia etmiştir. 'İndirgeme', bu olguyu isimlendirmek için sık kullanılan bir ifadedir. Postman, televizyon haberlerinin müzik, drama ve çekici kişileriyle eğitim, düşünme veya arınma için değil, eğlence için bir format olduğunu söylemektedir.

Ancak bu, hemen açılıp kapatılan bir dava değildir. Televizyon haberleri, özellikle güçlü denetim yoluyla korunduğu ve büyük kamu yatırımlarından faydalandığı ülkelerde pek çok insan tarafından yalnızca ana haber kaynakları olarak değil, aynı zamanda en güvenilir haber kaynağı olarak görülmektedir. Örneğin, BBC televizyon haberlerini izleyenler, toplu satışı olan herhangi bir gazetede bulabilecekleri her şeyden çok daha üstün olan uluslararası haberlerle ilgili yorumlara ulaşmaktadırlar. Acaba günümüzün 'bulvar televizyonu' yandaşları sadece geçen yüzyılın ortalarında bulvar gazeteciliği yapan atalarının izinden mi yürüyorlar, yani haberlere ve günün önemli meseleleriyle ilgili tartışmalara erişimi mi arttırıyorlar?

Bulvar Gazetesi Dürtüsü

Gerçek güncel haber dürtüsü ile eğlence dürtüsü arasındaki sürtüşme gazetecilik için kesinlikle yeni bir şey değildir. William Randolph Hearst, 1924'te Amerika'nın ilk başarılı günlük bulvar gazetesi *New York Daily News*'e rakip olmak

için *New York Mirror*'ı kurduğunda gazetesinin % 90 eğlence, % 10 bilgi sunacağını ve bilginin de okurları sıkmayacağını ilan etmiştir. Sözde bulvar televizyonunu anlayabilmemiz için ise şehirli, çalışan sınıfın taleplerini karşılamak üzere ortaya çıkan ve sürekli olarak gazetecilik tanımımız ile gazetecilik standartlarına meydan okuyan bulvar gazetelerinin tarihini ele almamız gerekmektedir.

Bulvar gazetesi, kelimenin tam anlamıyla, büyük ebatlı gazete sayfasının yarısı büyüklüğündedir. Bu, yayıncıların, bulvar gazeteleri ve büyük ebatlı gazeteleri aynı baskı makinelerinde basabilmek zorunda kalmalarından kaynaklanan matematiksel bir ilişkidir, ancak her açıdan yanıltıcı bir değerlendirmedir. Çünkü bu terime günümüzdeki anlamını yükleyen *The Sun*, *The Daily Mail*, *The Daily Express* ve *News of the World* isimli İngiliz gazetelerinin hepsi yayın hayatlarına büyük ebatlı gazete olarak başlayıp sırasıyla 1969, 1971, 1977 ve 1984'te bulvar gazetelerine dönüşmüşlerdir. Yüksek sosyoekonomik sınıfa hitabeden *Independent* ve *Times* gazeteleri de 2003 yılında bulvar gazetesine dönüşünce durum karmaşık bir hal almıştır, ancak bu iki gazete kendilerini tanımlarken daha ciddi bir tavır takınıp 'küçük boyutlu' tanımını kullanmayı tercih etmişlerdir. Pek çok ülkede, *Le Monde* ve *El Pais* gibi en saygın gazetelerin uzun zamandır bulvar gazetesi olduklarını da göz önünde bulundurmak gerekir.

Çağdaş bulvar gazeteciliği, Almanya'nın *Bild-Zeitung* gazetesi gibi isimlerle Avrupa'ya yayılmış olsa da, büyük oranda İngiltere ve ABD arasında transatlantik bir karşılıklı beslenmenin ürünüdür. Bu tarihin özetini çıkarmaya değer, çünkü gazetelerdeki bu geleneğin gerçek ve kurgu,

bilgi ve eğlence arasındaki çizgiyi her zaman ne kadar silikleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Bir akşam gazetesi olan *The Star*'ın kuruluşu için T. P. O'Connor tarafından yazılan ilk bulvar gazetesi manifestolarından birinde, "bazen komik, bazen dokunaklı, anekdotvari, istatistiksel gazetecilik, moda çılgınlığı ile ev idare etme sanatı ve ara sıra da kısa, dramatik ve pitoresk bir masal gibi olacak bir gazetecilik" ilan edilmiştir. Ama kitlelere ulaşan gazetecilik, Northcliffe'e ait olan *Daily Mail* gazetesinin Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz başkumandanı Lord Kitchener'e veya Başbakan Stanley Baldwin'in gazetecilerin sorumluluk taşımadan güç sahibi olduklarını ve bu gücün çağlar boyunca hayat kadınlarının bir imtiyazı olduğunu söyleyerek kınadığı *Daily Express* vasıtasıyla Beaverbrook'un parti disiplinine uymadan yaptığı politikaya karşı yapılan saldırılardaki gibi politik olabilir. Beaverbrook'un değişken politik hükümleri 1 Ekim 1938'te *Express*'in baş sayfasında HUZUR İÇİNDE UYUYABİLİRSİNİZ – ZAMANIMIZ BARIŞ ZAMANI diye manşet atıldığında örneklenmiştir. İki gün sonra Hitler Çekoslovakya'yı işgal etmiştir.

1948 ve 1953 yılları arasında *Mirror*'ın editörlüğünü yapan Silvester Bolam, daha yüksek sesli ve daha küstah bir gazetecilik tarzından ötürü özür dilemeye gerek duymayarak gazetenin baş sayfasında şöyle bir duyuru yapmıştır: "*Mirror* sansasyonel bir gazetedir. Bunun için özür dilemiyoruz. Kitlelerin okuduğu ve demokratik sorumluluğun olduğu bu günlerde haberlerin ve görüşlerin sansasyonel biçimde sunulmasının gerekli ve değerli bir hizmet olduğuna inanıyoruz." Başka bir zamanda, Bolam, sansasyonelliğin oku-

run zihninde kuvvetli bir etki yaratmaları için olayların canlı ve dramatik sunumu anlamına geldiğini söylemiştir. Bu, büyük manşetler, güçlü yazılar, tanıdık günlük dile uygun sadeleşme, karikatürler ve fotoğraflar yoluyla örneklemenin yaygın kullanımı anlamına gelmektedir. 1967'de, Hugh Cudlipp başkanlığındaki *Mirror* gazetesi 50 milyon nüfusu olan bir ülkede günde 5,3 milyonluk bir tiraja ulaşmıştır.

Murdoch Daha İleri Gidiyor

Ancak 1960'ların sonlarında Mirror'un ayaklarına dolaşan bir rakibi vardı. *The Sun* gazetesi, ilk olarak sendikanın *Daily Herald* gazetesinin yeniden isimlendirilmiş bir versiyonu şeklinde, ilk olarak 1964'te ortaya çıktı. Fakat 1969'ta İngiltere'nin en yaramaz ve en çok satan pazar gazetesi olan *News of the World*'e çoktan sahip olan Avustralyalı genç gazete sahibi Rupert Murdoch tarafından satın alındığında büyük sorunlar yaşamaktaydı. Murdoch, çalışanlarına *The Sun*'ın seks, spor ve yarışmalara odaklanmasını istediğini söylemişti. Gazetenin ticari markalarından üçüncü sayfa güzeli (her gün yayımlanan bir çıplak kadın fotoğrafı) olacaktı. 1977'de *The Sun* büyüyüp *The Mirror*'ı geçtiğinde, Murdoch Amerika'da önce Teksas'ta bir gazeteyi ve sonra 1976'da *New York Post*'u satın almaktaydı. İngiltere'de *Daily Star*, Murdoch'a zorluk çıkarınca Kelvin Mackenzie'yi yeni editörü olarak çalışanlarının arasına kattı. Mackenzie yeni seçilmiş Margaret Thatcher'ın tutkulu bir taraftarlığı ile habercilik değerleri ve tadının limitlerini esnetme becerisini birleştiren bir editördü. Zaten,

İngiltere'de televizyon kurma hedefi olan Murdoch'ın da Thatcher'ın desteğine ihtiyacı vardı.

Margaret Thatcher'ın 1982'de Arjantin'e karşı açtığı savaşta Murdoch ve Mackenzie en iyi zamanlarını yaşıyorlardı. *The Sun*'ın bir İngiliz denizaltı tarafından torpillenen Arjantin savaş gemisi hakkındaki ünlü manşeti SİZİ YENDİK (Gotcha) büyük yankı buldu ama Thatchercılık mı Murdochcılığı satın aldı yoksa tersi mi oldu, hiçbir zaman tamamen açıklığa kavuşmadı. Mackenzie'nin *The Sun*'ı genellikle görkemli ama aynı zamanda kaba sabaydı. Falklands Savaşı sırasında, *The Sun* ölü bir askerin eşiyle aslında hiç görüşmeden yaptığı bir röportajı yayımladı. Yedi yıl sonra, GERÇEK başlığı ile yayımladığı bir baş sayfa haberi için özür diledi; bu haberde, *The Sun*, Liverpool futbol takımı taraftarlarını 96 fanatiğin ezilerek öldüğü stadyum felaketinde insanları kurtarmaya çalışan kurtarma ekiplerinin üzerine işemekle suçlamıştı.

Zaman zaman Mackenzie'nin baş sayfaları tamamen yalan haberlerden oluşuyordu. Mart 1986'da atılan ve iki yıl önce bir komedyenin şaka olsun diye bir sandviç ekmeği arasında hemstır [*hamster*] yiyormuş gibi yaptığı garip bir olaya gönderimde bulunan ünlü manşet (FREDDIE STARR HEMSTIRIMI YEDİ) gibi manşetlerin başka bir açıklaması olamazdı. Birçok gün, *The Sun*'ın popüler televizyon dizilerindeki aldatmalar ve ölümlerle ilgili haberlerini gerçek hayattaki benzer olaylardan ayırt etmek imkânsızdı. 1990'larda *The Sun*'ın yıldız köşe yazarı Richard Littlejohn, abartılı köşe yazılarını âdeti üzere sabırları taşıran sloganı ile bitiriyordu: "Uyduramazsınız." Ama *The Sun*'da uydurabilirdiniz ve onlar da öyle yapıyordu.

THE Sun

£50,000 BINGO Lucky numbers are on Page 18

Thursday, March 13, 1986 18p TODAY'S TV IS ON PAGE 14

FREDDIE STARR ATE MY HAMSTER

Comic put a live pet in sandwich, says beauty

SELLERS GIRL IS

CHARGED IN DRUG CASE

Page 5

JEWEL IN MY CROWN

Vicar praises rape daughter

Resim 11. Freddie Starr hemstırımı yedi. Hayır, elbette yemedi. Bulvar gazeteleri okurlarını eğlendirmek için sık sık hikâyeler uydururlar veya hayal ürünü olarak tanımlanabilecek manşetler konusunda cömert davranırlar. *The Sun* gazetesinin bu klasikleşmiş manşeti iki yıl önce Starr isimli bir komedyenin bir gösteri esnasında bir hemstırı yemiş gibi yapmasıyla ilgilidir.

Ancak, uydurma haberleri icat eden gazete Mackenzie'nin *The Sun*'ı değildi. Uydurma haberlerin babası, 1952'de 17.000'likbir tirajı olan ve Generose Pope Jr. tarafından satın alındığında bulvar gazeteciliği tarihinin akışını değiştiren *New York Enquirer* idi.

Bulvar Gazetecisi Pope

News of The World gazetesini tanıyan ve hayranlık duyan Pope, gazetenin adını *National Enquirer* olarak değiştirip bir bulvar gazetesine dönüştürdü ve bir avuç gazetecisine çarpıcı cinayet hikâyelerine odaklanmalarını söyledi. *Enquirer*, 15 yıl sonra sayısız rakip edindi ve haftada bir milyonluk bir tiraja ulaştı. 1975'e gelindiğinde, süper market kasalarında satış yapma tekniği ile gazetenin tirajı 5 milyonu buldu. 1978'te Elvis Presley'in cesedinin bir fotoğrafını yayımlayan *Enquirer*'ın bu sayısı yedi milyon kopya sattı, ki bu tirajı o günden beri geçen olmadı.

Tüm iyi bulvar gazeteleri gibi, Pope'un gazeteciliğinin de önemli politik sonuçlar doğurduğu zamanlar olmuştur. 1988 yılındaki başkanlık adayı Gary Hart'ın *Maymun İşi* isimli bir yatta Dona Rice adındaki genç bir kadınla çekilen ve Hart'ın politik kariyerini sonlandıran fotoğraf *Enquirer*'a aitti. Ama sayısız başka hikâye tamamen düzmeceydi. *News Extra* ve *Midnight* gibi en aşırı bulvar gazetelerinin kültürü, büyük gazetelerden ziyade gazeteciliğin net bir parodisi olan *National Lampon* veya *The Onion* gibi hicveden mizah dergilerine daha yakındı. *Enquire* okurlarından kaç tanesi-

nin HİTLER AMERİKA'DA CANLI GÖRÜLDÜ veya JFK SKORPIOS'TA YAŞIYOR (resimleriyle birlikte) gibi manşetlere gerçekten inanıp inanmadığı bir tahmin meselesidir. Ama birkaç okurun aşağıdaki bir ya da birkaç acayip olaya bir anlığına da olsa inandığına şüphe yoktur: YEDİ SAATLİK LAVMAN SİYAH KIZI BEYAZ YAPTI veya ANNE ÇOCUKLARINI ÇAMAŞIR MAKİNESİNDE YIKIYOR veya 16'LIK KIZ BÜYÜKANNE OLDU. Bulvar gazetelerinin düzmeceleri gerçek dünyanın haberleri ile etkileşim içinde oldukça, yarattığı heyecan hissi o kadar büyük olur.

National Enquirer ve diğer bulvar gazetelerinde çalışmış olan Bill Sloan, kendisi gibi deneyimli yazarların ve editörlerin salt zırvalık ve ciddi röportaj arasında nasıl sürekli gidip gelebildiğini açıklamıştır. Bir gün *News Extra* için yalan yanlış sahte haberler yapıyor, hatta *National Bulletin* için hafif pornografik yazılar yazıyorlardı. Ertesi gün, gerçek insanlarla söyleşi yapıyor, ciddi makaleler yazıyor ve belgeleme ile güvenilirlik için büyük bir kuvvetle uğraşıyorlardı. Sloan'ın bunun için öne sürdüğü gerekçe, gazetecileri Florida'daki 'Bulvar Gazetesi Vadisi'ne çeken mükemmel maaşların dışında, gazetecilerin meslekleri hakkında basit bir gerçeği fark etmiş olmalarıydı. William Randolp Hearst'ün 80 yıl önce anladığı ve hemen hemen her televizyon haber yöneticisi ve önemli günlük gazete editörünün farkında olduğu şeyi önceden görmüşlerdi: Sıcak haber sayılan şeyin salt bilgi ile yalnızca üstünkörü bir ilişkisi vardır. Tüm mağrur tavırlarına karşın günümüzün büyük medyası temelde şov dünyasının sadece diğer bir kanadıdır.

Sloan'ın 1980 ve 1990'larda bulvar gazeteleri tirajlarının düşüşüne ilişkin yaptığı mantıklı açıklama, gazetelerin pek çok televizyonla birlikte bulvar gazeteciliği oyununda ustalaşmış olmalarıydı. Bu eğilimin bir örneği, büyük ebatlı İngiliz gazetelerinin çoğunlukla komiklik veya hiciv amacıyla kurgusal köşe yazıları yayımlamaları ama okurlarının şakayı anlama kapasitelerini ara sıra yanlış değerlendirmeleridir. Ünlü bir televizyon hicivcisi, bir köşe yazısında intihar edeceğine yemin etmiştir. Chris Morris isimli aynı yazar, kendi televizyon şovunu şöhretli insanları halkın önünde utansınlar diye uydurma hikâyeler ve durumların içine çekmek için kullanmıştır. Bu televizyon türünün savunucuları buna zaman zaman araştırmacı komedi adını da vermektedir. Ancak, gerçekle olan ilişkideki kaygısızlığın gösterişli geleneksel gazeteciliğe de bulaştığı meydana çıktığında olanlar o kadar da komik görünmemektedir. 1996'da Carlton Televizyonu için çalışan bir İngiliz belgesel takımı Güney Amerika'daki uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili bir hikâyedeki olayların görüntülerini çarpıtınca, şirket, televizyon endüstrisi denetleyicileri tarafından 2 milyon sterlinlik bir cezaya çarptırıldı. Bu olayın hemen ardından, BBC'nin Vaneesa Feltz'in sunduğu günlük bir *talk show* programında aktörleri problemleri olan insanlarmış gibi oynattığı ortaya çıktı. Televizyon belgesellerinin geleneksel röportaj, aktörlerle yapılan canlandırmalar ve 'dizi tarzında belgeseller' arasında gidip geldiği bir dünyanın haberciler, prodüktörler ve izleyiciler açısından karmaşa yaratması kaçınılmazdır. Çünkü, her şeyden önce televizyon ve

"All the News That's Fit to Print"

The New York Times

NEW YORK, FRIDAY, JUNE 6, 2003 — ONE DOLLAR

Times's 2 Top Editors Resign After Furor on Writer's Fraud

Resim 12. Büyük ebatlı gazete yazarları, bulvar gazetelerinde çalışan rakiplerinden daha yüksek standartlarda çalıştıklarını düşünmekten hoşlanırlar. Fakat son yıllarda, pek çok ünlü gazetede birçok sahtekâr ortaya çıkmıştır. 2003'te böyle bir skandal *New York Times* gazetesindeki iki kıdemli editörün işlerini kaybetmelerine yol açmıştır.

sinemanın uzun zamandır gerçek hayattan alıntılanan drama geleneği vardır.

Bulvar gazeteleri, bu şekilde, televizyon habercileri ve onların okurları/izleyicileri arasındaki güveni zayıflatmada önemli bir rol oynamıştır ve etik yozlaşma dünyanın en yüksek standartlarına sahip olan gazetelere de bulaşmıştır. 1981'de *Washington Post*'un genç muhabiri Janet Cooke'un çocukların uyuşturucu bağımlılığıyla ilgili ödüllü haberinin hayal ürünü olduğu ortaya çıkınca, Pulitzer ödülü elinden alınmıştır. Başka bir köşe yazarı, köşesini daha cazip kılmak için kanserle savaştığı yalanını söylemiştir. Daha yakın bir zamanda, *New York Times*'ın genç siyah muhabiri Jayson Blair'in 2003'te ardı ardına haberleri çarpıttığı belirle-

miş ve bu hem Blair hem de gazetenin en kıdemli iki editörünün istifasına yol açmıştır. Blair'in daha sonra bu skandalı anlattığı hikâyesinin başlığı her şeyi açıklamıştır: "Sahibimin evini yakmak."

Şöhretler Maçı Kazandı

Gazetecilik, gerçek ile kurgu arasındaki sınırı kaldırdığı dönemde, şöhretlerin eğlendirme ve satış potansiyeline giderekdahafazla kapılmış ve bu da gazeteciliğin uygulama şekli için önemli sonuçlar doğurmuştur.

Gazetecilerin, şöhretlerin resimlerini ve onlarla ilgili hikâyeleri elde etmek için onların sürekli çevresinde olan ve doğru medya yorumları yapılmasını sağlayıp o ünlünün markasını güçlendirerek hayatlarını kazanan menajer ve reklamcılarla uğraşmak zorunda kalması özellikle zararlı bir sonuç doğurmuştur. Bu, tam anlamıyla iki yönlü ticari bir oyundur çünkü haber medyası bir derginin kapağındaki doğru ünlünün ya da bir *talk show*da bir starla yapılan söyleşinin okur/izleyici sayısını çok arttıracağını ve reklam verenleri çekeceğini bilmektedir. Bu oyuna dahil olan herkes için ünlüler büyük para demektir. Bu koşullar altında, hikâyelerin ve resimlerin özellikle muhabirlerin girişimiyle değil, en yüksek ücretleri ödemeye ve söz konusu stara en arzu edilir muameleyi göstermeye istekli olanlar yoluyla elde edinilmesi kaçınılmazdır.

1969'da *National Enquirer*, rahmetli Başkan Kennedy'nin aile fotoğrafını ortasına yerleştirdiği ve JFK'NİN ÇOCUKLARINI BÜYÜTEN HEMŞİRE JACKİE'Yİ ELEŞ-

TİRDİ başlığı altında bir hikâye yayımlayınca, Generose Pope şöhretlerin gücünü keşfetti. *Enquirer*'ın satışlarının neredeyse üçe katlanması, Pope'u çalışanlarına şu emri vermeye itti: "En az birkaç haftada bir Jackie'yi kapakta istiyorum." Onlar da öyle yaptılar ve Jackie'nin resimlerini tamamen kurgu olan hikâyelerle süslediler. Birinde Bayan Onasis'in din değiştirdiğini, öbüründe çocuklarının evde hintkeneviri yetiştirmelerine izin verdiğini, diğerinde ise ikinci kocasının saçlarına ak düşürdüğünü iddia ettiler.

Hemen hemen aynı olgu, Eylül 1980'de İngiltere tahtının varisi Prens Charles'ın muhtemel eşi olarak gösterildiğinde küresel medya tarafından keşfedilen trajik figür Galler Prensesi Diana ile de karşımıza çıkmıştır. Kraliyetteki bu aşkın bir peri masalı olduğu günlerde, Prenses, *The Sun*'ın kapağını tek bir ay içinde 16 kez süslemiştir. 1995'te, evliliğin çöküşünü anlatmak için BBC televizyonun gündemdeki olaylar programı *Panaroma*'ya katıldığında, program tarihindeki en büyük seyirci kitlesine ulaşmıştır. Basının, Diana'nın çalıntı, hatta üzerinde oynanmış bir resmi için büyük paralar ödemeye istekli olması ve Ağustos 1997'de Paris'teki bir alt geçitten hızla geçerken çok fazla basın mensubunun peşine düşmesi hiç şaşırtıcı değildir.

Cenazesinde prensesin erkek kardeşi basını "ellerini kardeşinin kanına bulamakla" suçlarken, Atlantik'in diğer tarafında *National Enquirer* "DIANA SEKS DELİSİ OLDU: YETERİNCE SEKS YAPAMIYORUM!" manşetini attığı son sayıyı balyalamaktaydı. Madonna, George Clooney, Elizabeth Taylor, Tom Cruise ve Sylvester Stallone dahil, basının prensese olan tavrından tiksinen diğer ünlüler, bulvar gazetelerine mahkeme salonlarında daha sert bir yanıt verilmesi

SUNDAY Mirror

August 31, 1997 60p

SPECIAL EDITION

DIANA DEAD

Dodi killed too in Paris pile-up

DEAD: Diana

By Millicent Brown

PRINCESS Diana and her lover Dodi Fayed were killed early today in an horrific car crash in Paris.

Shocked eyewitnesses told how the inside of their limo was "full of blood" after the smash in a road tunnel, and how Dodi had been unsuccessfully given heart massage.

First reports said the couple's car could have been speeding to get away from pursuing paparazzi photographers who were trying to get pictures of them. The tragic couple had

Turn to Page 2

Resim 13. İngiltere tahtının varisi Galler Prensi ile evlendikten sonra, Prenses Diana piyasalardaki gazete ve dergi satışlarını arttırması garanti olan birkaç ünlüden biri haline gelmiştir. Basın fotoğrafçıları tarafından takip edilirken Paris'teki bir tünelde Ağustos 1997'de öldüğünde herkes bulvar gazetelerine saldırmıştır. Diana'nın cenazesinde Prenses'in erkek kardeşi yayımcıları elleri kanlı olmakla suçlamıştır.

için çağrıda bulundular. Ama Diana olayındaki asıl sorun, diğer birçok şöhret rezaletinde olduğu gibi, bunun düşmanla yapılan bir işbirliği olmasıydı. 1980'lerin sonlarında, *Sunday Times* Charles ve Diana'nın problemli ilişkisiyle ilgili yalanlar yayımlamakla suçlandı. Bu yalanlar, Andrew Marton tarafından yazılan ve gazetenin seri hakkını çok para ödeyerek satın aldığı bir kitaba dayandırılmıştı. Daha sonra, Morton'un asıl kaynağının bizzat Diana olduğu ortaya çıktı.

Bireysel gazeteci için şöhretlerin yükselişinin yarattığı başka bir zorluk, ünlülerin ağır taleplerde bulunan diğer kimseler gibi, iş yapma prensiplerini dayatmaya eğilimli olmalarıdır. Bunun sonucunda, ünlülerle söyleşi yapma şansı verildiğinde gazeteciler genellikle soracakları soruları önceden bildirmeyi ve hatta yayımlanmadan önce incelenebilmesi için söyleşinin kendilerine ait olan kopyasını vermeyi kabul ederler. Bu, Westminster politika lobisi veya Beyaz Saray basın grubunun manipülasyonlarını tamamen gösterişsiz kılan bir durumdur. 2002'deki Fransa cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında *Le Monde* gazetesinden Caroline Mannot'un da karşı çıktığı gibi, aşırı sol aday Lutte Ouviere bile film yıldızlarının menajerlerinden taktikler öğrenirken görülmüştür. Söyleşi yapmadan önce onay almak için başvuru zorunludur, bekleme listeleri vardır ve yıldıza sadece üç tane süresi belli soru sorulabilir.

Şöhretli Gazeteciler

Ünlülerle sık sık bir araya gelen gazetecilerin kendilerinin de şımarık ve zengin ünlülere dönüşmeleri şaşırtıcı

değildir. ABC televizyonu çalışanı Barbara Walters, 1970'lerin ortalarındaki ilk milyon dolarlık haber spikeridir. O zamandan beri haber spikerlerinin maaşları on katına çıkmıştır ve bazıları, ünlü sporcular, aktörler ve mankenler gibi bir konferans turnesinde, süper market açılışında, üst düzey konferanslarda sunuculuk veya hatta ürün sponsorluğu yaparak ağırlıklı olarak kendi markalarından çıkar sağlamaya çalışmaktadırlar. Haber yöneticileri, şöhretlerin halkı cezp ettiğini ve bunun da insanların haberlere ilgi göstermesini sağladığını söyleyerek bu uygulamaları savunmaktadır.

Bu iddiada doğruluk payı vardır, ancak şöhret gazeteciliğindeki artış beraberinde, özellikle denizaşırı ülkelerde haber toplama gibi daha maliyetli işlerde ciddi kısıntılar getirmiştir. Büyük bir olay olduğunda izleyiciler ünlü haber spikerini olay yerinden canlı yayında görmek istiyorlarsa, bir Amerikan televizyonu haber servisi Londra, New York, Roma veya Tokyo'da bilgili ama cezbedici olmayan bir dış haber muhabirini neden tutsun ki? Fakat, gazetecilikle ilgili bir şeyler bilen herhangi bir kimse size gelip geçen yıldızların, gazeteciliği bilen ve havayı koklayarak yaptığı araştırmalara dayalı yargılarda bulunabilen habercilerin yerini tutmayacağını söyleyecektir. Anlık TV haberlerinin olduğu bugünlerde, olay yerindeki muhabire 'bildirmesi' gereken haberler elektronik posta yoluyla merkez ofisten gönderilip, muhabirin kameranın önünde dikilerek bu bilgiyi o an edinmiş de aktarıyormuş gibi davranmasını sağlamak gayet normaldir. Televizyondaki şöhret haberciliğinin işlediği diğer bir kaçınılmaz suç, gazetecilik sezgilerinden çok görüntüye önem vermesidir. Bunu, *Washington Post* gazetesi-

nin 'muhabirin rolü' ile ilgili elkitabı veya yönergesinde yakınarak söylediği şu sözlerle birlikte değerlendirin: "Watergate skandalından bu yana bu gazetenin ve genelde basının yapamayacağı kadar güçleşmiş olsa da, muhabirler, haber üretmek için değil, fakat haberi bildirmek, yıldızdan ziyade sahne görevlisi olmak ve okurların/izleyicilerin arasında kalabilmek adına her türlü çabayı göstermelidirler." Ya da BBC haberlerinin eski yöneticisi Richard Sambrook'un şu yorumuna kulak verin: "İçerik değil, ekrandaki yetenek, rakip Amerikan haber yayıncılarının temel farklılığı haline gelmektedir ve aynı baskıyı İngiltere'de de görmeye başlamaktayız." Veya CBS televizyonunun gündemindeki haberlerle ilgili şovu 60 *Dakika*'nın yaratıcısı Don Hewitt'in söylediği gibi, "Çalıştığımız şirketlerin, habercilik öncülerinin haberleri eğlenceden ayırmak için diktiği duvarları tekrar inşa etmelerini istiyoruz, ama haber yayınlayarak eğlence programlarına ayrılan ölçüde para kazanmak için yıkıntıları aşacak kadar yüksekte değiliz".

Bulvar Gazeteciliğinin On Yılı

Bulvar gazeteciliği, politika veya diğer ciddi konulara erişimi arttırabilir. Genç Rupert Murdoch'ın deyişiyle: "*The Sun*, çalışanlara fırsatlar tanımak ve toplumda değişim yaratmak için ayaktadır, bu değişim esaslı bir katalizördür; *The Sun* çok radikal bir gazetedir." 1990'ların ortalarında, karısını ve onun erkek arkadaşını öldürmekle suçlanan siyah futbolcu O. J. Simpson'ın davasında bulvar televizyonunun yaptığı haber yorumları için de aynı şey söylenebilir.

Simpson davasından sonra California başsavcısı Dan Lungren, Amerikan jürilerinin "Ophrah'laştırılmasından" yakınmıştır. Bu, Oprah Winfrey'in sunduğu program gibi şovlarda gerçekleşen hararetli tartışmalara ve anlık verilen kararlara yapılan bir göndermedir. Lungren, "savcılar ve profesyonel jüri danışmanlarının *talk shov* izleyicilerini diğer insanlara kıyasla resmen beyan edilen gerçeklere daha az inanan kişiler olarak gördüklerini" söylemiştir. Bu görüşün bir başsavcıya ait olması üzücü olsa da, eğer doğruysa, 'resmen beyan edilen gerçeklerin' inanılırlığının siyah insanlar açısından meşru olarak şüphe götürür olması ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Akademik bir yorumcu olan Kevin Glynn'in deyişiyle, bulvar medyası heterojen sesleri ve çağdaş kültürde her yerde rastlanan görüşleri sayıca arttırıp güçlendirerek, ırk, sınıf, cinsiyet, yaş ve cinsellik dinamikleri yoluyla, sık sık rastlandığı üzere, gerçeğin baskın rejiminden kovulanlara hâkimiyet kazandırmaktadır.

Avustralyalı bir gazeteci ve akademisyen olan Catharine Lumby daha da ileri giderek, Winfrey'inkiler gibi *talk shov*ların deneyimi bilgiden, duyguyu mantıktan ve popüler görüşleri uzman tavsiyelerinden üstün kılan yeni bir halk söylemi şeklini örneklediğini savunmuştur. Lumby söylediklerine şunu da ekleyebilirdi: 1990'ların sonlarında bu televizyon yıldızı ülkenin en çok satan kitaplar listelerini yönlendiren kişi haline geldiği için, Amerikan edebiyat tarihindeki en başarılı kitap kulübünün gelişmesi, Winfrey'nin tarzının ve şanının yarattığı sonuçlardan biriydi. Medya ünlülerinin iyi amaçlara hizmet ettiği pek çok durum vardır: Afrika'daki açlığa karşı yürütülen kampanyanın başını

Resim 14. Amerikalı *talk show* sunucusu Oprah Winfrey, bazılarının 'bulvar televizyonu' ismini verdiği televizyonculuk türünde bir efsane olmuştur. Bu televizyonlarda, gündüzleri büyük bir seyirci kitlesinin katılımıyla canlı stüdyo tartışmaları yapılmaktadır. Eleştirmenlere göre, Amerikan kültürünün "oprah'laştırılması" otoriteye duyulan saygının azalmasını, kişisel dramlara olan saplantıyı ve 'aptallaştıran' televizyonculuğu içermektedir. Oprah'ı destekleyenler, Oprah'ın medya tarafından göz ardı edilen insanlara söz hakkı tanıyarak Amerikan kamu hayatını demokratikleştirmede önemli bir rol oynadığını söylemektedir.

rock yıldızları Bob Geldof ve Bono'nun çekmesi; İngiltere'de 2005 seçimleri yaklaşırken okullarda daha besleyici yemekler verilmesi için düzenlenen kampanyayı ünlü televizyon aşçısı Jamie Oliver'in desteklemesi gibi. David Kamp'in *Vanity Fair*'de yayımlanan bir makalesine göre, Amerikan hayat biçiminin, haberlerin, kültürün, insan davranışlarının bulvarlaştırılması o kadar kapsamlı bir olaydır ki, 1990'ların tarihinde sadece gülünç bir dipnotmuş gibi düşünülemez. Bu, daha ziyade, zamanımıza vurulan bir damgadır; eğer bu 10 yıla bir isim verilmesi gerekiyorsa "Bulvar Gazeteciliğinin On Yılı" denilebilir.

Bulvar Gazeteleri ve Etrafı Saran Haberler

2002 yılında, insanların haberlere nasıl ulaştıklarını ve ne kadar memnun kaldıklarını anlamayı amaçlayan ve çok fazla sayıda değişik insan üzerinde yapılan bir araştırma projesini yürütürken, insanların, belli başlı aşılama programlarının çocukları için taşıdığı riskler veya komşu çevredeki suç biçimleri gibi konuları anlamaya karşı duydukları büyük açlığa tekrar tekrar şaşırıp kaldım. Hiç kimsenin tamamen erişilebilir ve güvenilir haber sağlayamıyor olmasına sinirleniyorlardı.

Aynı insanlar ana haber kaynakları olarak tüm haber medyası arasında televizyona güvendiklerini söylüyorlar. Ama bu iki problem yaratmaktadır. Birincisi, televizyon (ve radyo) haberlerini tüketmek bedava olduğu ve haberler, temelde, her tarafı sardığı için gençler özellikle meydana gelmekte olan önemli herhangi bir şeyi bulmak için uğraş-

maya veya kendi bilgi edinme gezintilerini uzatmaya gerek olmadan istediklerini öğreneceklerine inanmaktadırlar. Gençler, haberlerin ilginç bir şeyler olduğunun halihazırda farkındayken takip ettiğiniz bir şey olduğunu söylerler; bu, her tarafı saran haberlerin olduğu bir çağda gayet akılcı, ancak aynı zamanda bilgi ve haber ufkunu daraltma riski taşıyan bir cevaptır. İkinci problem ise, çok az televizyonun tamamen yerel konulara odaklanmasıdır, ki bu da insanların kendi çevrelerinde olup bitenlerden giderek bihaber hale gelmeleri demektir. Bugün İngiltere'de pek çok insan için Hindistan'da ya da Amerikan beyzbolunda neler olduğunu öğrenmek yandaki sokakta neler olduğunu öğrenmekten kolaydır. İnternetin bugüne kadarki tarihi, bu durumun tersine dönmekten çok giderek büyüdüğünü göstermektedir.

Bulvar gazeteciliğinin asıl güçlü yanı, insanların hayatlarını etkileyen değişik dünyalara karşı duydukları samimi ilgiyi arttırabilmesidir. Bilgi dağınıklığını toparlayan ve basit bir dille konuşup güçlü duygulara hitap ederek en iyi bulvar gazeteciliğinin yaklaşmakta olduğumuz daha karmaşık medya dünyasında çok fazla değer görmeye devam etmesi muhtemeldir.

V. Bölüm

BİR YERE KADAR LORD COPPER: GAZETECİLERİN SAHİBİ KİM?

Gazeteciler özgür ruhlu insanlardır; şirket kuralları veya yönetmelikleri ya da belli durumlarda ülkenin kanunlarıyla bile kolay kolay sınırlanamayacak bağımsız kişilerdir. Yine de, çağdaş haberciliğin hemen hemen tümü, gazetecilerin yaptıklarını sınırlayan ve etkileyen bir şirket ortamında yapılır. İnternet, büyük medya şirketlerine erişemeyen gazetecilerin, listeleme, pod-casting* ve web-log teknolojisi ('blogging') ile çalışmalarını yayımlayabilmelerini sağlamıştır, ama pek çok gazeteci bir kurum için çalışır ya da serbest çalışıyorlarsa birkaç kuruma birden iş yapar. A. J. Liebling'in, basın özgürlüğünün ancak bir basın kuruluşuna sahip olanlar için var olduğunu ve bunun sonucun-

* Haber, spor, tartışma gibi müzik dışı bir ses yayınını dijital bir ortamda dinleyebilmek için MP3 formatında kaydedip yayımlamak. (y.n.)

da da internete neden 'Liebling'in intikamı' denildiğini açıklarken aklından geçen şey de buydu. Değişen mülkiyet biçimlerinin ve kurumsal mekânların gazetecilik üzerindeki etkileri nelerdir?

Bir yanlış anlamayı düzeltmek önemlidir. Bugünlerde, mitolojiye rağmen, haber medyamız büyük oranda basın baronları tarafından yönetilmektedir. Reklam satmak ve yakınlarındaki bir başkanın veya başbakanın sonunu kurgulamak arasında koşuşturan editörlere ağzında sigarasıyla emirler yağdıran canavar, yayımcıların, kelimenin tam anlamıyla yazdıkları, bastıkları, dağıttıkları ve gazeteleri için reklam yaptıkları sanayi çağı öncesine ait küçük matbaalarda atılan temellere dayanan geçmiş bir zamana ait bir yaratıktır.

Yirmi birinci yüzyılda, son zamanlara kadar *Daily Telegraph* ve *The Jerusalem Post* gazetelerinin sahibi olan Kanadalı Lord Condrad Black gibi anakronist bir kişinin kendi adıyla makaleler yazmasına şaşırmaktayız. Oysa, 1980'lerin sonlarında, lanetli ve yalancı basın kodamanı Robert Maxwell kendini yüceltmek için *Daily Mirror* gazetesinin baş sayfasına çıktığında, bu tek kelimeyle bayağı bulunmuştur.

Şirket Adamı Geliyor

O halde, günümüzün tipik medya patronu bir Maxwell, bir Black, hatta bir Murdoch değilse kimdir? Büyük olasılıkla, kurumsal bir ortamda çalışan profesyonel bir yöneticidir, ve bu kurumsal ortam internetten filmlere uzanan çok çeşitli bir medyaya dahil olmayı daha çok gerektirecek

ve dünyanın pek çok bölgesine uzanacaktır. Eski Time A.Ş., Warner Brothers'ın film ve müzik hisselerinin ve ticari internetin öncüsü olan America Online'ın birleşmesinden oluşan AOL-Time Warner bu multimedya canavarlarının en büyük ve en göze çarpanlarından biridir. AOL-Time Warner, İngiltere'nin IPC dergi grubu ve küresel televizyon haber servisi CNN dahil diğer pek çok büyük şirkete sahiptir. Bu imparatorluğun kurulduğu dönemde Walt Disney ABC'yi kapmış, Viacom ise CBS'yi satın almıştır.

Ancak, büyük şirketlerin 'birleşmiş' medya varlıklarına yönelik arzusu, hiç şüphesiz geçici olmuştur. Oysa, sadece 20-30 yıl önce tamamen karşıt bir eğilim hâkimdi. O zamanlar, çeşitli endüstriyel şirket toplulukları birkaç medya varlığına sahip olmanın iyi bir fikir olduğunu düşünüyorlardı, çünkü borsa çeşitli varlık temellerini çok seviyordu. Bu dönemde NBC, General Electric'in bir parçası ve CBS ise Westhinghouse'un kardeş şirketi olmuştu. O sıralarda, İngiltere'nin küresel medya sahnesindeki birkaç oyuncusundan biri olan Pearson, yatırım bankacılığı, çanak çömlek ve tema parklarından, *Finacial Times*, Penguin kitapları, ve *Neighbours* dizisinin yapımcısı Avustralyalı Grundy Televizyonu'na dek pek çok ilgi alanını bünyesi altına toplamaktaydı. Küresel medya açısından bakıldığında, Amerikan şirketleri baskındır, çünkü iç piyasaları diğer herhangi bir piyasadan çok daha büyüktür ve dilleri çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Dünyanın en büyük elli medya şirketi listesinde yaklaşık otuz sıra onlara aittir. Büyük ve Amerikalı olmayan oyuncular arasında ise Almanya'dan Bertelsmann, Fransa'dan Vivendi ve Japonya'dan Sony vardır.

Fakat, işe alan, kovan, hükümet deviren basın baronları efsanesi hâlâ gazeteciliğin kültürel bir mirasıdır ve bu efsane, gazetecileri kendilerini kirli yüzleri olan ve başa bela açan kahramanlar olarak görmeleri konusunda etkilemektedir. William Randolf Hearst'ün hayatından alıntılanan *Yurttaş Kane*'in yarı kurgu karakteri ile ölümsüzleştirilen türden hikâyeler sıradan, küresel bir çokuluslu şirket için çalışan her gazetecinin hafızasında mutlaka vardır. 1898'de, Hearst, İspanya ve ABD arasında savaş başlatmak için herkesten çok uğraşmıştır. Amerikan savaş gemisi *Maine* Havana Limanı'nda battığında, Hearst'ün gazeteleri yalan söyleyerek İspanya'yı gemiyi havaya uçurmakla suçlamıştır ve savaş başlamadan önce bir ressamı muhabirlerin mesajlarını resmetmesi için savaş alanına yollamıştır. Ölüm ve felakete rastlamadığı için sıkılan ressam ise Hearst'e çektiği telgrafta, "Her şey sessiz; burada hiç problem yok; savaş olmayacak. Dönmek istiyorum" demiştir. Hearst'ün biyografisini yazanların kayıtlarına göre de, yayımcı bu telgrafa karşılık olarak "Lütfen orada kal. Sen bana resimleri ver, ben sana savaşı vereceğim" demiştir. Hearst'ün oğluna göre ise bu efsanevi cevap hiç verilmemiştir; gazetelerin tarihindeki bu en ünlü değiş tokuşun muhtemelen hayal ürünü olması, şüphesiz en uygunudur. Bu meselenin bu kadar iyi hatırlanması *Yurttaş Kane* filminden kaynaklanmaktadır. Filmde, bir Hollywood senaryo yazarı tarafından keskinleştirilen sözler, patronun ağzından şöyle dökülür: "Sen şiirsel düzyazıları ver, ben de savaşı vereyim!"

Resim 15. William Randolf Hearst, politikayı şöhretlerin ulaşılmaz yaşam biçimi ile karıştırıp güçlü bir bileşimi kullanarak gazetecilik yapan en güçlü basın patronuydu. Orson Welles, *Yurttaş Kane* isimli filmini Hearst'ün hayatını konu alarak çekti, ama Hearst'ün ressamlarından birine Küba'da kalıp kendisinin başlatacağını garanti ettiği savaşın haberini yapmasını istediğine dair o ünlü mesajı gönderip göndermediği şüphelidir.

İngiltere'de, basın baronunun ruhunu tamamen kurgusal bir karakter ele geçirmiştir. Evelyn Wagouh'un karikatür başyapıtı *Scoop* (1937), bize, hatalı yargıları ancak saldırganlığı ile bastırabilen Lord Cooper'ı kazandırmıştır. Lord Copper'ın korkak hizmetkârları, gerçeğin tarafında olmaya çalışan tüm iyi gazeteciler gibi, onun mutlak tanımlamalarına günümüzde bile haber merkezlerinde yankılanan standart bir cevap bulmuşlardır: "Bir yere kadar Lord Copper!"

Sanayileşmiş tüm ülkelerin kendi Lord Copper'ları olmuştur. Fransa'da tekstil üreticisi Jean Prouvost, günlük yayımlanan *Le Figaro*, *Paris-Soir* ve yirminci yüzyılın en başarılı dergileri olan haftalık resimli haber dergisi *Paris-Match* ve kadın dergisi *Marie-Claire*'in dahil olduğu bir basın imparatorluğu kurmuştur. Almanya, İspanya ve İtalya'da ise faşizmin yükselişi ve düşüşü nedeniyle olaylar karışmıştır. Almanya'nın günümüzdeki en büyük medya grubu olan *Bertelsmann*'ın kökleri dini kitaplar yayımcılığına uzanır, ama ülkenin egemen gazete sahibi Axel Springer, şirketi ancak 1946'da Hamburg'da, İngiliz işgal kuvvetlerince verilen ruhsat ile çalışmaya başlamasına rağmen, tam da *Yurttaş Kane*'in ihtiyaç duyduğu kişidir. Springer, 1952'de popülist *Bild-Zeitung*'u çıkarmış ve 1960'ların ortalarında Batı Almanya basınının % 40'ını ele geçirmiştir. Hearst gibi, Springer de tek bir söylemi ile ünlüdür: "Çok fazla düşünmek Almanlar için değildir" ve bu sözler de Heinrich Böll'ün *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru* adlı romanında ölümsüzleştirilmiştir.

Ama birleşik basın şirketleri bu kodamanları yavaş yavaş kontrol altına almıştır. Günümüzde, Generoso Pope

gibi basın kuruluşu sahiplerinin bir zamanlar oyuncağı olan ve Amerika'daki süper marketlerde satılan bulvar gazeteleri bile büyük yayın gruplarının küçük parçaları oldukları için farklı reklamcılık piyasalarında satışlar gerçekleştirerek ve ünlüler ve maçlarla ilgili yayın haklarının pazarlığı yapılırken daha çok ağırlığa sahip olarak küçük çaplı olmanın avantajlarından faydalanmaktadırlar.

Bu modellerden hangisinin gazetecilik için daha iyi olduğu ateşli tartışmaların konusudur. Basın baronlarının en şaşalı dönemlerinde, gazeteciler, patronlarının aşırılıkları, kibirleri ve zaman zaman gösterdikleri acımasızlıklarıyla ilgili çok şey söylemişlerdir. Bugün, medya kodamanlarının inişe geçmesinde birer istisna olan bir Silvio Berlusconi veya bir Rupert Murdoch'un elinde tuttuğu gücü birçok gazeteci eleştirmektedir. Ama, gazeteciler basın baronlarının ardından ortaya çıkan birleşmiş basın şirketlerinden pek de etkilenmemişlerdir.

Afet Günlerinde Edinilen Kâr

Anonim şirketlerin kârlarını kuruş kuruş arttırmaya çok fazla odaklanmaları günümüzdeki en büyük eleştiri konusudur. Editörleri şirket hisseleri ile teşvik eden ve Wall Street'in baskısına karşılık kâr hedefleri koyan Gannet ve Knight Ridder gibi gazete şirketleri, editörlerini gazeteciliğin yurttaşlık amacından uzaklaştırıp okur sadakatine ve uzun dönemde gazetecilik sektörünün sağlığına zarar vermekle suçlanmaktadırlar. Endişeli Gazeteciler Komitesi'nden önemli kişilerin iddialarına göre, "yirminci yüzyılın

sonunda, Amerika'nın gazetecilik liderleri, ismen olmasa da fiilen işadamlarına dönüşmüşler ve bunların yarısı artık zamanlarının en az üçte birini gazetecilikten ziyade ticaret meselelerine ayırmaktadır".

Resmi görev bildirgesinde okurlarına hizmet için kârı feda edeceğini söyleyen bir kurumda (*Washington Post*) çalışan Leonard Downie ve Robert Kaiser, bu konuyu ele almıştır. ABD çapında geçmişten ve günümüzden editörlerle yaptıkları söyleşilere dayanarak, medya şirketlerini, haber merkezlerinden basit makaleler yazmalarını, yerel reklam verenlere yakınlaşmalarını ve güncel haberleri göz ardı etmelerini istemekle suçlanmaktadırlar. Bunu da, Gannett'e devredildikten sonra, ölüm ilanları için, bunları bağımsız olarak bildirilen haber öğeleri şeklinde görmek yerine, okurlarından satır başına para almaya başlayan bir gazete ile örneklemişlerdir. Reklam gelirlerinin büyük olduğu zamanlarda bile gazetecilerin aldıkları iş ve parada kesinti yapıldığını ve gelirlerin azaldığı dönemlerde ise bu kesintilerin çok büyük oranda yapıldığını görmekteyiz. Bir editör "Amerikan gazeteciliği için endişeleniyorum; bağımsızları kaybettikçe acaba hükümete kim göz kulak olacak?" diye sormuştur. Söylenenlere göre, Gannet, hizmet verdikleri topluma nispeten yabancı kalsınlar diye editörlerin ve yayıncıların görev yerlerini düzenli olarak değiştirmektedir. *San Jose Mercury News* gazetesinin yayımcısı iken, sahiplerinin zaten büyük olan kâr oranlarını iyice büyütmek için editoryal masrafları kısmak konusundaki ısrarı nedeniyle istifa eden Jay Haris, 2001'deki bir konferansta editör arkadaşlarına, yaptığı şeyin "insanın sevdiği birini intihar ederken seyretmesi gibi bir şey" olduğunu söylemiştir. Tüm akıl-

lıca oluşturulan yeni pazarlama tekniklerine ve okur önerilerine rağmen, Amerikan gazetelerinin satışları 1990'lar boyunca ve 2000'de düşmüştür; 1964'teki % 81'lik oranla kıyaslandığında yetişkin Amerikalıların sadece % 55'i düzenli bir gazete okuru olduğunu belirtmiştir.

Büyük Canavarların Sonuncusu Murdoch

Peki tüm bunlar, örneğin son büyük haber hanedanlığı krallarından birine ait olan gazetelerdeki yaşamla kıyaslandığında ne gibi farklılıklar ortaya çıkmaktadır? Elbette Rupert Murdoch, bazen aşırı ihtiraslı bir biçimde, gazetelere ve diğer haber medyasına yatırım yapmıştır. Ama, Murdoch, İngiltere'deki medya ders kitaplarının çoğunun kapağında, elinde bir bıçak ve çatalla savunmasız gezegenimize saldırmaya hazırlanırken resmedilir. Bu, Murdoch'ın özellikle İngiliz gazetelerinin yıllarca kararlı bir biçimde ele aldığı Avrupa Birliği'nin etkisindeki artış meselesine karşı çıkarak üç kıtadaki ticari hedeflerini gerçekleştirmek için politik gücünü aşırı kullandığına dair yaygın inancı yansıtmaktadır. Ancak, Colin Seymour-Ure'un da belirttiği gibi, yirmi birinci yüzyılın başında Murdoch'ın News International şirketine ait olan İngiliz ulusal gazete piyasasının % 35'lik hissesi yüzyıl önce Lord Harmswarth tarafından yönetilen hisselerden daha küçüktü. Ve aynı yüzyıl boyunca BBC, sıfırdan inşa edilip İngiliz radyo ve televizyon piyasasının % 40'lık bir kısmını oluşturmuştur, ki bu, rekabet kurullarının tüzel bir şirket sahibine ait olmasına asla izin vermeyeceği bir orandır.

Resim16. Büyük basın patronlarının sonuncusu Rupert Murdoch'tır. 1993'te, Murdoch, basın patronluğu günlerinin sona erdiğini ve bunun yerine halkın ne istediğini tahmin etmeye çalışan, zaman zaman aklı karışmış ve tartaklanan bir grup medya yöneticisinin geldiğini söylemiştir.

Fakat Murdoch gulyabaniyi oynamaktan memnun görünmektedir; belki de bu onun içindeki fitneci gazetecidir. 1969'da *News of World* gazetesini devralmak üzere İngiltere'ye geldiğinde kendisine editörlerin işlerine karışıp karışmayacağı sorulunca, Murdoch, dünyanın öte tarafından sadece oturup izlemek için gelmediğini söylemiştir. Murdoch'ın şeytanlığı, can sıkıntısıyla karpuz çekirdeklerini tüküren bir yeniyetme gibi, editörleri kovmasına neden olmaktadır ve yoluna çıkan yetenekli insanları ezip geçtiği doğrudur. Bu kişilerden birisi de, 1983'te İngiltere'nin canlı akşam haberlerinde *Times*'taki editörlük koltuğunu bırakan saygın Harold Evans'tır. Ama Murdoch'ın ha bire editör alıp editör kovduğunu söylemek doğru olmaz. 1999'da kendisiyle yapılan bir röportajda da söylediği gibi, "Eğer bir editör, esasen memnun olduğunuz ve gurur duyduğunuz bir gazete çıkarıyorsa, o zaman işi güvence altındadır. Bir editör, açık açık başarısız olan, toplumu kendine ters düşüren bir gazete çıkarıyorsa, o zaman da değişiklik yapmak zorundasınız. Ben de bir iki defa bu duruma düştüm ve editör değişikliği yaptığım için acımasız olmakla eleştirildim, fakat gazeteler iflas ederse benim işimi bitirecek olan hissedarlar da acımasızca davranacaklardır."

1993'te Londra'da yaptığı bir konuşmada medya kodamanlarının devrinin bittiğini söylediğinde kimse Murdoch'a inanmadı, ama az ya da çok haklıydı. "Birkaç gazete yayımcısının oturup bütün bir ulusu önemli bir olaydan habersiz bırakmaya karar verdikleri günler çoktan geride kalmıştır. Teknoloji o kadar büyük bir hızla ilerliyor ve haber ile eğlence kaynakları öyle hızlı çoğalıyor ki, artık medya kodamanları yerinde halkın ne istediğini tahmin

etmeye çalışan bir sürü bıkkın ve bazen de aklı karışmış medya yöneticileri var."

"Bu İnsanlar Gazeteci Değil"

Aslında bir gazeteyi büyük yapan mülkiyet koşulları konusunda genelleme yapmak güçtür. Endişeli Gazeteciler Komitesi'nden Tom Rosenstiel üstüne basa basa şöyle demiştir: "En büyük değişiklik, gazeteciliğin büyük bir kısmının artık öncelikli olarak gazetecilikle uğraşan şirketler tarafından yapılamamasıdır." Bir zamanlar tüm gelirini gazetecilikten elde eden Time Inc. bu duruma örnek teşkil etmektedir. Time Inc., Warner ve AOL'un birleşmesiyle gazeteciliğin şirkete sağladığı gelir oranı % 5'ten azdı; ancak, şirket ABD'deki dergi satışlarının % 35'ini hâlâ elinde tutmaktaydı. Rosenstiel de bunun üzerine, "Yani, ABD'deki dergiciliğin büyük bir kısmı bu devasa şirketler grubunun küçük bir parçasıdır. Bu grubu yöneten insanların değerleri çok farklı. Bunlar, (*Time*'ın kurucusu) Henry Luce tarzında gazeteciler değiller" demiştir.

Yine de, gazetecilik her zaman, irade gücü ve sermayesi sık sık tükenen aile şirketlerinde gelişmez. Ve, aralarında *Wall Street Journal* ve *New York Times* gibilerinin de bulunduğu kamu iştiraki şirketlere ait olan çok büyük gazeteler olduğu da inkâr edilemez. Aynı şekilde, kamu sektöründe BBC gibi gerçekten mükemmel haber kuruluşlarının yanı sıra, ailelere veya bunların vekillerine ait olan dünya çapında gazeteler de (*Guardian* ve *Washington Post*) vardır. Fakat, dünyadaki pek çok devlet televizyonu ve radyosu dahil,

berbat kuruluşlar olduğu da doğrudur. Dolayısıyla, ne tür bir kuruluşun haber yaptığını incelemek haberciliğinin nasıl gelişeceğine dair pek bir şey göstermeyecektir.

Başı Beladaki Gazeteler

'Kötü' gazete sahiplerine atfedilen pek çok sorun, aslında, muhtemelen her yerde gazetelerin giderek büyüyen elektronik rekabet karşısında tirajlarını ve reklam gelirlerini korumak için mücadele etmelerinden kaynaklanmaktadır. Gazeteler daha uzun bir süre hayatta kalacak olsalar da, televizyon ve radyo gazetelerin bastığı reklam sayısını azaltmış, yeni elektronik medya ise iki darbe daha vurmuştur: Bazı küçük iş, emlak ve araba ilanlarının kaymağını yemiş ve haberleri hemen tüketime hazır hale getirme işini büyütmüştür – bu da gazetelerin fiyatlarını etkilemiştir.

Bu baskıların ardından pek çok gazete on yıllar boyunca hiç iyi yönetilmemiştir. İngiltere'nin aşırı kalabalık ulusal gazete piyasasında karmaşık iş ilişkileri yıllarca yaşamın bir gerçeği olmuş ve işlerin iyi gittiği dönemlerde kazanılan her para daha sonra yaşanan fiyat savaşları veya ekonomik olmayan yeni bölümlerin eklenmesiyle israf olmuştur. 1990'larda bölgesel basındaki günlük gazete satışları hızla düşmüş ve gazeteleri daha büyük gruplara katılmaya itmiştir. 1945 ve 1995 yılları arasında, Londra dışında yayımlanan sabah gazetelerinin sayısı üçte bir oranında azalmış ve hayatta kalanlar da tiraj yapmak için uğraşmışlardır. Aynen Amerikan şehirlerinin tek bir gazeteye sahip olması gibi, önceleri iki akşam gazetesi olan şehirlerin tek gazetesi

olmuştur, ancak yerel akşam gazetelerinin toplam sayısı seksen altıya gerileyerek çok azalmıştır. Özgür gazetelerin büyümesinden ötürü zarar görmelerine rağmen yerel haftalık gazeteler daha iyi durumdaydı. Editoryal kaynaklarının kısılması ve gazetecilere ödenen maaşların azaltılması gelinen durumun nihai sonuçları arasında yer almaktadır.

Televizyon ve radyo haberciliği dünyasında herkesi içine alan medya holdinglerinin ortaya çıkması, bir zamanlar tarafsızlıklarına güvenilen haber kuruluşlarının eğlenceye bulaşmalarından ötürü bozuldukları konusunda endişeleri de arttırmıştır. Dolayısıyla, bir Amerikan TV/radyo şebekesi kendi haber programlarını, diyelim ki en son ve büyük gişe hasılatı yapan film hakkında eleştirel olmayan yorumlar sunmak için kullanırsa, kendi haber operasyonlarına olan güveni de sarsar. Medya sahiplerinin bu çıkar çatışmaları bazen çok büyük skandallara dönüşmüştür. Örneğin, CBS televizyonu, sigara ve sağlıkla ilgili bir araştırmayı açık açık eleştirdiği sırada, televizyonun sahibi bir tütün şirketini devralmak üzere görüşmeler yapmaktaydı. Nihayetinde, bu gaf, Michael Mann'in 1999'da çektiği ve baş rollerini Al Pacino ile Russell Crowe'un oynadığı *The Insider* (Köstebek) isimli Hollywood filminde ele alınmıştır.

Mülkiyet: Efsane ve Gerçek

Kitlesel medya bir güç kaynağı olduğu için, medyaya sahip olma (her ne şekille olursa olsun) her zaman gücün kötüye kullanılmasına neden olacaktır. Hâl böyle olduğundan hiçbir toplumun ağırlıklı olarak sınırlı sayıda medya

sahiplerine bağlı kalmamasını sağlamak akıllıca olacaktır, bu da, medya kartelleşmesini sınırlayan ulusal ve uluslararası kanunlara duyulan ihtiyacı göstermektedir. Günümüzde, dünya çapındaki medya piyasasında faaliyet gösteren ve dağıtım ile içerik hakları açısından piyasalara hâkim olabilen, benzeri görülmemiş küresel bir oligopol oluşumuyla ilgili söylenen pek çok şey vardır.

Bu endişenin yerli olup olmadığı henüz net değildir. Örneğin, Amerika'da bu durumla ilgili yapılan en kapsamlı çalışma, 1980 ve 1998 yılları arasında medya endüstrisindeki büyük oyuncuların rolünde çok önemli olmayan değişiklikler meydana geldiğini ortaya koymuştur. Bu, kısmen, medya kartelleşmesini engelleyen kanunların, şirketlerin yeni hisseler satın aldıkça bazılarını satmasına neden olmasından kaynaklanmaktadır. Birleşmeden sonra tekrar ayrılma için yapılan baskı, 1980'de listede yer alan şirketlerden neden yalnızca üçte birinin 1998'te hâlâ ayakta kaldığını da kısmen açıklamaktadır. Bundan da, modern medya mülkiyetinin en bariz özelliğinin birleşme değil istikrarsızlık olduğu sonucuna varılabilir. Çalışmayı yürütenler, Amerikan medya endüstrisinin ABD'deki en rekabetçi ana endüstrilerinden biri olduğuna da dikkat çekmişler ve şöyle demişlerdir: "Sınırsız sanal bant genişliğinin dünyasında medya sahibinin laneti, medyanın korkulduğu gibi kontrol altında tutulan bir oligopol olmasından ziyade hantal anarşisi olabilir." News Corporation şirketinin Amerika'daki yerel televizyon istasyonlarını satın alması bile –ki bu kötü bilinen medya kartelleşmesidir– Fox'un dördüncü bir televizyon şebekesi yaratmasını sağlayıp, ABC, CBS ve NBC arasında daha büyük bir rekabet doğurmuştur.

Gazete sahibi sayısının çok olmasının editoryal yaklaşımlarda çeşitliliğe yol açması temelinde aşırı medya kartelleşmesine karşı koyma arzusu, pek çok ülkede canlı ve gerçek bir politika meselesidir.

Medya kartelleşmesine direnme biçimleri pratikte çok çeşitlidir. İskandinav ülkelerinde hükümetler kapanma tehlikesiyle karşı karşıya olan gazetelere sübvansiyon sağlamaktadır, aksi takdirde bir yayın tekeli oluşacaktır. 1970'de Amerikan Kongresi, Amerikan kasaba ve şehirlerindeki ikinci gazetelerin kapanmasına neden olan ekonomik güçleri kontrol etmek için hazırlanan Gazete Koruma Kanununu çıkarmıştır. Kanunun getirdiği önlemlerden biri, rakip şirketlerin, ayrı mülkiyetler ve editör yönetimleri altında isimlerini koruma şartıyla, tesisleri ve diğer genel giderleri paylaşmalarını sağlamak olmuştur. Ancak, kanun, savunucularının umduğu kadar etkili olmamıştır. 1990'ların sonlarında, sadece 34 şehirde iki gazete birden yayımlanırken, bu rakam 1920'lerde 500'den fazlaydı.

Gazetelerin bu hızla birleşmeleri dergiler gibi diğer medyanın da hızlı büyümesi ile bir dereceye kadar dengelenmiştir. 1950 ile 1998 arasında Amerika'daki dergilerin sayısı 6.600'den 11.800'e çıkıp ikiye katlanmıştır. Gazete sahiplerinin çokluluğundaki azalma için duyulan endişe elektronik medyanın büyümesinden dolayı da duyulmalıdır. Son on yılda, İngiltere'deki ticari radyo istasyonlarının sayısı 50'den 250'ye çıkmıştır ve 40-50 yıl öncesi ile kıyaslandığında televizyonda 200'den fazla kanal bulunmaktadır. Bu televizyon ve radyoların çoğu farklı farklı haber yayınları yapmaktadır ve bunun sonucunda çok kanallı televizyonlara sahip İngiliz izleyicilere ulaştırılan ha-

ber yayınlarının toplamı 1990'lar boyunca sekiz katına çıkmıştır. Ancak, bu haber patlamasının ardında hâlâ önemli haber boşlukları vardır. Örneğin, İngiliz televizyonu, önemli bir konu olan yerel haber yayınında bu güne kadar başarısız olmuştur ve ticari radyolardaki gelişmenin büyük bir kısmı müzik yayını yönündedir. Bu radyoların haberlere veya politik olaylara gösterdiği ilginin ne derece düşük bir düzeyde olduğu, 2001 genel seçimlerinde yalnızca on iki istasyon başbakan Tony Blair ve rakiplerini telefonla canlı yayında dinleyicileriyle buluşturduğunda ortaya çıkmıştır.

Gazeteciler Kime Çalıştıklarını Umursarlar mı?

O halde, haberleri aldığımız kurumun kime ait olduğunu umursamak için pek çok politik, ekonomik ve kültürel neden vardır. Peki gazeteciler bu konuda ne düşünmektedir? Bunun cevabı, gazetecilerin, patron kim olursa olsun, homurdanmaya eğilimli olduklarıdır. Bu da, sayısız girişime rağmen, gazetecilerin kendi mesleki standartlarını belirleyecek güçlü profesyonel bir dernek kurma veya pek çok ülkede sendika yönetme konularında neden başarısız olduklarını açıklamaktadır.

Hissedar mülkiyetindeki bir İngiliz şirketi (Pearson); bir kamu iştiraki (BBC); tek bir sahibi olan bir dergi (*The New Statesman*) ve İngiliz, İrlandalı, İtalyan ve İspanyol hissedarlarca işletilen bir gazetede (*Independent*) çalışmış biri olarak, bir 'model'in diğerine göre daha üstün olduğunu söyleyemem. Bunların hepsinde harika gazetecilik yapıl-

mıştır ve her birinin de zayıflıkları olmuştur. BBC'de büyük bir kamu hizmeti geleneği ve doğruluk ile adalete her safhada gösterilen gerçek bir titizlik, fakat ağır bir bürokrasi ve risk almayı engelleyen bir kültür de vardı. Tüm gazeteciliğin BBC gibi bir kuruluş tarafından yapılmasını istemezsiniz; bu çok temkinli bir gazetecilik şekli olurdu. *Financial Times*'ta çalışırken ortam entelektüel açıdan güç verici ve tamamen uluslararasıydı, fakat aşırı sınırlı da olabiliyordu. Her yıl gazetede sıkıcı manşet yarışması yapardık ve aday manşeti bulmada hiç zorlanmazdık. Neden bilmiyorum, Peruvian açıklarında yakalanan ançüez sayısının değişmemesiyle ilgili bir tane aklımda kalmış. *Financial Times*, en kötü döneminde bile, her çapta felaketi, kendisinin dünya para piyasaları üzerindeki etkisi düzeyine indirgeyebilir.

Editörün Hayatı

Financial Times'ta on beş yıl çalıştıktan sonra, büyük deliliklerin yaşandığı bir dönemde *Independent*'ın editörü oldum. O sırada gazete, çoğunluğun kabul ettiği bir mülkiyet şeklinden, Tony O'Reilly'nin merkezi Dublin'deki daha güvenli bir ortam olan Independent grubuna doğru yalpalamaktaydı. *Independent*, Murdoch'ın Caligula işletme okulundan mezun eski yöneticileri tarafından yönetilirken, 1994'te gazetenin başına geçtiğimde, Rupert Murdoch bizi yok etmek için tasarlanan bir fiyat savaşı başlattı. Bu yöneticilerin kendileri diğer hissedarların aleyhinde çalışıyorlardı, ama yine de bana, editör bütçesini üçte bir oranında azaltma emri verilebiliyor, ve sonra, istediklerini yaptığım

anda aynı oranda bir kesinti daha istiyorlardı, ki onları geri çevirdiğim bu noktada görevimden alındım. Tüm bu olanların arasında, her nasılsa, yazarlar, heyecan, şaşkınlık ve öfke karışımından oluşan okur tepkileri verdikleri şahane yazılar üretmeye devam ettiler. Çok çetin geçen bir günün akşamında, ofisimin kapısını kapatıp Canary Wharf kulesinden batıya bakarken Shakespeare'in bir oyunun parodisini yaptığım bir başyazı yazdım. Şu an oyunun konusunu, hatta adını bile hatırlayamıyorum, ama bir okurdan gazetenin espri anlayışı ile stilinin çok iyi durumda olduğunu söyleyen bir mektup almam zor geçen bir dönemde önemli bir husus olarak öne çıkmıştı.

New Statesman, aynı zamanda, parlamento içinde veya çevresinde, dolayısıyla da dergi binasının bir mil yakınında çalışan okurlarla yakın ilişki içindeydi. *Statesman*'deki editörlerin toplam sayısı sekizi asla geçmezdi, ki bu, editörün iyi yazarları normal maaşlarının bir kısmı karşılığında dergi için yazı yazmaya ikna edebilmesi için çok çaba harcaması anlamına geliyordu. Bir editörün işini iyi yapabilmesi için yazar, muhabir, editör, grafiker ve fotoğrafçı tutmaya yetecek kadar parası, editoryal kararlar almak için özgürlüğü ve mümkün olduğu kadar yönetim istikrarı ile desteğinin olması gerekir. Çoğunlukla editörlüğü, işler istediğiniz gibi gittiğinde heyecanlı, çalkantılı ve mükafatı büyük olan futbol kulübü yöneticiliğine benzetirim. Patronunuz ister bir mülk sahibi, bir üst düzey yönetici, isterse başkan olsun, desteği kaybederseniz, doğruları ve yanlışları tartışmanın anlamı yoktur. *The Sun*'ın eski editörü Kelvin Mackenzie, *Independent*'ta görev yaptığım sırada bir taksinin arka koltuğunda, "mesele yalnızca kovulup kovulmayacağın değil,

ne zaman kovulacağındır" demişti. Güçlü, yaratıcı bir editör istikrarlı bir patron ve akıllı bir işletme ile rastlaşırsa harika işler başarmak mümkündür. Fakat bu koşullar herhangi bir mülkiyet sisteminde oluşabilir veya oluşmayabilir. Çalışanları kontrol etmenin ütopik yolları, reklam departmanı iş yapmıyorsa pek başarılı olamaz. Okurların, izleyicilerin ve dinleyicilerin ihtiyaç duyduğu şey, farklı patronlarla birlikte farklı yönetim modelleridir. Örneğin, Fransa'da *Le Monde* gazetesinin üçte bir oranındaki hissedarı kendi gazetecileridir. Hissedarlara ve mal sahibine ait olan haber medyası, tüm seçenekler tükenmedikçe, iyi bir karışımdır. Gazetecilerin sahibinin kim olduğu önemli değildir, ama önemli olan tek şey de bu değildir: Gazetecilik, eğer bir yararı varsa, temel olarak kendisi dışındaki dünya ile ilgilenir.

Elbette bu, gazetecilerin ve editörlerinin çalıştıkları ortam hakkında düşünmemeleri gerektiği anlamına gelmez. *Gazeta Wyborcza*'nın başeditörü Adam Michnik, soğuk savaş sonrası Polonya'da giderek güçlenen bir yayın grubu haline gelen gazetede hisse sahibi olmayı, bir editör olarak kendini hisselerinin artması ile değil, okurlarına sunduğu hizmet ile değerlendirilmesi gerektiğini hissetmesi gerekçesiyle reddetmiştir. Gazeteye sahip olan şirket Agora, 1999'da para piyasalarında çok başarılı olduğu bir sırada hisselerinin % 7,5'lik kısmını elinde tutmak için bir yardım vakfı da kurmuştur. Agora'nın üst düzey yöneticisi Wanda Ropaczynski, "Bu bizim için sadece bir iş değil; politik çıkarlardan arınmış özgür medyanın bir parçası olmak, ülkenin demokrasisinde rol oynamaya gönüllü olmaktır ve bu inancın bir kısmı da bu şirketin geniş mülkiyete bağlılığı ve

kazandığını ülkeye geri vermesidir" demiştir. Agora, bir model mi önermektedir? Muhtemelen öyle değil. Peki hayranlık uyandıran bir örnek mi vermektedir? Kesinlikle.

Editörler ve patronları da zaman zaman çetin güçlüklerle karşılaşır. 1996'da *New Statesman*'in editörlüğünü yapmaya gittiğimde, gazete bir işadamı ve İşçi Partisi üyesi olan Geoffrey Robinson tarafından henüz satın alınmıştı. Robinson, işe çok büyük yatırımlar yapması ve editör kararlarına karışmamasından ötürü ideal bir patrondu. Tony Blair'in gölge kabinesinden açık sözlü bir kişilik olan Clare Short, bir keresinde bizimle yaptığı bir röportajda patronunun kamuoyu yönlendiricilerine 'karanlık insanlar' diyerek saldırdı. Röportaj baskıya girdikten sonra Robinson'a telefon açıp dergiyi yakında yutacak olan kavga konusunda uyardım. O sırada Kenya'da tatildeydi. Röportajın akışını dinleyip şöyle dedi: "Durduğum noktadan dişi bir aslanın yaklaştığını görebiliyorum. Burası gerçekten harika" ve telefonu kapattı. Daha sonra Hazine Bakanlığı yaptığı dönemde, Robinson'un kendi iş meseleleri yasal bir soruşturmaya konu oldu. *New Statesman* ne yapmalıydı? Çarçabuk kendi araştırmalarını mı başlatmalıydı? Robinson'u savunmalı mı, yoksa kendisini savunması için bir dergide ona yer mi ayırmalıydı? Hangi yolu seçersek seçelim güvenilir olmayacağımızı düşündüm, böylece okurlarımıza bu konuyu başkalarına bıraktığımızı açıkladık. *New Statesman*'in bir önceki editörü, *Guardian*'ın bir sonraki sayısında benimle ilgili sert bir açıklama yaptı.

Editörler, kriz anlarında patronlarına dayanırlar. *Independent*'ın editörü iken hükümetin denizaşırı ülkelere silah satışındaki sahtekârlığını ortaya çıkaran bir davadan sızan

haberi yayımlama kararımın ardından aleyhime dava açılmıştı. Avukatlar davayı kaybetmemiz durumunda hapse girebileceğimizi söylediler. Ama, sonunda davayı kazandık. İşin garibi, pek iyi geçinemediğim *Independent* gazetesi yönetiminin bu zor anda yanımda olacağından bir an bile şüphe duymadım. Bu durum, bilgilendirmek için gücü elinde tutma konusunda risk almaya hazırlıklı olup olmadıklarının sınandığı zamanlarda, gazeteciler ve patronlarının arasındaki bağ hakkında çok şey söyler.

VI. Bölüm

ISMARLAMA YAZI YAZAN YAZARLARA KARŞI YARDAKÇILAR:* GAZETECİLİK VE HALKLA İLİŞKİLER

Rahatlığa düşkünlüğü ifade eden ve gazetecilerin en sevdiği özdeyişlerden biri şöyledir: "Haber, bir yerlerde, birilerinin basılmasını istemediği bir şeydir. Geri kalanının tamamı reklamdır." Bazen İngiliz basın baronu Lord Northcliffe'e atfedilen bu aşırı sadeleştirmenin neden bu kadar ilgi çekip gazetecileri haçlılar gibi tüm risklere karşın kendilerini sadece gerçeği ortaya çıkarmaya adamış gösterdiğini anlamak kolaydır. Bu söz her yerde karşımıza çıkar: Bir haber teknolojileri sitesi, okur aboneliğinden kazanılan parayla edindikleri haberlerin değeri ile halka ilişkiler, reklamcılar ve sponsorlarla kurulan ilişkilerle lekelenmiş haberleri kıyaslamak için bu sözü görev bildirgeleri olarak kullanmıştır.

Northcliffe'in öğretisi gazetecilik konusunda önemli meselelerden birini ortaya koymaktadır; yani gazeteci ki-

* '*Hacks v. flaks*' yerine. (y.n.)

min çıkarı için çalışır; şirket için mi, yoksa kamuya büyük çapta fayda sağlamak üzere ona iş veren kurum için mi? Ve ticari bir ortamdaki gazeteciler, temel olarak hissedarların kazancı veya kendi kurumlarının itibarı için çalışıyorlarsa, yaptıkları işin değeri ve inandırıcılığı ile halka kendi kanalları vasıtasıyla doğrudan haber ulaştıran kurumlar gibi diğer profesyonel iletişim araçları arasında keskin bir ayrım yapabilirler mi?

Gazetecilik, salt eğlenceye benzeyip, para karşılığı haber tellallığı yaptıkça, bu soruyu cevaplamak zorlaşmakta ve demokratik toplumların gazetecilere sağladığı haber kaynağını açıklamamak için şartlı haklar ile karalama ve ihlal kanunlarına tabi olan ifade özgürlüğü hakkı gibi ayrıcalıkları savunmak veya geliştirmek giderek zorlaşmaktadır. Northcliffe öğretisi bu gibi karmaşalardan kolaylıkla sıyrılır. Bu öğretiye göre, haberler, halkla ilişkiler uzmanlarından alınır. Haber için de çetin mücadele gerekir. Gazeteci Claud Cockburn'ün de bir keresinde söylediği gibi, "Resmi olarak yalanlanmadıkça hiçbir şeye asla inanmayın."

Patronu Kollayan Sözcülere Saldırmak

Tom Wolfe, konunun özünü, San Francisco'da 1970'te yürütülen sefalet karşıtı program hakkındaki haberinde ortaya koymuştur. Wolfe'un 'patronunu kollayan hilekâr sözcüler'le ilgili betimlemesi, maaşlarında neden kesintiye gidildiğini öğrenmeyi talep eden kızgın bir grup tarafından önü kesilen ya da 'saldırıya uğrayan' [*mau-maued*] ve elinde

boş laflardan başka hiçbir şey olmayan bir resmi sözcüyü resmeder. Wolfe şöyle yazmıştır:

> "Bu ömür boyu hapse mahkûm kişi hangi dedikoduyu çıkarırsanız onu yakalayıp lehinize döndürmeye hazırdır. Onu hangi ofise yerleştirdiğinizin önemi yoktur. Hepsi aynıdır. Fakirlik, Japon ithal ürünleri, California mantar hastalığı, domates paritesi, kısmi felç, ev kredileri, vasiyet hesaplamaları, Interstate 90 çevre yolu değişikliği emri, lokavtlar, önemsiz boykotlar, küresel gelirden elde edilen pay, Pakistan kotaları, keneler, Tularemic Loa loa,* emeklilerin diş parası, işçilerin ücretleri, ertelenen tüketim vergisi iadeleri gibi, her neye canınız sıkılıyorsa, bu mahkûm onu sizin için bir avantaja çevirecektir."

Halkla ilişkiler endüstrisinin yüzyıl önce doğuşundan bugüne dek gazetecileri rahatsız eden gerçek, ABD'de gazetecilerden (ya da gazetecilerin bazen kendilerini isimlendirdikleri gibi 'ısmarlama yazı yazan yazarlardan') çok, patronunu kollayan sözcülerin** (ya da muhabirlerin bazen isimlendirdikleri gibi 'yardakçıların') olmasıdır. Ve bu gibi konuların hangisinde Amerika başı çekerse, diğerleri de onu izlemeye eğilimlidir. Günümüzün patron kollayan sözcüleri, yalnızca veya çoğunlukla ısmarlama yazı yazan yazarların

* Tularemia: *Francisella tularensis* bakterisinin yol açtığı, özelliklekemirgenlerde görülen, ama aynı zamanda çeşitli böcek ısırmaları ve hasta hayvanlarla temas sonucunda insanlara da geçebilen bulaşıcı bir hastalık. İnsanlarda belirtileri ateş ve lenf boğumlarının şişmesi olan tularemia hastalığı, aynı zamanda tavşan humması olarak da bilinir. (y.n.)
** '*Flak-cather*' sözcüğü yerine. (y.n.)

yardakçılık yapmasını engellemez; konuları önceden satın alır ve nerede yapabilirlerse orada gazetecilerin meselelere kendileri gibi bakmalarını sağlarlar. Gazeteciler, artık geleneksel düşmanlarının giderek teferruatlı hale gelen donanımlarına karşılık verecek kaynaklara sahip olamamaktan korkmaktadır. Onlara göre, gazetecilik, aslında çoğu kimsenin bildiği ayartıcılar tarafından zayıflatılmaktadır.

Özellikle finans şirketlerinin, kurumların ve hükümetin halkla ilişkiler bölümlerinin üst kademelerindeki halkla ilişkiler çalışanlarının birkaç kıdemli veya ünlü gazeteciden daha iyi para kazandıkları doğrudur; aynı zamanda, bu insanlar, daha iyi teknolojilere ve destek sistemlerine kolay ulaşabilmektedirler. Bazı kişiler, halkla ilişkiler çalışanlarının daha disiplinli, daha profesyonel ve daha yetenekli olduklarını ve gazeteciliğin de bu nedenle yenilme tehlikesi altında olduğunu söyleyecektir; ancak bu konu tartışmalıdır. Kıdemli bir halkla ilişkiler yöneticisi bana şöyle söylemiştir: "Günümüz gazeteciliğinin sorunu, muhatap olduğumuz gazetecilerin oldukça genç, deneyimsiz ve işlerini yetiştirmek için zamanla savaşmaktan gerilmiş kişiler olmasıdır. Genellikle, hikâyeyi tam olarak anlamayan insanlarla konuştuğumuzu hissederiz. Bu da oldukça korkutucu." Gazetecilerin sorularıyla karşılaşan herhangi biri bunda bir doğruluk payı bulacaktır: Sizinle veya kurumunuzla ilgili bilgiyi birkaç milyon insana aktaracak olan kişinin, anlatacağı şeyi anlamamış olması veya bazen bunun için zahmete bile girmeyecek olması kadar korkutucu bir şey yoktur. Bu gibi durumlarda bir muhabirin gelişmiş şüpheciliği ve hatta önyargılı düşmanlığı, cehalet ve tembelliğe çok daha fazla tercih edilir.

Gazeteciler, halkla ilişkiler bağlantılarından veya diğer resmi haber kaynaklarından faydalanmıyormuş gibi davrandıklarında pek dürüst değillerdir. Claud Cockburn ile caka satmak isterler, ama aslında bulabildikleri her haber kaynağını kullanırlar. Haber atlatmak isteyen bir gazeteci doğal olarak tepedeki insanlara, yani karar alıcılara ve ana kaynaklara, ulaşmak isteyecektir. Ama bu her zaman gerçekleşmez, çünkü tepedeki insanlar, isimlerinden de anlaşılacağı üzere, bütün bir günü telefonda gazetecilerle görüşerek harcayamayacak kadar meşgul insanlardır ve dolayısıyla çevrelerinde aracılar bulundururlar. Bu aracıların işi ise, tüm yıl boyunca her saat çalışan haber medyası ile ilgilenmektir. Yetenekli muhabirler, haber kaynaklarının bir hiyerarşisi olduğunu ve sıradan bilgiler veya geçmişi doğrulatmak için üst düzey bağlantılara gidilmeyeceğini bilirler.

Tembel Gazetecilik

Ancak tembel gazeteciler ve kaynakları zayıf olan gazeteler, ticari dergiler veya radyo/televizyon habercileri bu aracılara aşırı bağımlı hale gelip, önlerine hazır konan ne varsa onu minnettarlıkla haber yapıp dururlar. Alelacele düzeltilen basın açıklamaları veya bunların düzeltilmemiş versiyonları ile her gün binlerce yayında karşılaşılabilir. Özgür gazeteler ve küçük ticari radyo istasyonlarının genellikle ya hiç muhabiri yoktur ya da çok az muhabirle çalışıp sadece birilerinin gönderdiklerini yayınlarlar. 1950'lerde, Scott Cutlip, haber sütunlarının Amerikan gazetelerindeki oranını hesaplamaya çalışmış ve okuduklarımızın yarısının

bu kanallardan geldiği sonucuna ulaşmıştır. Cutlip, bu sonuca, yüzyılın son kırk yılında Amerikan halkla ilişkiler endüstrisindeki ani büyümeden ve buna ilişkin olarak da pek çok gazetecinin editoryal kaynaklarındaki azalmadan önce varmıştır. Şüphesiz, haber medyasında edindiğimiz bilgiler çoğunlukla bir örnek ve birbirini tekrarlayan bilgilerdir.

Günümüzde halkla ilişkiler çalışanları yalnızca basın açıklamaları değil, aynı zamanda fotoğraflar, CD'ler, ses ve video klipler dağıtırlar. En iyi halkla ilişkiler şirketleri, müşterilerinin halkın önüne çıktıkları görüntüleri kaydedip gazeteciler tarafından kullanılması veya konuyla ilgilenen kişilerin hemen görüp öğrenmesi için internet üzerinden yayınlarlar ve bu, internetin, gazeteciliiliği bazen 'ticari konuşma' olarak isimlendirilen diğer habercilik şekillerinden ayırmayı nasıl zorlaştırdığını vurgular. 1980'lerde BBC, çevreci örgüt Greenpeace tarafından verilen bir videoyu yayınladığında, bunun 'bağımsız' bir haber olması sebebiyle fikir ayrılıkları doğmuştur. Bugün artık, yayıncılar, cep telefonları ile video çekip gönderebilen milyonlarca vatandaş dahil çok çeşitli kaynaktan sağlanan video görüntülerini sık sık kullanmaktadırlar. Greenpeace gibi kuruluşlar medya stratejilerini, destekleyenlere ve diğer ilgili kişilere yapılan bir bağış gibi görmektedir. Aslında, Greenpeace'in medya stratejisi, bilgi ve fotoğrafların internet üzerinden yayınlanmasıdır. İngiltere kraliyet ailesinin bile, gazetelerde yanıltıcı olarak değerlendirdikleri haberleri yalanlamak için kullanılan bir web sitesi vardır.

Web siteleri ile en azından ticari veya diğer kaygıları genellikle belirleyebilirsiniz. Ortak kitlesel medyada ise

durum her zaman böyle değildir. Ticari malların filmlerde veya televizyon programlarında gösterilmesi, tüketici mallarının kurnazca veya gizlice reklamını yapmak için düşünülmüştür ve birçok gazete ile dergide sadece belirli reklam verenlerin veya sponsorların desteğini aldığı için yayımlanan 'reklamlar' görürsünüz. Bu, gerçekten de korku ve kayırmaya karışmamış bir gazetecilik midir? Aslında, bazı reklamlar diğerlerinden daha dürüst ve saygındır, ama birçoğu da utanç vericidir.

Kamuoyu Yönlendiricileri Çağı Başlıyor

Halkla ilişkilerin gelişmesi ile 1980'lerde Amerikan politikasında ve o zamandan bu yana her yerde politik 'kamuoyu yönlendiricileri'nin ortaya çıkması, politika alanında belirli bir kaygıya neden olmuştur. Politikacılar, artık gerçek ile yorumu birbirinden ayırmayan ve aslında politikacıların aleyhinde 'yönlendirmede/yorumlamada' bulunup, politikacıları da aynı şekilde tepki vermeye kışkırtan haber medyasına bir cevap olarak gördükleri bu olgudan medyayı sorumlu tutmaktadırlar. Her kim suçlu olursa olsun, bu uygulamalar yüzünden politikacıların sade demeçlerine ilişkin şöhretleri zarar görmekte ve hatta kamuoyunun seçimlere katılım oranı azalmaktadır. Tony Blair hükümetinden bir kamuoyu yönlendiricisi, New York ve Washington'a Eylül 2001'de yapılan saldırıların olduğu gün gönderdiği bir elektronik postada, o günün yerel hükümetin harcamalarıyla ilgili bazı kötü haberleri silmek için iyi bir gün olduğunu belirttiği ortaya çıkınca istifaya zorlanmıştır.

Ancak, gazetecilerle halkla ilişkiler çalışanlarının faaliyetlerinin çakıştığı tek alan politika değildir. Ticaret ve finans piyasalarında, ilkesiz halkla ilişkiler çalışanları, çalıştıkları şirketlerin hisselerinin değerini arttırmak için hazırlanan ve tamamen veya kısmen yalan olan bilgileri yayarlar. Bu görev, yatırım bankacıları, borsa analistleri veya yatırım danışmanlığı, satıcılık ve gazetecilik arasında gidip gelen kişiler ile gizli anlaşmalar yapmayı da içerir. 2001/2'de borsanın çöküşünden bu yana, bu uygulamalar, dünyadaki para piyasası düzenleyicilerinin dikkatini çekmiştir ve bunlardan bazıları gazetecilerin veya diğer medya oyuncularının radyo/televizyon veya gazetelerde yorum yaparken ticari çıkarlarını belirtmelerini gerekli kılan kurallar koymak için harekete geçmiştir. *Washington Post* gazetesinin medya muhabiri Howard Kurtz şöyle demektedir: "Wall Street'in yönlendirme/yorumlama dünyası günlük, baş döndüren bir maçtır; hisseler, şirket kazançları ve milyonlarca bireysel yatırım maçın sonucuna bağlıdır. Bu kaynayan kazanda, temel gerçekler ile oynanabilmesi ve gerçeklerin abartılabilmesi gerçekten rahatsız edicidir. Ve bu esas soruyu doğurur: Bu bitmek bilmeyen gürültünün ortasında kime güveneceksiniz?"

Gerçekten de kime güvenilir? Gazetecilik ve halkla ilişkilerin birbiri içine geçmiş dünyalarına hangi açıdan yaklaşırsanız yaklaşın, güven kritik bir meseledir. Halk, bir politikacı, hükümet departmanı, özel kuruluş veya işyerinden alınan aracısız haberin ya bir yalan ya da, gazetecilerin sık sık yarattığı bir izlenimde olduğu gibi, kendi çıkarları için yapılmış kısmen doğru bir haber olduğunu mu varsaymalıdır? Eğer öyle ise, gazetecilerin rakiplerinin iddialarını

kontrol edecek ve sorgulayacak dürüstlüğe sahip ve kamuoyu çıkarları için çalışan insanlar olduklarını da varsayabilirler mi? Halkın, gazetecilere olan güvensizliği göz önünde bulundurulursa, biraz tevazu göstermek gerekir. Gazetecilik ile halkla ilişkiler arasında günümüzde var olan gerilim, onların birbiriyle ilişkili tarihini anlamaya yardımcı olacaktır.

Gazeteciler Halkla İlişkiler Endüstrisini Nasıl Yarattı

Bilinen ilk halkla ilişkiler ajansı 1900'de Boston'da kurulmuştur, ama 'ikna edici konuşma' fikri en az Platon kadar eskidir. Propaganda kelimesinin kökü on yedinci yüzyıl Roma Katolik Kilisesi'nin inancı yayma amacı güden "Congregatio de Propaganda Fide"sine* dayanır. Bildiğimiz kadarıyla, halkla ilişkiler 1900'lerin ilk yıllarında, ABD çok büyük ticaret güçlerine karşı dönem dönem gösterdiği tepkilerinden birini verirken, çağdaş endüstriyel yönetimin bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu, Rockefeller dönemindeki ticaret imparatorluklarını yıkan güven avcılarının çağı olmuştur. Hemen ardından, kendine saygı duyan şirketler, rekabet kurumlarıyla uğraşmaları için avukatlar, gazeteciler ve halk arasında amaçlarını duyurabilmek için de profesyonel iletişim uzmanları tutmuşlardır. Bu iletişim uzmanlarının bulunabileceği en bariz yer gazeteler olmuştur.

* İnanç Propagandası İçin (Kutsal) Cemaat/Toplantı. (y.n.)

William Wolff Smith, 1902'de Washington'da 'reklam şirketi'ni kurduğunda hâlâ *Baltimore Sun*'da muhabir olarak görev yapmaktaydı ve bu arada kendi müşterilerinin görüşlerini ve menfaatlerini yansıtan haberler yapan birkaç gazetede 'muhabir yardımcılığı' veya yarı zamanlı muhabirlik yapmaya da devam etti. Rockefeller'ın ilk halkla ilişkiler 'danışmanı', Georgialı Metodist bir vaizin oğlu ve Hearst'ün *New York Journal* gazetesinde polis muhabirliği yapmış olan Ivy Ledbetter Lee idi. Lee, şirketin grev yapan Colorado maden işçilerine ve ailelerine karşı saldırısının ('Ludlow Katliamı') kötü sonuçlarını beceriyle ele almasının ardından, 1914'te Rockefeller çalışanlarının arasına katıldı. Bu katliamın haberini yapan radikal gazetecilerden biri olan George Creel, halkla ilişkilerin diğer bir kolunda kendine isim yapıp, ülkedeki kamuoyu görüşünü birleştirmeyi hedefleyen ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD adına propaganda yapan Kamuoyu Bilgilendirme Komitesine başkanlık etmiştir. Ateşkesin ardından, Creel'in devasa programı Amerikan özel sektörüne yeni terhis olan bir halkla ilişkiler uzmanları ordusu kazandırmıştır ve bu uzmanlar çağdaş halkla ilişkiler endüstrisini kurmuşlardır. Zaman zaman muhabirlik ve Broadway basın sözcülüğü yapan Edward Bernays, karısıyla ortak olup 1919'da kendi ajansını kurmadan önce Creel komitesinde çalışmıştır.

Yapılandırma Anlaşması

Lee, tekniklerinin başarılı olması için, müşterilerin güvenini kazanabilmek adına dürüstlük göstermeleri gerekti-

ğinden emindi. Yalnızca dürüst şirketler, aydınlanmış halkın duyarlılığından kaynaklanan yüksek talepleri karşılayabilirdi ve diğerleri de bu talepleri daha çok ciddiye aldılar. Walter Lippmann, gelecekteki gelişmelere temel oluşturan *Public Opinion* (1922) isimli kitabında, halkın yargılarını ölçme ve şekillendirmede sosyal bilim tekniklerinin uygulanmasını önermiştir. Bu arada, psikolog Sigmund Freud'un yeğeni Bernays, halkla ilişkilerin iki yönlü bir ilişki olduğuna dair yeni bir fikir ortaya attı: Bu fikir, profesyonel halkla ilişkiler 'danışmanı'nın müşterinin olduğu kadar halkın da yargılarını şekillendirmesini içermekteydi. Bernays'in bu felsefi görüşü halkla iletişim ders kitaplarında yer alan klasik bir konudur:

> "Bir danışman, müşterileri halkın günlük yaşamını her nerede etkiliyorsa orada onların eylemlerini yönetir. Danışman, müşterisini halka anlatır; halkı da müşterisine. Belki de halkla ilişkiler danışmanının halk ve müşterisine en önemli katkısı, halkın aklındaki muğlak eğilimleri anlayıp analiz edebilme becerisidir. Önce müşterinin problemini inceler, sonra da halkın düşüncelerini."

Bernays, öncülük eden bu görüşünü ortaya koyduktan kısa bir süre sonra, bir kurumun hedefleri için 'yapılandırma anlaşması' kavramını yarattı. Bu, bazıları için daha çok bir hipnoz ve propagandaya benziyordu ve iddialarına göre de halkla ilişkiler danışmanının müşterilerinin topluma karşı olan ahlaki sorumluluklarından daha fazla sorumluluğu vardı. Halkla ilişkiler, rüştünü henüz ispatlamamışken, kendini, günümüzde gazetecilikte hâlâ yer bulan bir

tartışmaya çok benzeyen bir ahlak tartışmasının içinde buldu.

Elbette, bu daha yüce fikirlerin hayata geçirilmesi, bir halkla ilişkiler şirketi veya diğeri, herhangi bir ahlaki soru sormak için duraksamaktansa para kazanmaya uğraştıkça güçleşmiştir. Ivy Lee'nin kariyeri, Hitler'in Yahudileri yok etme girişimine yardımcı olan Alman kimya devi I. G. Farben'e ücretli danışmanlık yaptığı ortaya çıkınca utanç içinde sona ermiştir.

Sahtekârlıklar ve Diğer Hatalar

1990'da Kuveyt'in Irak'ı işgalini takip eden savaşta Hill ve Knowlton'un eylemleri, aynı çapta olmasa bile, ahlaki açıdan muhtemelen daha çapraşıktı. Kuveyt'in ABD'deki çıkarlarını kuvvetlendirmek için Kuveyt kraliyet ailesi tarafından 12 milyon dolara tutulan şirket, Özgür Kuveyt Vatandaşları adı verilen bir cephe kuruluşu kurdu. Ardından da, Irak'ın Kuveyt'te yaptığı zalimliklerle ilgili hikâyeler uydurmaya başladı. 15 yaşındaki Nayriah isimli bir kız, 10 Ekim 1990'da Kongre'nin İnsan Hakları Komitesi tarafından yürütülen kamu davasında gözyaşları içinde tanıklık etti. Iraklı askerlerin bebekleri hastanedeki kuvözlerinden alıp 'soğuk taşların üzerinde' ölüme terk ettiklerini gördüğünü söyledi. Hemen ardından, Nayriah'ın Kuveyt'in Washington elçisinin kızı olduğu ortaya çıktı. Hill ve Knowlton, aynı zamanda, tütün endüstrisinin, ürünlerinin akciğer kanseri ve diğer hastalıklara neden olmadığı yolundaki iddiasını aktarmak için yıllarını harcadılar. Belki de

bu kadar güç kazanılan deneyimlerden olsa gerek, şirketin kurucularından biri olan John Hill, halkla ilişkilerin amaçlarını ahlaki açıdan daha sade sözlerle şöyle nitelendirmiştir: "Bir şirketin herhangi diğer bir temel varlığı ile iyi niyete karşı aynı düzenli ve dikkatli ilgiyi gösteren yönetim işlevi."

Politika ve Halkla İlişkiler

Ancak, halkla ilişkiler en çok politika alanında tartışmalı hale gelmiştir. Kariyerinin ilk yıllarında *Los Angeles Times*'ta çalışan Hamilton Wright, denizaşırı ülkelerin çıkarlarını korumayı hedefleyen ilk halkla ilişkiler şirketini kurmuştur. Tekniklerinden biri, müşterileriyle bir sözleşme yaparak, kendisine ödedikleri paranın, reklama ayrılan aynı miktarda paranın sağladığı tanıtımın beş katını getireceğini garanti etmesi olmuştur. Çok daha sonra, 1964'te Amerika Halkla İlişkiler Topluluğu, o dönemde Wright'ın torunu tarafından yönetilen bu şirketi, bir üyenin doğrudan kontrolü dışında belirli sonuçlara ulaşmayı taahhüt etmeyi yasaklayan bir maddeyi ihlal ettiği gerekçesiyle sansürlemiştir. Fakat, suçlanan adam yalnızca topluluktan ayrılmış, halkla ilişkiler ve gazete haberciliği arasındaki başka bir benzerliğe örnek teşkil ederek, yani herhangi bir tamamen bağımsız düzenleyiciye karşı koyarak, işine her zamanki gibi devam etmiştir.

1930'ların California'sında, savaşmak ve yerel bir referandumu kazanmak için bir araya gelen iki eski muhabirin (Clem Whitaker ve Leone Baxter isimli karı koca) çalışma-

ları geleceği etkileyecek derecede önemli olmuştur. Whitaker ve Baxter bu başarının verdiği hevesle, o zamandan beri her Amerikan seçim kampanyasında hâkim olan bir tür profesyonel kampanya danışmanlığı şirketi (Campaigns Inc.) kurmuşlardır. Whitaker'ın kendi deyişiyle, kampanya yönetimini, "bitik politikacıların yönlendirdiği bir kazan ya da kaybet" meselesinden "çağdaş reklamcılığın her tekniğini kullanarak akılcı halkla ilişkiler prensiplerine dayalı, olgun ve iyi yönetilen bir iş"e dönüştürmüşlerdir.

Bill ve Tony Büyüdüler

Bu karı kocanın bıraktığı mirasın gücü bugün tüm dünyada ortadadır; bu güç Bill Clinton'ın ABD başkanlığına yükselişinde ve Tony Blair'in yönetimindeki İngiliz İşçi Partisi'nin çağdaşlaştırılmasında rol oynamıştır – ve bu olaylar sırasıyla Gerhard Schröder'in Alman Sosyal Demokrat Parti'sini (SDP) yönetme biçimini ve 1990'ların sonlarında Lionel Jospin'in Sosyalist Parti'sini etkilemiştir. Tony Blair'in kıdemli iletişim danışmanı Philip Gould, 'Yeni İşçi Partisi'nin Clinton'ın Yeni Demokratlarından öğrendiği dersleri uzun uzun yazmıştır. 1992'de Clinton'ın Arkansas'taki merkezine yaptığı bir ziyareti anımsatarak, Yeni Demokratlar, seçmen görüşlerini izlemek, muhtemel müdahalecileri belirlemek ve saldırı niteliğindeki haberleri hemen yalanlamayı garantilemek için oluşturulan gelişmiş veri yönetimi dahil sıkı disiplin gerektiren bir dizi iletişim tekniklerinin yayılışını gözler önüne serdikçe, bu ziyaretin kendisi için bir 'dönüm noktası' olduğunu ve yaptığı işe

devam etmek için kendisine güç verdiğini söylemektedir. Bu noktadan itibaren, Yeni İşçi Partisi, kampanyalarını tek bir 'savaş odası'ndan merkezi olarak yönetmesi ve kampanyaya dahil olan veya olmayan herkesin her zaman haberlere anında ulaşması, dolayısıyla da parti çalışanlarının kilit cümleleri birbirleriyle çelişmeden tekrarlanması konusunda ısrarlı davranmasıyla ün kazanmıştır.

Yeni Demokratların veya Yeni İşçi Partisi'nin metotlarını gören herhangi bir gazeteci, gayretlerine tanıklık edebilir. Mayıs 1997'deki genel seçimlerden birkaç hafta önce, diğer haber medyası kuruluşları tarafından toplanan haberleri ortaya çıkarmakla ün yapmış olan politika dergisi *New Statesman*'i yayına hazırlıyordum. Bir gün, son sayfaları yazıcıya göndermeden az önce İşçi Partisi genel merkezinden bir telefon aldım ve telefondaki kişi şunları söyledi: "Hızla Yalanlama Bölümünden arıyorum. Dergide bu hafta ne yayımlayacağınızı söylemenizi rica ediyorum; ben de bu sayede bir yalanlama hazırlayabilirim." Gould, Yeni İşçi Partisi'nin çok fazla kullandığı 'yönlendirme/yorumlama' tekniklerinde sıra dışı veya ahlaki açıdan şüpheli bir şey olmadığını iddia etmektedir. Gould'a göre, yönlendirme/yorumlama, uzun süren ve tamamen sıradan bir faaliyettir. Politik partilerin ve diğer itibarlı kuruluşların yirmi dört saat medya saldırılarına maruz kaldığı bir dünyada, partinin veya kurumun görüşlerini belirli bir şekle sokacak ve bununla da en iyi etkiyi yaratacak insanları işe almak akıllıcadır. Çağdaş medya çevrelerinde, güç ve iyi iletişim ayrılmazdır; birine sahip olmadan diğerini elde edemezsiniz.

Gould, Ivy Lee ve John Hill'in, Tony Blair doğmadan önce birer kamuoyu yönlendiricisi olduklarını söylerken

Resim 17. 1990'larda, Başkan Bill Clinton "Yeni Demokratlar"ı yaratıp başkanı olmuş, Blair de "Yeni İşçi Partisi"nin liderliğini yapmıştır. Her ikisi de politik iletişim ('yönlendirme/yorumlama') tekniklerinde ve ticari halkla ilişkiler alanında kullanılan metotlara dayalı kampanya yöntemlerindemükemmele ulaşmışlardır. Yüzyılın başında, bu metotlar tartışmalı hale gelmiş, bazılarına göre ters tepmiştir.

tamamen haklıdır. Ancak, halkla ilişkilerin bu ilk şahsiyetleri, haber medyasının şimdiki kadar güçlü ve her an her yerde var olmadığı bir dünyada çalışıyorlardı. Günümüzde, politik yaşam, politikacılar stüdyodan stüdyoya koşup kendi parlamento veya kabine toplantılarında harcadıklarından daha fazla zamanı televizyonlarda harcadıkları için, çoğunlukla medya olgusunun kendisi olarak karşımıza çıkar. Blair'in başbakanlığı döneminde bir süre *Daily Mirror*'ın editörlüğünü yapan Piers Morgan, yaklaşık dokuz yıllık bir dönem boyunca, Başbakan ile en az 18 defa öğle veya akşam

yemeği yediğini ve üstüne üstlük 30 defa da özel sohbetlerde bulunduğunu veya röportaj yaptığını açıklamıştır.

Çağdaş politikada, Marshall McLuhan'ın da öngördüğü gibi, araç haber haline gelmiş gibi görünür; "yeni medya, insanla dünya arasındaki köprü değil, dünyanın ta kendisidir." Etkin bir hükümet yaratmaya kendini cidden adamış birinin görüşü açısından, yönlendirmenin/yorumlamanın yarattığı etki, gazetecilik standartlarında ve kültürlerdeki değişimle birlikte, gücü engelleyici olmuştur. Başbakan Blair'in politik strateji grubunun yönetiminde yedi yıl geçiren Geoff Mulgan'ın söylediklerine göre, kamuoyunun algıladıkları ile gerçekler arasındaki uçurum o kadar büyümüştür ki, "gerçeklerin değil, sadece stratejilerin ve iddiaların var olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir". Pek çok İngiliz ve Amerikalı gazeteci, 1990'lar boyunca uğraştıkları kamuoyu yönlendiricilerinin kendilerini yeni bir kaçınma, manipülasyon ve aldatma alanına çekmiş olduklarına kesinlikle inanmışlardır. Blair'in 2001'de büyük farkla, ikinci kez kazandığı seçimlere kadar, kendi hükümetinin "gerçeklerden değil yönlendirmelerden/yorumlamalardan oluştuğuna" dair suçlamalardan uzak durması, daha önceki halkla ilişkiler zaferi için nasıl bir bedel ödediğini anlamaya başladığını göstermiştir.

Yönlendirme/Yorumlama İşi Parayla Döner

Hisse senedi fiyatlarındaki çöküş, şirket krizleri ve işten çıkarmalar dışarıda tutulursa, yönlendirmenin/yorumlama-

nın iş dünyasında ve para piyasalarındaki rolünün, bu rolün politik manifestosuyla ortak olduğu pek çok nokta vardır. İnternet sayfalarının sayısındaki patlamanın hisse senedi fiyatlarını görülmemiş oranda yükselttiği 1997 ve 2001 yılları arasındaki sıra dışı dönem boyunca, yeni nesil uzman televizyon kanallarının büyümesi ve tüm dünyadaki tüccarlara eş zamanlı olarak çoklu küresel bilgi ve fotoğraf akışı sağlayan web tabanlı ticari servislerin bolluğu nedeniyle, ticaret gazeteciliği de değişim geçirmekteydi. Yüzyılın başında, Reuters gibi saygın bir haber ajansı ticaret ve finans kuruluşlarına multimedya elektronik piyasa bilgileri sağlayan bir kurum olarak yeniden yapılandırıldı. Tüm bu altına hücumun arasında ise, ister televizyonda canlı olarak isterse internet aracılığıyla, piyasa ve bireysel yatırımlar hakkında haber veya yorum yapan kişilerden kendi mali çıkarlarını açıklamaları nadiren istendi. Oysa, bu işi bilen kişiler, yatırım bankaları tarafından işe alınan uzman Wall Street ve Londra analistlerinin, satılan her hisse senedi için dokuz kişiye 'satın al' önerisinde bulunduklarını çok iyi bilirler.

Bu dönemin daha sıra dışı kişilerinden birisi, büyük paralarla oynayan yatırımcılar için kendi teminat fonunu yöneten ve *New York Times*'ın hisselerini satın aldığı on-line haber servisi thestreet.com'da düzenli olarak editörlük yapan milyoner Wall Street tüccarı James Cramer'dı. Cramer'ın yorumlarında bahsi geçen herhangi bir hisseyle ilgili kişisel veya profesyonel ilgisini açıklaması, thestreet.com'daki editoryal politika gereği olmasına karşın, büyük gerginlikler doğurmaktaydı. Bir insanın hem büyük bir özel yatırımcı hem de okurları ile izleyicilerine hizmet veren bir gazeteci

olması mantıklı mıydı? Hisse senedi savaşlarının yapıldığı bu piyasadaki daha geleneksel haber kuruluşlarında da editörlerin sahtekârlıkları su yüzüne çıkmıştır. Londra'daki *Daily Mirror* ve ABD'deki *San Jose Mercury News* gazetelerinde çalışan gazetecilerin, mesleklerini icra ederken topladıkları bilgileri kullanarak ceplerini doldurdukları anlaşılmıştır. Pek çok kişi, *Daily Mirror*'da editör olarak çalışırken şehir haberleri bölümünden edindiği tüyolarla hisse senedi ticareti yapan Piers Morgan'ın kovulacağını beklemiş, ama Morgan en sonunda daha büyük politik bir skandal yüzünden görevini bırakmak zorunda kalana kadar şirketinden destek görmüştür.

Ne var ki, Wall Street ciddiyetini yeniden kazandığında, tek savunma Morgan'ınki olmamıştır. 1990'lar boyunca *Financial Times* gazetesinin editörlüğünü yapan Richard Lambert, ekonomi gazetecilerinin, iş dünyasındaki hızlı büyüme Enron ve Worldcom gibi şirketlerde çöküşe dönüştüğünde gün ışığına çıkan kuşku uyandırıcı ticaret uygulamalarını göremeyerek başarısız olduklarını kabul etmiştir. Lambert şöyle demektedir: "Enron olayı, ekonomi gazeteciliğinin kültürü konusunda bir şeyi ortaya koymaktadır. O dönemde *Financial Times* gazetesinin editörlüğünü yaparak ben de bu kültürün bir parçası oldum." Lambert'in dikkati çektiği başka bir nokta ise, şirketin çöküşü açısından bakıldığında "görmek isteyen için Enron'un yüz yüze kalmak üzere olduğu problemlerin işaretlerinin orada" olmasıydı. Peki, ekonomi gazetecileri bu problemleri neden göremediler? Çünkü, Enron hisselerini mutlaka alınması gereken hisseler olarak değerlendiren büyük finans kuruluşlarının görüşlerinden çok fazla etkilenmişlerdi. Çünkü,

günümüzdeki ekonomi gazeteciliğinin büyük bir kısmı bilimsel analizden çok kişilerle ilgilenir ve iş dünyası, politikanın aksine, büyük oranda şeffaflık ve özellikle İngiltere'deki sert karalama kanunlarının koruması altında yönetilmektedir. "Medyanın ana görevlerinden biri bilgilendirmek için gücü elinde tutmaktır. Bağımsız piyasa kapitalizmine karşı ciddi bir alternatif olmadığından, hükümetler şirketlerle giderek daha çok ilişki içine girmektedir. İş dünyasının akılcı bir incelemesi demokratik seçimin çok önemli bir parçası haline gelmeye başlar." Lambert'ın sözleri bana, *Financial Times* gazetesinin ilk zamanlarında yaşanan bir olayı hatırlatır. Bu hikâyede, gazetenin genç başkanı Horatio Bottomley, madencilik endüstrisindeki bir sahtecilik olayına karışmasının ardından kendini hapishanede posta çuvallarını dikerken bulmuştur. Başkanı ziyaret edenlerden biri içini çekerek "Bottomley, dikiş mi dikiyor?" dediğinde, itibarı zedelenmiş yayımcının cevabı, "Hayır, ektiğimi biçiyorum" olmuştur.

Güvenin Yıkılması

Politik yönlendirme/yorumlama dünyasında sürekli bir tekrar vardır. Philip Gould, Tony Blair başkanlığındaki İşçi Partisi'nin yükselişini anlatırken, kamuoyu yönlendiricisinin iş tanımı için David Hill'e başvurur. Yıllarca İşçi Partisi'nin basın sözcülüğü başkanı ve 'eski' ile 'yeni' İşçi Partisi arasında bir köprü olan Hill, en büyük kamuoyu yönlendiricisi Alastair Campbell'in istifa etmesinin ardından, başbakanın sözcüsü olarak Downing Sokağı'na dön-

meden önce ticaret dünyasının halkla ilişkilerinde bir dönem çalışmıştır. Hill, Gould'a şunları anlatmıştır: "Asla yalan söylememek zorundasın; yalan söylemek felaketlere yol açar, çünkü kamuoyu yönlendiricisi olmanın en etkili unsurlarından biri, insanların söylediklerinize inanmalarıdır."

Politika ve iş dünyasında şüpheciliğin yayılmasına neden olan da güvenin sarsılmasıdır. Gazetecilerin, halkla ilişkiler çalışanlarının ve politikacıların meslek standartlarındaki kötüleşme, olayların bu hale gelmesinde rol oynamıştır. Halkla ilişkiler ve gazeteciliğin çalışma alanları farklıdır; gazeteciler öncelikle –ve en önemlisi– çalıştıkları şirketlerin çıkarlarından önce okurlarının, izleyicilerinin ve dinleyicilerinin ortak çıkarlarına hizmet eder, oysa halkla ilişkiler çalışanları özellikle maaşlarını ödeyen şirketlerin çıkarlarına hizmet etmeleri için işe alınırlar. Fakat, politikacılar, iş adamları, gazeteciler ve halkla ilişkiler çalışanları arasında güven olmadan, kamuoyu halkla ilişkilere güvenmeyecektir, ki bu da hiçbirinin işini etkin biçimde yapamayacağı anlamına gelir. Bu insanların hepsi halkla iletişimde güven duygusuna bağlıdır. Hepsi aynı gemidedir ve savaşmadan önce bu gerçeği kabul etseler daha iyi işler çıkaracaklardır.

VII. Bölüm

CİNAYET BENİM İŞİM: GAZETECİLİK ETİĞİ

Gazetecilik, zaman zaman iyinin ve kötünün melodramatik çatışmasını içeren seçimlerin olduğu bir alandır, ki bu muhtemelen haber medyasının film replikleri açısından neden böyle verimli bir kaynak olduğunu açıklar. Bir yetkiliye göre, tek başına Hollywood şu veya bu şekilde haber dünyası ve bu dünyanın etik mücadeleleri hakkında binden fazla film üretmiştir.

Bu sinema kahramanları pek çok biçimde ve boyutta yaratılıp zamanlarına ait meseleleri yansıtmışlardır. 1930'ların kadın gazetecisi Torchy Blane, "Soygunlar ve cinayetler benim işim. Ben, Star'dan Torchy Blane" sözleriyle bir cinayet mahalline giriş talep ederek şehir keşmekeşindeki cinsiyet şablonlarını incelemiştir. Orson Welles'in William Randolph Hearst'ün kariyerinden esinlenerek çektiği *Yurttaş Kane* isimli filmde, karakterin gerçekle kurguyu ayırt etmedeki beceriksizliği ele alınmıştır. Kane'in yardım-

cılarından biri, "Dünya onu hayal kırıklığına uğrattı; o da kendi dünyasını kurdu" demiştir. Aynı on yıllık dönemde Hildy Johnson'ın genel haber muhabirinin hayatına dair aksi iddia edilemez tasvirini sahneye taşıyan *The Front Page* (1931) isimli bir Broadway oyununun dört televizyon uyarlaması yapılmıştır. Johnson'ın tasviri şöyledir: "Haber muhabirliği anahtar deliklerinden gözetlemektir. İtfaiye arabalarının arkasından koşup gecenin bir yarısı insanları uyandırmaktır. Kızlarına saldırılan küçükyaşlı kadınlardan fotoğraflar çalmaktır." *Five Star Final*'daki (1931) Edward G. Robinson'ın küçük gazetesi tamamen masum insanların hayatlarını mahvetmekten zevk alır. Robinson, manşetler yüzünden aşağılanmaya dayanamayıp intihar eden kızın annesi ile yüzleştiğinde, habercilerin standart savunmasına sığınıp, şöyle der: "Gazeteler, sadece dünyayı yansıtan büyük aynalardır."

1970'lerde Hollywood'un aynası kısa bir süreliğine haber bürosu yaşamını daha pozitif bir biçimde yansıtmıştır. Robert Redford ve Dustin Hoffman'ın rol aldığı, 1976 yapımı *All the President's Men*'de bu on yılın hikâyesi anlatılır: *Washington Post* gazetesinin Watergate skandalını gözler önüne serişi. Hemen ardından, Jane Fonda, *The China Syndrome* (Çin Sendromu, 1979) filminde nükleer yolsuzluğu göstermiş; *Daily Planet* muhabiri Clark Kent ise Superman'e dönüşüp çizgi roman karakteri halinden sinema perdesine geçiş yapmıştır. Fakat bu güllük gülistanlık günler uzun sürmemiştir. *Broadcast News* (1987) gibi filmler habercilik onurunun parıltı ve eğlencenin gerisinde kaldığını, *The Insider* (Köstebek) (1998) ise televizyon haberciliğinin şirketlerin kendi çıkarları yüzünden yozlaştığını

göstermiştir. 2000'de çekilen *To Die For* adlı filmde Nicole Kidman, TV haberlerinde görünebilmek için çocuklarını ayartıp kocasını öldürmeyi isteyen genç bir kadını canlandırmıştır.

Gazetecilik Öldürür

Hollywood habercilerine etik açıdan meydan okunuyorsa, bu gerçek hayatta da böyledir. 15 Ekim 1978 günü Rupert Murdoch'a ait olan *News of the World* gazetesi, Galler tepelerindeki karavanında reşit gençler için seks partileri düzenleyen matematik öğretmeni Arnold Lewis hakkında bir haber yayımlamıştır. Gizli çalışan bir muhabir Lewis'i telefonla arayıp bu haberin gazetede yayımlanacağını söyleyince, Lewis kendisini arabasının içinde egzoz dumanıyla zehirleyerek intihar etmiştir. Soruşturma sırasında adli tabip, haberi hazırlayan bayan muhabire ölen adamın intihar mektubunda yazdıklarının kendisini üzüp üzmediğini sorduğunda muhabir "Hayır, pek değil" şeklinde cevap vermiştir. Yıllar sonra ise editörüne, bu olay yüzünden geceleri uyuyamadığını itiraf etmiştir.

Haberciler, etiği ciddiye alırlar mı? İngiliz muhabirlerinin eğitiminde yaygın olarak kullanılan ders kitaplarından biri, bu iki kelimeyi aynı cümle içinde kullanmanın cümleyi duyanları mutlaka güldüreceğini söyler. Kitlelerin satın aldığı bulvar gazetelerinde çalışan biri için etik önemsiz bir konudur. Bu muhabirlere etik konusunda ders vermek denizde geçen altı aydan sonra bir limana demirleyen denizcilere cinsel ilişkinin haram olduğunu savunmak kadar

anlamsızdır. Ya da, 1980'lerde *The Sun* gazetesinin editörlüğünü yapan Kelvin Mackenzie'nin bir keresinde söylediği gibi, "Etik, Londra'nın doğusunda erkeklerin beyaz çorap giydiği bir yerdir."

Post'ta Dindarlık

Başka yerlerde daha güçlü bir dindarlığa özlem duyulmaktadır. *Washington Post Üslup El Kitabı*, Eugene Meyer 1933'te gazeteyi satın aldığında, belirli prensipleri yineler. Kitap, "Bir gazetenin ilk görevi bulunabilen tüm gerçekleri söylemektir" diye başlar ve şöyle devam eder: "Bir gazetenin, sahibinin kişisel çıkarlarına değil, okurlarına ve halka karşı sorumluluğu vardır. Gerçeğin peşindeyken, bir gazete kamu çıkarı için böyle bir eylem gerekliyse kendi maddi kaynaklarından fedakârlık etmeye hazır olmalıdır. Gazete, herhangi bir özel çıkar için hizmet etmemeli, ancak adil, özgür ve kamuoyu meseleleri ile halktan insanlara sağlıklı bir bakış açısı olmalıdır."

Post'un kılavuz kitabı 200 sayfadan fazladır. Yine de, bir araştırmaya göre, böyle haber kuruluşlarının 'kutsal kitap'larındaki laf kalabalığının içinde bariz biçimde gözden kaçırılan noktalar vardır. 1999'da, Poynter Enstitüsü tarafından incelenen otuz üç Amerikan gazetesi kılavuzu içindeki beş kuraldan birinde editörler ve reklam departmanı arasındaki gerginliklere değinilmiştir, ve pek çok kuralda gazetelerin standartlarını açıkça ilan etmeleri belirtilmiş, fakat bu standartları gerçekten uygulayıp uygulamadıkları gibi ciddi bir konu göz ardı edilmiştir.

Resim 18. Demokratik Parti'nin Watergate ofislerinde 1972 yılında meydana gelen soygun Başkan Richard Nixon'ın çöküşüne yol açmıştır. Bu soygun tüm zamanların en ünlü gazete araştırmasını ve araştırmacı gazeteciliğin altın çağını da başlatmıştır. *Washington Post* gazetesinden Carl Bernstein ve Bob Woodward isimli iki muhabir daha sonra çekilen bir Hollywood filminde Dustin Hoffman ve Robert Redford tarafından canlandırılmıştır. O günden beri her politik skandala 'bir şey-gate' ismi verilmiştir.

Resim 19. Gazeteciliğin dünyayı iyileştirmek için yola çıktığı altın çağının en iyi ele alındığı yer küresel kötülükle savaşmak için Superman'e dönüşen *Daily Planet* muhabiri Clark Kent'in resimli romanıdır.

İngiltere'de BBC'nin yapımcılar için yazdığı yönerge tarafsızlık (bu, tüm İngiliz yayıncılarının kanunen uyması gereken bir şeydir), adalet, mahremiyet, zevk ve dürüstlük, şiddet, çocukların televizyonda görünmesi, çıkar çatışması konularının yanı sıra çok daha fazlasını kapsayan büyük bir kitaptır. İngiltere Basın Şikayetleri Komisyonu'nun (BŞK) gazeteler hakkındaki şikayetlerle ilgili kararlarını almak için başvurduğu *Editörün Uygulama Kuralları*, dört sayfalık bir dokümandır. Bu doküman, dünyanın pek çok bölgesindeki gazetecinin etik açıdan uygun bulduğu temel etik standartların iyi bir resmidir. Bu standartlar şunlardır:

- Doğruluk, ve yanlışların anında düzeltilmesi.
- Saldırı veya eleştiriye karşılık verme fırsatı tanıma.
- Kamuoyu çıkarına gerçekten fayda sağlayacağı durumlar dışında, uzak görüş mesafeli fotoğraf makinelerinin kullanımı dahil, özel hayata müdahalenin yasaklanması.
- Kamuoyu çıkarının olduğu durumlar hariç rahatsızlık vermenin yasaklanması.
- Acı çekmekte veya şokta olan insanlara şefkat ve sağduyu ile yaklaşılması.
- Çocukların okuldayken rahatsız edilmemesi veya 16 yaşın altındaki kişilerle ebeveyn izni olmaksızın röportaj yapılmaması ve fotoğraflarının çekilmemesi.
- Kamuoyu çıkarının olduğu durumlar dışında dinleme cihazlarının kullanılmaması veya telefon hatlarının dinlenmemesi.
- Gazetelerin hastanelerde gizli olarak çalışmaması.

- Haber çarpıtma: Gazeteciler, bilgi veya fotoğraflara çarpıtma veya hile yoluyla ulaşmaya çalışmamalı. Bu bilgi, sadece bilgiyi veren kişilerin rızası ile alınmalıdır. Kamuoyu çıkarı yine istisna teşkil eder.
- Bir bireyin ırkı, cinsiyeti, dini, cinsi eğilimi veya sakatlığından ancak konuyla doğrudan ilgisi olduğu takdirde bahsedilir.
- Ekonomi gazeteciliği: Elde edilen bilginin kişisel kâr edinimi için kullanılmaması; editörün izni olmaksızın bir gazetecinin ilgilendiği hisse senetleriyle ilgili yazı yazmaması.
- Haber kaynaklarının gizli tutulması, ki bu ahlaki bir zorunluluktur.
- Haber için para ödenmesi kabul edilebilir ancak suçlulara veya ortaklarına para ödenemez. Bu konuda da kamuoyu çıkarı hesaba katılmalıdır.

Basın Şikayetleri Komisyonu'nun kendi kendini yönetme yaklaşımı önemlidir; çünkü, her şeyden önce, bu yaklaşımın temeli uzun zamandır süregelen basın özgürlüğü geleneğine dayanır ve son yıllarda Balkanlar, Asya, Afrika ve diğer yerlerde yeşeren demokrasilerde kopyalanmaktadır. BŞK, aynı zamanda, Avrupa Bağımsız Basın Konseyleri Birliği çevresinde kendi kendini yöneten basın kuruluşlarından oluşan küresel bir ağ kurmada önemli rol oynamıştır. Bu girişimler Dünya Basın Konseyleri Birliği ile karıştırılmamalıdır; bu konsey, Avrupalı düşmanları tarafından devletin hâkimiyetindeki ve 1980'lerde UNESCO tarafından yaygınlaştırılan 'dünya bilgi sıralaması'nı hatırlatan sansür yanlısı ve tüm gazetecilerin küresel etik kurallarına

göre hareket etmeleri konusunda ısrarlı davranan medya örgütlerine bir paravan sağlamakla suçlanan bir kuruluştur.

Bu açıdan bakıldığında, BŞK, basın özgürlüğünün öncülüğünü yapan ülkenin liberal geleneklerini asaletle yaşatmaktadır. O halde, BŞK'nin bazı çevreler tarafından hor görülmesi nasıl açıklanabilir? Ünlü gazeteci ve yorumcu Simon Jenkins'e göre, BŞK, zaman zaman sadece İngiltere'nin kraliyet mensubu Windsor ve Blair ailelerinin mahremiyetini korumak için ortaya çıkan ve gazete endüstrisinin son yirmi yılda habercilerin, özellikle de gazetecilerin vatandaşlara acımasızca saldırmalarını engellemek için yasa çıkarmakla arka arkaya tehditlerde bulunan politikacılarla başı belaya girmesin diye oluşturulan içi geçmiş bir kuruldur.

Bu kurula karşı olan görüşe göre, BŞK, söz sanatı açısından güçlüdür, ama yetkileri zayıftır. Kurulun tek yaptırımı, gazeteleri değerlendirdiği şikayetleri yayımlamaya zorunlu kılmaktır ve kurulun etkisi, gazeteleri hızlı düzeltme yapmayı reddetmekten, yanlış haberler yayımlamaktan ve sık sık yönergedeki hemen hemen diğer tüm maddeleri ihlal etmekten kesinlikle alıkoyamamıştır. Yönergenin pek çok kuralı kamu çıkarı (suç ifşa eden, kamu güvenliğini koruyan ve halkın yanlış yönlendirilmesini önleyen herhangi bir şey) gerekçesiyle çiğnenebildiği için, etkin görünen kurallar bile pratikte tartışmalı hale gelmektedir.

Dolayısıyla, örneğin suçlulara veya ortaklarına para ödenmesini yasaklayan kural, BŞK'nin 2001'de *The Sun* gazetesinin ajanslara ve gazetenin kendisini göklere çıkardığı görüntüler arasında uçakla Brezilya'dan İngiltere'ye getirilen yaşlı firari Ronnie Biggs'in ailesine büyük paralar

ödeme kararına göz yummasını engellememiştir. Bir televizyon haber spikeri olan Anna Ford, yabancı bir tatil yöresinde kendisinin ve çocuklarının gizlice fotoğraflarının çekilmesini protesto ettiğinde, fotoğrafları yayımlayan *Daily Mail* gazetesi ve BŞK, Ford'un şikayetini umursamamışlardır. Ford ise BŞK'yi 'işe yaramaz' olarak nitelendirip, meseleyi mahkemeye taşımış, ancak davayı kaybetmiştir. Bayan Ford, en sonunda tatmin edici olmayan bir özre konu olan ve *The Sun* gazetesi tarafından yayımlanan yalan bir habere göre, Kraliçe'nin kuğularını yemekle suçlanan isimsiz sığınmacıların yapamadığını yapıp, en azından mahkemeye başvurabilmiştir. Bugünlerde gazetelerin bilgi için para ödemesi (bir zamanlar 'çek defteri haberciliği' olarak isimlendirilen ve onay görmeyen bir eylem) rutin hale gelmiştir ve bunun sonucunda da pek çok haber tamamen maddi teşvikle yapılmaktadır; çoğunlukla da genç bir kadına, bazen de profesyonel bir seks işçisine talihsiz bir ünlü ile geçirdiği geceyi anlatması için para ödenir. Gazetelere göre, kamuoyu ilgi gösterdiği için ünlüler adil bir oyunun içindedirler. Bu gibi insanlar için, örneğin bir dadıyı işe almak çok risklidir, çünkü basın, işten ayrıldığında dadıya o ünlünün hayatında olup bitenleri anlatması için büyük paralar ödemeye hazır olacaktır. 2002'de İngiliz hükümeti, haber medyasının dava tanıklarına para ödemesini yasaklayacak adımlar atacağını duyurmuştur. Hiç şüphesiz, bu da basın özgürlüğünün en son ihlaline karşı oldukça tartışmalı bir öfke duyulmasına yol açmıştır.

BŞK'nin duyarlı tarihçisi Richard Shannon'un vardığı sonuca göre, kurulu eleştirenler suçluları cezalandırmayan bir kuruluştan asla mutlu olmayacaktır, ama böyle bir rejim

kanuna dayalı düzenlemelerin yapılmasını gerektirecektir, ki politikacılar bu işi üstlenmeyi açıkça reddetmişlerdir. Varılan sonuç ise büyük bir karmaşadır. Mantık reddedilmekte, ama sistem işlemektedir. BŞK ancak kocaman, yumuşak bir yorgan gibi sarıp sarmalayan bu karmaşanın koruması altında tüm tehlikeler, şaşırtmacalar ve eleştirmenlere rağmen hayatta kalabilmektedir.

Oto Sansür ve Diğer Suçlar

ABD'de böyle bir koruma yoktur. Bireysel gazeteler veya gazete grupları eleştirilerle doğrudan ilgilenirler ve pek çoğunun eleştirileri değerlendirmek, düzeltme istemek, cevap hakkı veya diğer kararları almak için özel yetkilere sahip olan okur editörleri veya denetçileri vardır. Bu uygulama, son yıllarda İngiliz gazetelerinde de yayılmaya başlamıştır. Bu gazetelerden bazıları, uygulamayı yeni yeni ortaya çıkan kendi kendini düzenleme sisteminin ikinci katmanı olarak görmekte ve bunun da zaman içinde BŞK'yi ciddi yanlış davranışlara karşı daha sert bir tutum takınmaya yönelteceğini düşünmektedir.

Ancak, Amerikan gazeteciliği ciddi etik mücadeleler vermektedir. 2000 yılında yaklaşık 300 gazeteci arasında yapılan bir araştırmaya göre, haberlerde oto sansür olağandır ve bunun büyük kısmı da maddi sponsorlar ve reklam verenlerin baskısıyla buna mecbur kalan gazetecilerden kaynaklanmaktadır, ki bu, özellikle yerel medyada akut bir problem halini almıştır. Araştırmaya katılanların üçte birinden fazlası, "bir kurumun maddi çıkarlarına zarar vere-

cek haber yapılamaz" demiştir. Daha önce 1999'da yapılan bir araştırma, gazetecilerin artık çalışmalarının tamamen doğru olmadığını, yazdıklarının yorumculuk ile habercilik arasında bulanıklaştığını ve kâr etmek için uygulanan baskının haber kalitesine zarar verdiğini düşündüklerini ortaya koymuştur. Kendilerine soru yöneltilen gazetecilerin yarısı, kamuoyundaki güvenilirliklerinin asıl mesele olduğunu söylemişlerdir. Endişeli Gazeteciler Komitesi de 1997'de bir araya gelerek kamuoyunda beklenen güven azalması ile savaşmak üzere Gazetecilikte Mükemmellik Projesi'ni başlatmıştır. Projenin ortaya koyduğu verilere göre, Amerikalıların yalnızca % 21'i basının insanları umursadığını düşünmektedir, ama 14 yıl önce vatandaşların % 41'i böyle düşünmekteydi. Projeden çıkan ikinci sonuç ise, Amerikalıların yarısından azının basının demokrasiyi koruduğuna inandıkları yönündedir; bu rakam 11 Eylül 2001'deki olaylardan sonra biraz yükselmiştir. Vatandaşların % 38'lik kısmı ise haber kuruluşlarının gerçekten ahlaksız olduğuna inanmaktadır.

Aynı Fikri Paylaşan Gazeteciler

Ama aynı araştırma, gazetecilerin, değerleri, özellikle de gazeteciliğin asıl amacının bilgilendirmek için gücü elinde tutmak ve demokrasiyi yaşatan görüş ve bilgi kaynaklarını sağlamak olduğuna dair inançları açısından birlik olduklarını ortaya koymuştur. Araştırmanın bir kısmından edinilen sonuca göre, "her kademeden haber çalışanı, yaygın olmaları ve halkı bilgilendirme misyonu ile ilgili olma-

ları açısından çarpıcı bir dizi temel standarda kesin bağlılık göstermektedir". Öte yandan, proje, haber medyasına sahip olan işletmelerin hedefleri ile kamusal prensipler arasında giderek büyüyen bir çatışmanın olduğunu da belirlemiştir. Dolayısıyla, Amerikan Gazete Editörleri Topluluğu'nda dosyalanmış her görev bildirgesi kendi kendini denetleme biçimini geliştirmeyi haber kuruluşunun yegâne amacı olarak belirtmesine karşın, şirket avukatları haber şirketlerine prensiplerini, mahkemede aleyhlerine kullanılır korkusuyla, matbuu hale getirmemelerini tavsiye etmişlerdir. Bu da, kavgacı bir piyasanın ellerine bırakılan mesleki etik yönetmeliği sisteminin zayıflığına bariz bir örnek teşkil etmektedir.

Endişe Ülkesinden Bir Kural Kitabı

Amerika'da, daha geleneksel habercilik standartları hareketinin başı çeken isimleri Bill Kovach ve Tom Rosenstiel, bu araştırmadan BŞK'nin kurallarından veya yayıncı yönergelerinden daha genel olan fakat haber medyasının güvenilir olabilmesi ve demokratik misyonunu yerine getirebilmesi için benimsemesi gerektiğine inandıkları özellikleri belirleyen dokuz prensip çıkarmışlardır. Prensiplerin tam listesi şöyledir:

- Haberciliğin ilk zorunluluğu gerçektir.
- Öncelikle vatandaşlarına sadık olmalıdır.
- Özünde kanıt sunma disiplini vardır.

- Haberciler, haber yaptıkları kişilerden bağımsız olmalıdır.
- Habercilik, gücün bağımsız gözlemcisi olarak hizmet etmelidir.
- Kamu eleştirilerine ve uzlaşmalarına forum sağlamalıdır.
- Önemli olayları ilginç ve gündemle ilgili kılmak için uğraşmalıdır.
- Yapılan haberler kapsamlı ve orantılı olmalıdır.
- Haberciler, vicdanlarını dinlemede serbest olmalıdır.

Yeni Haberler Pek Net Değil

Durum etiğinin incelikleri ve ahlaki görecelik konusunda eğitim alan birinci sınıftaki her medya çalışmaları öğrencisinin de söyleyebileceği gibi, bu, oldukça eski moda bir listedir. Kovach ve Rosenstiel kendi manifestolarında 'gerçeğin' artık, bir zamanlar olsa bile, ihtilafsız olmadığını kabul ederler. (Uzun zaman önce, Pontius Pilatus, 'gerçek nedir?' diye sormuştur.) Endişeli Gazetecileri eleştirenler, Kovach ve Rosenstiel'i 'Eski Haberler'i katı biçimde savunan ve aklın yanında duygularla ruhu da işin içine katarak karşılıklı ve sorgulamaya açık, yeni ortaya çıkan 'Yeni Haberler'den bihaber insanlar olarak nitelendirirler. 1992'de gazeteci ve kültür eleştirmeni Jon Katz, *Rolling Stone* dergisinin bir sayısında "heyecan verici bir şey oluşuyor; bu yeni bir haber kültürü: parlak, genç, sorumsuz, korkusuz, korkutucu ve güçlü bir karışım. Yeni Haberler, popüler kültür ve şöhret dergileri, bulvar televizyonu yayınları, kab-

lo ve kiralık video filmlerle birlikte kısmen bir Hollywood ve televizyon filmi, kısmen de popüler müzik ve sanattan oluşan baş döndürücü bir karışımdır" demiştir.

Kovach ve Rosenstiel ise buna şöyle cevap vermişlerdir: "En iyi koşullarda dahi bulunması güç olan gerçeğe ulaşmayı bir amaç olarak algılıyoruz ve onu hâlâ kucaklıyoruz." Onlara göre bu değişmez amaç, yeni gazeteciliğin hızı, internete her türlü şeyin dahil olması ve öne çıkmak için haberciliğin abartılması yüzünden tehlike altındadır. Bu, kanıtlamayı esas alan eski gazeteciliği baskı altına alan yeni bir iddiacılık gazeteciliğini yaratmaktadır. Kovach ve Rosenstiel sözlerine şunu da ekleyebilirlerdi: Stenografi ve hukuk gibi kanıtlamayı destekleyen geleneksel beceriler de bu arada ihmal edilmektedir.

Gazeteciler Sorumlu Tutulmalı mıdır?

Bu tartışmanın harareti, Amerikalı olmayan birine, eski gazeteciliğin kendi kendine yetmesi ve yenisinin daha az arzu edilen yönlerine karşı ümit vaat eden bir savunma mekanizması olarak görülebilir. ABD'de Gazetecilikte Mükemmellik Projesi'ni destekleyen Pew Basın ve Halk Merkezi gibi zengin kuruluşlar, Amerikan gazeteciliği hakkında başka bir yerde var olmayan ve *Columbia Journalism Review* ve *American Journalism Review* gibi dergilerden elde edilen çok fazla veri bulunduğunu garanti etmektedir. İngiltere'de bu fikirlerin bazıları hararetle kabul görmektedir ve bunun da pek çok kanıtı vardır. 2002'de bir ulusal gazete yazarı, "Yazılı basın, İngiltere'de yaşamın en kokuşmuş alanıdır"

demiştir. "Bazı gazeteciler sürekli olarak masraflarını devlet tarafından karşılanan seyahatlere çıkmaktan öte bir şey olmayan bir yaşam tarzıyla övünürler, ki bu, haberini yaptıkları kişilerden aldıkları rüşvetlerdir." Ya da, daha önce *British Journalism Review* dergisinin açılışında yapılan ciddi çağrıda şöyle denmiştir: "Artık bu iş, tek özelliği gazete yayıncılarını (ve bazı gazetecileri) zengin etmek olan sefil, banal, tembel ve korkak gazetecilik salgınına yakalanmıştır."

Bir Felsefecinin Müdahalesi

Son yıllarda, gazetecilik mesleğinin dışındaki alanlarda bu meselelerle ilgili giderek büyüyen tartışmalar yapılmaktadır. Onora O'Neil 2002'deki Reith seminerlerinde güven temasını ele almıştır. Son seminerinde, basını, karalama, küçümseme ve alaya alma ile isimler, utanç ve günahlarla suçlamış ve şöyle demiştir: "Bazı haberler insanı delirtecek kadar ıvır zıvır içerir (ya da 'ortaya çıkarır' mı demeliyim), bazılarında olaylar çarpıtılarak aktarılır, bazılarında çamur atılır, bazılarında da kişiler neredeyse karalanır. (...) Medya yanlış yönlendirirse, ya da okurlar habercilik kalitesini değerlendiremezse, halkın düşünce kaynakları ve kamu hayatı zehirlenir."

Onora O'Neil, dürüstlük ahlakının veya, daha alçakgönüllü bir deyişle, doğruluğun, gazetecilik ahlakının can damarı olduğu konusunda haklıdır. Gazetecilik, bunları gerçekleştirmeden güven ortamı yaratamaz ve güven olmadan da kayda değer gazetecilik yapılamaz. Endüstri kuralları ve ülke yasalarının gerekli standartları belirleme ve kontrol

etmede rolü vardır, ancak en küçük ayrıntıya kadar düzenlenen finans hizmetleri sektöründe gördüğümüz gibi, kontrolörlerin ve üst düzey yöneticilerin sahtekârlıkları hâlâ fark edilmemektedir. Bu da Kovach ve Rosenstiel'in inançla ilgili dokuzuncu ve son maddelerinde bireysel gazetecinin vicdanına başvurmak gerektiğini söylerken neden haklı olduklarını göstermektedir.

Bir gazetecilik okulunda geleceğin gazetecileri ile çalışırken, gelecekte görev alacakları haber merkezine karşı duydukları samimi ve haklı bir tedirginlik ile karşılaştım. Çocuğunu trajik bir şekilde kaybetmiş bir ebeveyne onun için çok değerli bir fotoğrafı versin diye duygusal baskı yapmak doğru mudur? Hildy Johnson'ın da sözünü ettiği gibi, şöminenin üzerindeki resmi çalmak makbul mudur? Peki, bir dokümanı çalmaya veya röportaj yaptığınız kişinin dikkati bir an için dağıldığında veya odadan çağrıldığında bir belgeye göz atmaya ne demeli? Hangi koşullarda, daha büyük olan gerçeği öğrenmek için yalan söylersiniz? Belli olmaz, öyle değil mi? İşi ne idüğü belirsiz araba satmak olan bir tüccarı ortaya çıkarmak için böyle arabaları satın alan biri gibi davranmanız kabul edilebilir. Fakat, birisine en özel sağlık problemlerini anlatması için doktor gibi davranmanız çok başka bir konudur. Böyle bir zorlama, röportaj yapılan kişinin ünlü olmasından ötürü kamu çıkarları gerekçesiyle haklı gösterilebilir mi? Bu gibi durumlarda kural kitapları yalnızca sizi asıl meseleden uzaklaştırır ve herhangi bir olayda bir haber kuruluşunun yasakladığını diğeri alkışlayabilir. Yoksa, *Washington Post*'un "haber yaparken muhabirler kimliklerini saklamayacaklardır" kuralından, en ünlü muhabiri kurbanlarını tuzağa düşürmek için genel-

likle şeyh gibi giyinen *News Of The World* gazetesinin gelenek ve göreneklerine kadar uzanan profesyonel dünyada nasıl mantık aranabilir? Gazetecilik öğrencileri bu zıtlıklar dünyasında yönlerini nasıl bulacaklarını sorduklarında, şundan başka bir cevap vermek zordur: Gazeteciler içinde çalıştıkları toplumun bir parçasıdır. Bu toplumlar içinde doğru ve yanlışın ne olduğunu öğrenirler; şükür ki gazetecilik mesleğinin dışında edindikleri bir ahlak pusulaları vardır. Bu pusulayı korumak, kendilerinin ve toplumlarının değerlerine sadık olmak veya olmamak her bireyin kendi seçimidir. Kısacası, işvereninizin, haber endüstrisinin veya, Tanrı saklasın, editörünüzün bunu sizin için yapmasını beklemeyin.

Kimdir Bu Gazeteciler?

Eğer olması gerektiği gibi, kaliteli eğitim ve akıllıca yazılmış kurallarla desteklenen gazetecilere ve onların vicdanlarına güveneceksek, gazetecilerin büyük çoğunluğunun geri kalanlarımızı temsil ettiklerinden emin olmak için onlar hakkında daha çok şey bilmemiz gerekir. Peki kimdir bu gazeteciler ve neye inanırlar?

Bir gazeteciyi tanımlama konusunda kesin bir görüş birliği olmadığından, bu soruları cevaplamak tahmin edilebileceği gibi kolay değildir. Örneğin, bu tanıma habercilik eğitimi almış insanlardan çok aktör olabilen haber spikerleri de dahil midir? Bu tanım, radyodaki *talk show*ların veya bulvar televizyonlarının sunucularını, internette web-logkurup ilgilenen herkesle bilgi ve görüş paylaşanları

da içermekte midir? Peki, televizyon belgesellerindeki araştırmaları veya haberleri esas alan bilgi yarışmalarındaki araştırmacılar da tanıma dahil mi? Ya da, okur mektupları köşesinin yanında yer alabilen astroloji köşesini ele alın; bunlar gazetecilerin işi midir? Bu ikisinin uyması beklenen ortak çalışma standartları var mıdır?

İngiltere'de gazetecilerin sayısında bile çok farklı tahminler yürütülmektedir. Bazıları 15.000 gibi küçük bir rakam telaffuz ederken, diğerleri 120.000 gibi büyük bir rakamdan bahsetmektedir. Oysa, bu sayı en iyi tahminle muhtemelen 60.000 ile 70.000 arasındadır. Son zamanlarda yapılan ve az rastlanır bir araştırma sayesinde, 2002 yılında çalışan İngiliz gazetecilerinin güncel bir resmi ortaya çıkmıştır. O dönemdeki çağdaş İngiliz gazetecilerinin esas özellikleri şunlardır:

- Erkekler kadar kadınlar da bu alanda çalışabilmektedir.
- Gazetecilerin % 70'i 40 yaşın altındadır, dolayısıyla gençtir.
- Yalnızca % 23'ünün bakmakla yükümlü olduğu çocuğu vardır.
- Yalnızca % 4'ü etnik azınlıklardan gelmektedir.
- % 55'i Londra'da ve ülkenin güneydoğusundaki metropollerde çalışmaktadır.
- Sadece % 3'ü, aileleri vasıfsız veya orta sınıf ailelerden gelen ve mesleğe yeni başlayan çalışanlardır.
- Üniversite mezunlarının oranı % 98'dir.
- Az maaşla çalışmaktadırlar; yıldız olanlar on katından daha fazla kazanmasına rağmen, aylık ortalama maaşları 22.500 sterlindir.

İngiliz gazetecileri arasındaki % 4'lük etnik azınlık oranı, toplam nüfustaki yaklaşık % 10'luk etnik azınlık oranıyla karşılaştırıldığında, bu oran pek çok gazetecinin çalıştığı şehirleşmiş bölgelerdeki orandan kat kat yüksektir. Azınlıklar, ABD'de nüfusun % 30'unu oluşturmaktadır, ama bunların % 12'sinden azı gazete habercileridir.

Küresel Gazeteci

Indiana Üniversitesi'nden Profesör David Weaver, tüm dünyadan bir grup akademisyen ile birkaç yıl boyunca çalışıp gazetecilerle ilgili gerçeklere ışık tutmaya çalışmıştır. Yirmi bir ülkeyi kapsayan araştırması aşağıdaki noktaları öne sürmektedir:

- Gazetecilik hâlâ ağırlıklı olarak erkek mesleğidir, ancak bu eğilim giderek azalmaktadır. Yeni Zelanda ve Finlandiya cinsiyet dengesini sağlayan ilk ülkeler arasındadır.
- Gazeteciler gençtir; ortalama olarak 30'lu yaşlarının ortasındadırlar, ki bu, iş gücü ortalamasından gençtir.
- Ezici bir çoğunluk kendi toplumlarındaki baskın etnik gruplardan gelmektedirler. Bu, her yerde, özellikle de İngiltere, ABD, Tayvan ve Kanada'da çok ciddi bir problem teşkil etmektedir; Brezilya ve Çin de ise biraz daha önemsiz bir problemdir.
- Giderek daha çok gazeteci üniversite eğitimi almaktadır, ancak gazetecilik okullarına veya gazetecilik diplomalarına gösterilen ilgilinin yoğunluğu değişmektedir.

Daha ilginç ve büyük oranda cevaplanmamış olan soru ise, bu gazetecilerin neye inandıklarıdır. Etik çerçeveleri nedir? Araştırmacılar, pek çok gazetecinin yaptıkları işin bilgiyi halka çabuk ulaştırmak olduğu konusunda görüş birliği içinde olduklarını ortaya koymuştur, fakat gazetecilerin kendilerini ne derece hükümetin veya diğer güç odaklarının 'bekçi köpeği' olarak gördükleri konusunda büyük fikir ayrılıkları vardır. Bu, Avustralya, İngiltere ve Finlandiya'daki gazeteciler arasında çok önem verilen bir amaç iken, uzun yıllara dayanan demokratik hükümet tarihinden ve özgür basın kültüründen yoksun ülkelerde önemsiz bir konu olarak algılanmaktadır. Anketin yürütüldüğü ülkelerden Cezayir, Tayvan ve Şili buna örnektir.

Gazeteciler, analizci rollerinin önemi veya doğru ya da tarafsız habercilik yapmaya zorunlu olup olmadıkları konusunda da tam bir görüş birliği içinde değillerdir. Ankete katılan İngiliz gazetecilerin yalnızca % 30'u, gazetecilerin doğru ve tarafsız olması gerektiğini savunmuştur. Almanya'da gazetecilerin % 80'inden fazlası ve ABD'de ise % 49'u bu zorunluluğu kabul etmektedir. İngiliz meslektaşları tarafından sıkıcı ve tedbirli yaratıklar olarak nitelendirilen Alman gazeteciler, haber kaynaklarını taciz etmekten, belgeleri izinsiz kullanmaktan ve bilgi için para ödemekten mutlu olmadıklarını söylemektedirler. Başka birinin kılığına bürünme, Avustralyalı gazeteciler tarafından diğer ülkelerde olduğundan daha az hoş görülmektedir.

Bu gibi bulguların ışığında bakıldığında, gazetecilikte davranış standartları konusunda karışıklık olması şaşırtıcı

değildir. En basit deyişle, gazetecilik etiğinin ortak bir dili yoktur. Gazetecilik, özellikle düzenlemelerin olmayışı ile iftihar eden ve aynı zamanda doğası gereği var olduğu toplumların ahlaki ve politik refekslerine uyum sağlamaya ve bunlara meydan okumaya çalışan gazeteler ve dergilerde bir meslektir. Yazılı ve görsel medyanın internet ve diğer dijital platformlar yoluyla birleşmesinin giderek yayıncılığa benzeyen basının düzenlenmesiyle mi yoksa tam tersi ile mi sonuçlanacağı henüz belli değildir. Ama, kazara da olsa, gazetecilikte yüksek ahlaki standartlara ulaşmayacağımız açıktır. Başkalarını baskı altına almada ustalaşmış gazeteciler kendi kendilerine de baskı uygulamak zorundadırlar. En azından, gazeteciliğin yaşaması için gazetecilikle ilgili bir kamuoyuna tartışmasının gerekli olduğunu kabul etmelidirler.

VIII. Bölüm

MATT'İN MODEMİ: YARININ GAZETECİLİĞİ

1990'ların sonlarındaki birkaç yıl boyuca gazetecilik dünyasında çılgınlıklar yaşanmıştır. Gazeteciler arasında olup da, birinin internet tabanlı haber servisi veya elektronik dergi kurmak ya da Microsoft, Yahoo gibi bir şirkette çalışmak için işinden ayrıldığını duymamak imkânsızdı. Etrafta o kadar çok iş vardı ki, gazetecilik kurslarına kaydını alacak insan bulmak güçleşmişti. Zaten, istekli ve biraz da internet bilgisi olan biri için bol bol iş varken, kim eğitime ihtiyaç duyacaktı ki?

Bu, öyle bir zamandı ki, herkes herkesin işini yapma ihtiyacı içindeydi. Gazeteler, internetin okurlarını ve seri ilanlarını çalacağından korkunca, reklam verenleri ellerinde tutmak için internet siteleri yapmaya bile başladılar. Dergiler, kendilerine internet üzerinde ve çok kanallı televizyonlarda yeni kimlikler yarattılar. Televizyon, internetle başa çıkabilmek için onlarca etkileşimli servis kurdu.

Ve hemen hemen herkes çokça dile getirilen dijital teknolojilerin birleşmesi ile uğraşabilmek için şirket evliliklerini düşünür hale geldi.

Bazıları bu planlar için milyarları riske attı. Diğerleri sadece editörlerinin sayısını iki katına çıkardı. Gazete editörleri, nihayet internetin medyayı dönüştüreceğini anladıklarında kendilerinin elektronik ortamda yer almaları hakkında yazılar yazdılar. İnternete biçilen değerin tavanda olduğu sırada, America Online ile birleşen Time Warner'ın kararı hakkında yorum yapan Rupert Murdoch'a göre, şimdilerde Time Warner da şu soru sorulmaktadır: "Kahrolası o hafta sonu hepimiz ot mu çekmiştik?" Gazetecilik tarihinde yeni hiç bir araç bu kadar hızlı bir biçimde birden bire ortaya çıkmamış ve böyle değişken sonuçlar yaratmamıştır. Bu, kokain çekip kendini kaybetmiş bir tür gazetecilikti: New New Thing, Woodword ve Bernstein ile bir araya geldi. Artık parti bitti ve tüm olan bitenin yarının gazeteciliği için ne anlama geldiğini görmenin zamanıdır. Bu kitapta ele alınan gazetecilik ahlakı, mülkiyet ve yayıncılık özgürlüğü gibi meselelerin yanında, bu teknolojik konular ne derece önem taşımaktadır?

Ismarlama Yazı Yazan Yazarlar ve Bilgisayar Korsanları

İnternetle tanışmam çok kötü bir deneyimdi. 1994'ün sonbaharında, sekiz yıl önce geleneksel gazetelerden farklı, bağımsız bir ses olarak kurulan bir İngiliz günlük gazetesi *Independent*'ın yeni editörüydüm. Devraldığımda, gazetenin

durumu berbattı. Tiraj, 400.000'den 250.000'e gerilemişti, çünkü Rupert Murdoch bir fiyat savaşı başlatmış ve gazetenin kurucuları yönetimin kontrolünü, hâlâ Maxwell emekli maaşlarının yağmalanmasıyla ilgili skandalın ardından aldığı yaraları sarmaya çalışan büyük Avrupalı yayıncılar grubu Mirror'a teslim etmek zorunda kalmışlardı.

Yapılacak çok iş vardı. Gazetenin *Mirror*'dan gelen baskılar üzerine yeniden şekillendirilmesi gerekiyordu; editör bütçesinde kesinti yapıldı ve satışları eski haline döndürmeye kararlı biçimde, Londra'nın Canary Wharf'taki en büyük ofis bloğunun üst katlarındaki ofislere taşındık. Son dakika haberleri sunmalıydık, ki bu *Independent*'ın hiç de meşhur olmadığı bir konuydu. Bir gün, haber editörü büyük bir haberin üzerinde olduğumuzu fısıldadı. Serbest çalışan bir haberci, ulusal telefon şirketi BT'nin bilgisayar sistemini kırdığını ve savunma ve istihbarat teşkilatları ile başbakanın Downing Sokağı'ndaki evinin direkt telefon hatları dahil, en gizli telefon numaralarını ele geçirdiğini iddia etti.

Elbette bunu teyit etmek gerekiyordu. Bilindik bir araştırmacı gazeteciler ağı ile ilişki içinde olan bu muhabir hakkında araştırma yaptık. Bize telefon numaralarının yazılı olduğu uzun listeler gösterdi. Biz de bunları denedik. Muhabir, bu dosyaların elektronik versiyonlarını internette güvenli bir alana taşıdığını söyledi. Sonunda, verilerinin güvende olduğunu söyleyen BT ile ilgili iddialarda bulunduk. Haberi yayımladık ve ortalık karıştı. Başbakana, Avam Kamarası'nda bununla ilgili sorular yöneltildi. Polis soruşturma başlattı. BT personelinden telefonlar aldık ve eğer muhabirin kim olduğunu söylersek bunun hemen kanıtlanabileceğini söylediler.

Artık kuşkulanmaya başlamıştım. Eski bir meslektaşım, bilgisayar korsanlarının interneti kullanma şekilleriyle ilgili yazımızın kulağa pek doğru gelmediğini söyledi. Birkaç gün sonra, verilerin bilgisayar korsanları veya yapışkan gazetecilik yoluyla elde edilmediği, muhabirin verileri BT'de, bir iş bulma ajansının ayarladığı geçici işinde çalışırken bir bilgisayardan indirdiği ortaya çıktı. Başının derde gireceğini düşünerek bunu bize söylemek istememişti. Hepsinden öte, gazeteci olarak isim yapmak istemişti .

Bu arada, başka bir *Independent* muhabiri BT'den gelen ve güvenlik açıklarını doğrulayan telefonla aramaları kontrol ediyordu. Bir kaynak, muhabirimizin BT'nin güvenliğinden geçip bir bilgisayarın başına oturduktan ve bağlandıktan sonra detaylı haberimizdeki gizli telefon numaralarına ulaşabileceğini kanıtlamayı teklif etti. Ardından bunu yaptık ve 'bilgisayar korsanımızın' hikâyesi çuvallayınca bu yeni güvenlik açığının sonuçlarını okurlarımıza bildirdik. Daha sonra, muhabirimiz ve BT yetkilisi dava edildi, ancak bilgisayar verilerini korumayla ilgili yasa uyarınca dava düştü.

Sonradan düşününce, internet güvenliğini sağlamaktan sorumlu kişilerin gevşek davranmasından ötürü, BT'nin risk altındaki gizli verileri gibi mükemmel bir hikâyeyi, bilgisayar korsanlığıyla ilgili sahte bir haber yaparak mahvettik. Utancım yıllar geçtikçe azalmak yerine arttı, çünkü artık, herkes gibi ben de, 1994'te interneti anlatım biçimimizin tamamen cahilce olduğunu görüyorum. İletişim tarihinin halka en çok ulaşabilen aracının bir bilgisayar korsanının gizli verileri saklamak üzere kullandığı bir yer olduğunu öne sürmek, banka soyguncusunu bir çetenin çalıntı

külçe altınlarla dolu bir çuvalı bir East End birahanesinin barına saklamayı seçebileceğini öne sürmek gibi bir şeydi.

İnternetin Anlamı

O halde, yeni dijital iletişim teknolojilerinin gazetecilik için anlamı nedir? Bazı şeyler ortada. Dijital teknoloji, ister kablolu isterse kablosuz, herhangi bir iletişim ağından geçecek veri miktarını inanılmaz oranda arttırmakta ve bu verilerin yönlendirilip çeşitli ucuz ve basit masaüstü, taşınabilir veya oturma odalarında kullanılan cihazlar yoluyla iletilmesini sağlamaktadır. Telekomünikasyon ağı küresel olduğu ve dünyanın pek çok bölgesindeki yatırım ve iletişim teknolojileri fakirliğiyle ilgili meseleleri ortadan kaldırdığı için, gazetecilik, neredeyse bir çırpıda küresel bir yatırım halini almıştır.

Profesyonel gazeteciler için bunun çok büyük sonuçları vardır. Yeni iletişim teknolojileri ağının küresel doğası bireylerin dünyanın her yerinde yapılan gazeteciliğe ulaşıp, bunu uluslararası çapta tartışma konusu yapabileceği anlamına gelmektedir. Haberlerin içindeki düşünce haklarının daha değerli hale gelmesi sonuçlardan biridir. Daha önemlisi ise, gazeteciliğin, tek yönlü geleneksel gazetecilik veya televizyon haber bültenlerinden ziyade, çok yönlü bir güç sahası haline gelmesidir. Ayrıca, haber yapma ve yayma teknolojisinin çok daha ucuz ve basit olması nedeniyle, hemen hemen herkes gazetecilik telaşına dahil olabilir. Günümüzün haber merkezleri, temel olarak, bir ağ üzerinde birbirine bağlı kişisel bilgisayarlardan oluşmaktadır. Cep

telefonları resim, ses kaydedip bunlarla beraber metin de iletilebilmekte ve ilkel televizyon istasyonları gibi işlev görmektedir. Amerika'ya 11 Eylül'de yapılan terörist saldırı sırasında cep telefonu trafiği, canlı televizyon ve diğer haber medyasının arasındaki karşılıklı etkileşim, çağdaş politikanın özel ve kamu medyası ile olan mücadelesine etkileyici bir örnek oluşturmuştur. Temmuz 2005'te, Londra'daki bombalı terörist saldırılar katliama yol açtığında, televizyon haberlerinde yayınlanan en dramatik fotoğraflar o sırada metroda seyahat etmekte olan Londralıların cep telefonlarıyla çektikleri fotoğraflardı.

Bu büyük kapsamlı değişiklikleri tanımlamak için 'devrim' kelimesini kullanmak bence abartılı olmayacaktır; ki bu değişikliklerin hiçbiri borsanın dalgalanması ve teknoloji, medya ve iletişim teknolojileri hisselerinin değerlenmesiyle boşa çıkmamıştır. Bu piyasalar, gerçekten hızlı geniş bant iletişim ağlarının hizmete sunulmalarının hızını ve çapını belirlemede önemli rol oynayacaktır, ama piyasaların neden olabileceği hiçbir şey bu devrimi tersine döndürmeyecektir.

1990'ların başından bu yana tanık olduklarımız olağanüstüdür. Artık, tüketicilerin üç ya da dört yerine 200 veya 300 televizyon kanalına sahip olması olağan bir şey haline gelmiştir. Radyo, televizyonun yanında önemsiz kalmak şöyle dursun, bilgisayar, dijital televizyon, uydu ve cep telefonu vasıtasıyla erişebilir hale gelip yeni ve hızlı bir büyüme evresine girmiştir. Bu arada, sözde 'pod-casting', 'radyo' programı yapımcılarına, programlarını dijital dosyalar şeklinde 'I-pod' benzeri cihazları olan kişilerle paylaşmalarını sağlayan bir teknoloji olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde gazeteler reklam pazarı ve okurların gazete okumaya ayır-

dıkları zaman açısından baskı altında olsalar da, uzun mesafelere kara veya demiryolu ile çok büyük sayılarda basılı gazete taşımak yerine, birden fazla internet sitesinde ucuza yayın yapabilmektedir. Elbette, bunlar da küresel imkânlara sahiptir. Giderek daha çok parçalanan medyadaki pozisyonları hedeflemeye çok uygun olan dergiler de yeni fırsatlar elde etmiştir. Hiçbir araç sosyo-demografik katmanlara dergiler kadar etkin biçimde ulaşamamaktadır. Televizyonculukta ise, uydu iletişim araçları ve dijital ortam, muhabirlerin haberleri bir yerden diğerine iletebilmelerini, editörlerin de bu haberleri TV veya internette hızla yayınlanmak üzere hazırlamalarını sağlamaktadır. Hafif fotoğraf makineleri ve diğer teçhizatlar, modern havayolu ulaşımı ile birlikte televizyon habercilerinin birkaç saat içinde olay yerine varmalarını mümkün kılmaktadır, oysa bir zamanlar bunu yapmak günler almıştır. Yabancı ülkelerdeki görevlerimin en zor kısmının basit bir yazılı mesajı ana ofise göndermek için yerel teleks istasyonunun önündeki kuyrukta uzun saatler beklemek zorunda kalmak olduğunu dün gibi hatırlıyorum. Ulusal bir gazetede editör olarak çalışırken, 1980'lere kadar işin en sıkıcı yanı baskı makineleriyle uğraşmaktı. Günümüzde haberciler baskı makinesinin nasıl bir şey olduğunu bile bilmezler. Artık haberler çoklu ortamda; anlık, küresel ve her an her yerde.

Drudge ve *Fame*'den Çocuklar

İnternet ise zaten bir haber aracı olarak çoktan ortalığı birbirine katmış durumdadır. İnternetin koruyucu meleği

(ya da pek çok kişiye göre koruyucu günahkârı), şöhretlerle ilgili dedikoduları ve film değerlendirmelerini Hollywood'dan tek kişilik bir ekip gibi yapmaya başlayan Matt Drudge'dır, ama Ocak 1998'de Washington Post grubuna ait *Newsweek* dergisinin Başkan Clinton'ın bir Beyaz Saray stajyeri Monica Lewinsky ile yaşadığı gizli seks ilişkisiyle ilgili bir haberi yayınlamaktan alıkonulduğu öğrendiğinde, Amerikan haber medyasının kapıları Drudge için açılmıştır. Bir süredir Clinton'ın yaptıklarıyla ilgili dedikoduları takip etmekte olan Drudge, New York'taki bir ajansa hikâyeyi doğrulattıktan sonra haberi yazmış ve okurlarına sunmuştur. Haberin Drudge olmadan da su yüzüne çıkması olasılığına rağmen, bu atlatma, dedikoduları gerçekmiş gibi sunup haberlerini aceleye getiren önemli haberciler arasında bir yarış başlattığında, o zamanın Watergate skandalı olarak isimlendirilmiştir.

17 Ocak 1998 tarihinde, Pasifik saatiyle akşam 09:02'de yazılan bu çok önemli Drudge Rapor'unun düzenlemesini, Drudge'ın kendi sözleriyle anımsamaya değer:

> Yapacak bir şey kalmadı.
> Parmağım tuşun üzerinde.
> İşte her şey bundan ibaret.
> Bugüne kadar olduğumuz ve olacağımız her şey.
> *"Ne yaptığını sanıyorsun Drudge?"*
> Kedi. Lanet.
> *"Doğru mu okuyorum? ABDB'nı [Amerika Birleşik Devletleri Başkanı] bir stajyerle yatmakla suçlamak üzeresin. Washington'ı havaya uçurmaya mı hazırlanıyorsun? Bana Janet Reno'yu bulun!"*

Baksana, bu benim de hoşuma gitmiyor, ama bu bilgi doğrulandı, doğrulandı ve doğrulandı, ve senin Janet Reno'nun yetkili Starr'ı konuşmaya başlar (...)"
"Sen bir teröristsin değil mi?"
Annem ve babam liberaldi.
"Sen ve senin internet manifeston."
Bırakın gelecek başlasın.
"Öyle olsun..."
Microsoft'un faresi pozisyonunu aldı.
Hazır. Nişan al. GİR.

Uydudan uyduya, elektronik postalar, fakslar ve alarmlar. Saat 1:00.
Cep telefonları, konferans konuşmaları, kirli elbiseler, purolar. Saat 2:00.
Celpnameler. Büyük jüriler. Kavga. Saat 3:00.
Seçimler. Gensoru. Saat 4:00.
Beraat. Saat 5:00.
Şöhret. Saat 6:00.
Tan vakti.

Sondan bir önceki satıra dikkat edin. Şöhret: İşe yeni başlayan Drudge, medya ünlüsü olma yolunda ilerlediğini çok iyi biliyordu. Altı ay sonra, Washington'daki Ulusal Basın Klübü'ne misafir oldu. Konuşması esnasında "cılız seslerin uğultusunun duyulduğu bir çağ"dan bahseden Drudge şunları söyledi: "Her vatandaş muhabir olabilir ve bunun doğurduğu güçlere sahip olabilir. İnterneti televizyon, radyo, dergiler ve gazetelerden ayıran şey, iki yönlü iletişim sağlamasıdır. İnternet, benim gibi bilgisayardan

Resim 20. Siber skandal gazetecisi Matt Drudge, Monica Lewinsky haberini kendi internet sitesinde açıklamıştır. Washington'daki Ulusal Basın Kulübü'nden profesyonel basın eleştirmenleri ile yüzleştiğinde ise onlara, "Ben profesyonel bir gazeteci değilim, hiç kimseden para almıyorum" demiştir.

anlamayan 13 yaşında bir çocuğa olduğu kadar, bir şirketin CEO'suna veya Beyaz Saray sözcüsüne sesini duyurma şansı verir; hepimiz eşit oluruz."

Drudge, fötr şapka giyerek, bilinçli olarak 1920'lerin skandal gazeteciliğine gönderme yapar ve onu destekleyenler de Drudge'ı Tom Paine'in gazetecilik geleneğinin meşalesini taşıyan insan olarak görürler. Ancak, Basın Klübü buna olumlu bir tepki vermemiştir. O dönemde Basın Klübü başkanlığını yürüten *Business Week* yazarı Doug Harbrecht soruşturmayı yürütmüştür. Drudge ise, Amerikan habercilik tarihiyle ilgili sınırlı bilgisini kullanarak kendini savun-

maya uğraşmıştır. Ama intikamı acı olmuştur. Drudge, online gazeteciliğin yüksek hızlı, sürekli ve hatalarla dolu yayınlarını gazetelerin günde bir düzine baskı yaptığı sarı basının altın çağına benzetmiştir. "Ben hata yaptıysam bulunduğumuz odada temsil edilen saygın haber kuruluşları da yapmıştır" demiş ve eklemiştir: "Yazdığım her şeyin altına imzamı atarım. Burada 'Periskop' yok; orada da 'Washington Whispers' yok. Ben kendimi, medya çalışanlarını onların politikacıları izlediği gibi izlemeye adadım." Peki, Monica Lewinsky hikâyesi gibi bir haber nasıl olup da Hollywood'da bir apartman dairesinden çıkmıştır? Bu durum Washington basın kurulu hakkında bize ne göstermektedir? Drudge, bu sorulara şöyle yanıt vermiştir: "Medya hükümete benzer; muhtemelen de güç büyüklüğü açısından hükümetten üstündür, dolaysıyla da sorgulanmalıdır." Yayımlamadan önce bir bilginin güvenilirliğini kontrol etmek için kaç tane kaynağa başvurulması gerektiğiyle ilgili gazetecilik kuralları için ise, "Ben vicdanımı dinliyorum. Artık gelecekteki iletişimle aramızda sadece vicdan olacaktır ve ben de vicdanımı dinlemekten gayet memnunum" demiştir. Eski gazeteciliğin, *Gazeteciliğin Unsurları* isimli manifestosundaki dokuzuncu maddeyi hatırlayalım: "Gazeteciler kişisel vicdanlarını dinlemede serbest olmalıdır."

Harbrecht, Drudge'a, gelecekteki gazetecilerin onun stilini ve metotlarını mı, yoksa *uygun* gazetecilik yöntemlerini mi uygulayacağına dair bir öngörüsü olup olmadığını sormuştur. 'Uygun' sözcüğündeki tehdit içeren tınıya dikkat edin. Drudge'ın görebildiği tek problem ise, kendisi gibi dikkat çekmek uğruna yaygara koparan binlerce muhabir

olursa, gazeteciliğin bir tımarhaneye benzeyeme başlayacağı olmuştur. "Ama böyle bile olsa, bence, insanların ilgisi azalacak ve başka bir şeye sarılacaklardır. Dolayısıyla, bu meseleyi serbest piyasaya bırakıyorum." Bu cevap üzerine, Harbrecht üstüne basarak, "Gazetecilik ahlakı nerde kaldı o zaman?" diye sormuş, Druge ise, "Profesyonelce. Görüyorsunuz, bana savunamayacağım laflar yöneltiyorsunuz, çünkü ben profesyonel bir gazeteci değilim. Bu iş için hiç kimseden para almıyorum" diye cevap vermiştir.

Siz bu kitabı okuyana kadar Matt Drudge arkasında hiçbir iz bırakmadan kaybolmuş olabilir veya televizyon şebekesinin en gözde *talk show*unda yer alıyor olabilir. Ancak bu çalışmanın ortaya koyduğu meseleler ve Drudge'ın temel aldığı ahlaki değerler bu kitabın temaları içinde sürekli olarak ele alınmıştır. Gazetelerin Batılı demokrasi geleneğinin kökleri özgür ifade ve özgür rekabet piyasalarına uzanır. Bu piyasada Thomas Paine, William Randolph Hearst, John Wilkes, Bob Guccione, *New York Times* gazetesi, Michael Moore ve Matt Drudge için yer vardır. Bu da Anayasa Mahkemesi'nin *Washington Post* gazetesinin olduğu kadar *Hustler* dergisinin de yayın haklarını savunacağı anlamına gelir. Thomas Jefferson'ın özgür gazeteler için uygun gördüğü prensiplerin asaleti, gazetelere özgür hükümetinkinden daha yüce bir demokratik öncelik tanıyor olsa da, gerginliğin tırmandığı zamanlarda özgürlüğün sağladığı bazı şeylere nefret duyulur. Jefferson'ın son yıllarında gazetelerin kokuşmuş halini ve onları yazanların şeytanlığını, kabalığını ve sahtekârlığını kınadığı unutulmamalıdır. Eski haberlerin ve yerleşik gücün en bilinen ismi, mesleğin mutfağında yetişmemiş kişiler yüzünden bu işten tiksinmiştir.

Druge'ın yaptığı işin yarattığı heyecan olumlu yankılar bulsa da, internetin geleceği hakkındaki tüm şüpheleri yok etmemektedir. Basında cılız seslerin uğultusunun damgasını vurduğu bir dönemin hemen ardından endüstrinin sesini yükselttiği, reklam için rekabetin ve karalama kanunlarının olduğu, ayrıca gazetelerin en kötü aşırılıklarını kontrol altında tutan diğer sivil kısıtlamaların yer aldığı bir döneme geçilmiştir, ki bazı durumlarda bu kısıtlamalarla bastırılmamış olması gereken şeyler bile bastırılmıştır. Basın, daha sonra, başlangıçta gazetelerin çöküşüne neden olacağından korktuğu az sayıdaki televizyon/radyo haberi yayıncılarıyla olan rekabeti konusunda uzlaşmaya varmıştır. Televizyon, hacmi, devletle ilişkisi ve her iki haber aracının iletebileceği bilginin karmaşıklığı açısından pratikte farklılık göstermiştir. İnternet, bir bakıma, hem televizyon ve radyonun hem de basının gayrı resmi çocuğudur. İnternet gazeteciliğinin en büyük oyuncuları CNN ve BBC gibi televizyon haber kuruluşlarıdır. Diğer haber siteleri ise gazetelerin yan kollarıdır. Fakat internette Matt Drudge'a, diğer ufak çaplı şirketlere ve haberlerini, görüşlerini ve izlenimlerini ilgilenen herkesle paylaşmaya hazır medya acemilerine de yer vardır.

Peki, internet bilgi ve görüşlerini böyle anarşistçe paylaşanlara bünyesinde yer verme konusunda misafirperver davranmaya devam edecek midir? Bunun cevabını vermek zordur, ancak tarih bize hiçbir habercilik aracının net bir ticaret modeli ile desteklenmedikçe hayatta kalamadığını göstermiştir; bu da internetin güçlük çektiği meseledir. Gazeteler, dergiler, ticari radyolar ve pek çok gazete en

nihayetinde esas olarak reklama dayalı bir ticaret modelini benimsemişlerdir. Fakat televizyonun çeşitliliği vergi verenlerden gelen mali destekle ve günümüzde de abonelik ücretleri ile işleyen kanallar, programlar veya etkinliklerden elde edilen gelirlerle artmıştır. Televizyona kişi başı yapılan harcamanın dünyadaki en yüksek oranlarının bu konuda en büyük piyasaya sahip olan Amerika ve kamu fonlarından görece en büyük payı alan bir radyo/televizyonu olan İngiltere de olması şaşırtıcıdır.

İnternet gazeteciliği hem para hem de yaratıcılık açısından hâlâ kendine bir yol aramaktadır. 1990'ların sonlarında internetin ticari ve kişisel iletişimi değiştirme hızıyla ilgili bir yanlış anlamaya dayalı olarak büyük paralar kazandırmıştır, ve o zamandan beri pratik ve günlük ticaret modelleri oluşturmaya uğraşmaktadır. Ekran boyutlarının sınırlı olmasından ve televizyonun aksine okuma anlama için gerekli olan konsantrasyon seviyesinin aynısını gerektiren bir iletişim aracında reklamların büyük oranda rahatsız edici olarak kabul edilmesinden ötürü internette reklam vermek sorun yaratmaktadır. Öte yandan, abonelik sistemi yalnızca öğrenilmesi çok gerekli bilgiler içeren yayınlarda işe yaramaktadır, ki bunu sağlamak da haber kuruluşlarının böylesine büyük miktarda bilgiyi internet üzerinden bedava sunduğu bir zamanda güçtür. Şimdilerde, on-line haber servisleri arasında en çok tercih edilen yaklaşım, basının ve radyo/televizyonun yaratıcı güçlerinden faydalanmak için on-line ürünler çıkarmak, aynı zamanda da kullanıcılara arşive erişim gibi ödemeli hizmetler sunmaktır.

Ancak, daha fazla insan daha yüksek hızda ve daha düşük ücrete on-line bilgilere ulaştıkça, elektronik on-line medya-

nın sağladığı avantajlar sürecektir. Bilgisayar, iletişim ve ekran teknolojileri daha da ilerledikçe bir telefon hattı veya kablosuz bağlantı yoluyla ve elektronik 'mürekkep' kullanarak üzerine yazı yazabileceğimiz, kullanıp atılabilen, taşınabilen, cebimize veya evrak çantamıza koyabileceğimiz ekranların üretilmesi muhtemeldir. On-line medyanın araştırma ve inter-aktiflik açısından basına göre avantajları vardır. Zaman içinde, ticaret modeli kendini bulacaktır.

On-line medya, gazetecilere hareketsiz ve hareketli resimler ile ses ve metinleri birleştirme gibi benzersiz bir imkân da tanımaktadır. Bu noktada da büyük ama henüz kimsenin el atmadığı bir yaratıcılık yatmaktadır; bu da gazete yayımcılarının satışlarını daha kârlı hale getirmek için manşetleri, tipografiyi, resimleri ve mizanpajı nasıl kullanacaklarını ilk anladıklarında olduğu gibi, taze, çarpıcı ve akılda kalan bir muhabirlik ve insanları bilgilendirme yolunun geliştirilmesidir. Radyo, İkinci Dünya Savaşı sırasında dinleyicilerine gerçek olayların ses kayıtlarını sunarak haberciliğe damgasını vurmuştur. Televizyon ise, politik liderlerle yaptığı söyleşilerde olduğu gibi, Tiananmen Meydanı'nda bir tanka el sallayan genç bir adamın ve İkiz Kuleler'in çöküşünün gerçek zamanlı görüntülerini ekrana getirerek bizleri hayretten dondurmuştur.

İnternet gazeteciliği şu ana kadar sohbet odalarındaki küresel tartışma toplulukları ve 'blog atmosferi' dışında çok farklı bir şey yaratmıştır. Fakat, Matt Drudge'ın çalışmasının da gösterdiği gibi, internet, güçlüleri sarsmak için, gücü bireylerin ve küçük grupların ellerine vermiştir; bu da, geçici bile olsa, medya tekelleşmesine, ticaret değerleri hegemonyasına ve tüm meslek gruplarının eğilimli olduğu

rehavete karşı hoş karşılanan bir panzehir olmuştur. İnternet, muhabirlere, zaman zaman 'bilgisayar destekli muhabirlik' adı verilen yeni araştırma araçları sağlamakta ve bilgi edinme özgürlüğü yasası sayesinde yavaş yavaş daha erişilebilir hale gelen kamusal veritabanlarında sorgulama yapma gücü kazandırmıştır. Aslında yaratıcılık açısından parıldayanlar da vardır. Dijital habercilik merkezi gibi kurumlar sözlü tarihin ve toplum gazeteciliğinin geleneklerine bağlı kalarak multimedya hikâyecilik ve gazetecilik araçlarını sıradan vatandaşların kullanımına açmaktadır. 2000'de yaşama veda eden Dana Winslow Atchley, dijital habercilerin kendilerinin de anlatacak bir şeyleri olabileceği fikri ile durup dinleyen insanlarda heyecan uyandırma misyonunun önemli öncülerindendir.

Diğer yeni bir fırsat ise, internet logları ve bloglama hareketidir. Bu da internetteki diğer pek çok şeyde olduğu gibi, bir kişi tarafından yaratılmış ve diğer insanlara özellikle ücretsiz olarak sunulmuştur. İnternet logları ve bloglama, herhangi bir kişinin umumi bir güncel veya dünya meselesiyle ilgili fikirlerini paylaşabilmesi için gerçek zamanlı ve on-line kişisel bir platform oluşturmasını sağlamaktadır. İyi tanınan bir İngiliz gazeteci ve bir Amerikan dergisi *New Republic*'in eski editörü Andrew Sullivan, bloglamayı, internetin tamamen demokratik doğasını sömürmekten ziyade, bundan yararlanan ilk gazetecilik modeli olarak tanımlamaktadır. "Bloglama, nihayet eşsiz bir sese sahip olan yeni bir araçtır. İnternete bağlanın ve bu sesin yükselmesini izleyin." Sullivan'ın kendi blog sitesi bağışlar ve siteyi ziyaret eden bir kişinin reklam verenin linkine tıklayıp bir şey satın alması durumunda blogcunun para

aldığı 'reklam ortaklığı' yoluyla para kazanmaktadır. Örneğin, Sullivan bir kitap klubünü yönetmekte ve internet üzerinden kitap pazarlayan Amazon'dan satın alınan her kitap için komisyon almaktadır. Sullivan'ın konuyla ilgili yorumu şöyledir: "Bu, bir yazarın okurlarına mesajını iletmek için zengin bir mal sahibine artık ihtiyaç duymadığı anlamına gelmektedir. Artık bir editöre de ihtiyacı yoktur. Bu da, büyük miktarlarda zırvalığın internette dolaşması demektir. Fakat, yazarlar bu sayede, bir okur kitlesine ulaşabilmek için yüzyıllardır süregelen çeşitli kişilere yalakalık yapma ihtiyacından nihayet kurtulacaktır. İfade edilmesine izin verilen görüşlerin kapsamı genişleyecektir. Amerikalı blogcuların büyük çoğunluğunun özgürlükçü veya ortanın sağı olması tesadüf değildir. Amerika'daki yerleşik gazete piyasasının hâkimleri, birkaç istisna dışında solcu liberal editörler ve muhabirlerdir. İnternetin yaptığı şey ise yetenekli yazarların bu dışarıya kapalı grubu atlatıp doğrudan okurlara ulaşmalarına olanak sağlamaktır. Eğer Drudge Raporu daha önce görülmemiş böyle bir devrimin öncülüğünü yaptıysa, blogcular da ikinci dalganın öncü kollarıdır."

Yaşam ve Ölüm

Daha yüksek hızlı iletişim ağları şekillendikçe, bloglama ve dijital habercilik gibi faaliyetler daha da fazla potansiyele ulaşacaktır. Büyük oranda tekelleşen gazeteler haber kaynaklarını kıstıkça ve rekabetin olmayışından dolayı rehavete kapıldıkça, bu faaliyetlerin yerel ve cemiyet haber servislerindeki büyüyen açıkları dolduracağını ummak yanlış

olmayacaktır. Multimedya ve on-line iletişim de, bilim ve hukuk gibi özel ilgi alanlarında olduğu kadar spor ve eğlence tutkunları tarafından oluşturulan diğer haber ağlarının önemli bir özelliğidir. Hiçbir profesyonel iletişimci meraklı ve kararlı bir vatandaşın elinin altındaki internetin gücünden şüphe duymamalıdır. Bir kaza esnasında felç geçirmesinden bir yıl sonra doktorlarından yaşam destek ünitesini kapatmasını talep eden 43 yaşındaki İngiliz "Bayan B'nin" durumu bu güce üzücü bir örnek teşkil etmiştir. İnternet sayesinde, profesyonellerden olduğu kadar oksijen makinesine bağlı diğer boyundan aşağısı felçli hastalardan da pek çok bilgi edinince doktorlarına duyduğu güvenin azaldığını söyleyen Bayan B'nin davası yatağının yanı başında bir hâkim tarafından görülmüştür. Edindiği bilgilerden güç alan Bayan B, davayı kazanıp ölmek için mahkemeden izin almıştır; bu da kayıtlara geçen ilk internet ötenazisidir.

Böyle birkaç cılız sesin yarattığı gürültü, halkla ilişkiler uzmanları gibi diğer profesyonel iletişimcilerin de halkla sadece medya yoluyla değil, aynı zamandadoğrudan iletişim kurmalarına olanak sağlamaktadır. Halkla ilişkiler çalışanları, bireylerin ve grupların yeni medya sayesinde çok daha büyük rakiplere karşı önemli medya kampanyaları başlatabildikleri gerçeğiyle de yüzleşmek zorundadırlar. Örneğin, 1990'larda, bir restoran şirketi olan McDonalds'ı internette arayan herhangi bir kişi, hemen McDonalds'dan hoşlanmayanların yaptığı sitelere yönlendiriliyordu. Aynı zamanda, küresel kapitalizmin değerlerini sarsan gösterilerden güç alan sözde 'bağımsız medya kuruluşları' Irak savaşı gibi önemli konular için alternatif muhabirlik biçimleri yaratmak üzere ortaya çıkıvermişlerdir. Bu kuruluşlar ken-

dilerini büyük medya şirketleri tarafından lekelenmemiş muhabirler olarak görmektedir. Halkla ilişkiler çalışanları ise buna karşılık olarak yalanlama ve cevap verme için internet tekniklerini kullanmadan önce, sohbet odalarını ve diğer internet tabanlı iletişim forumlarını gerçek zamanlı olarak takip edebilmek için internet üzerinden izlemeye büyük yatırım yapmaktadır.

Silah Başına Yurttaşlar! Çoğulculuk, Çeşitlilik ve Güven!

Sürekli gelişen en büyük medya şirketleri ile birkaç cılız ses arasındaki bu yarışın sonucunun ne olacağını kestirmek güçtür. İnternetin şirketleştirilmesi ve çeşitliliğinde öngörülen azalma konusunda kötümser olanlar, AOL-Time Warner, Disney ve Vivendi gibi yeni devlerin şimdilerde karşı karşıya olduğu güçlüklere bakarak rahatlamalıdır. Aynı şekilde, iyimser olanlar ise medyada gücün paranın ardından geldiğini unutmamalıdır; bu yüzden, medya dünyasında gücün kontrolü eskiye oranla çok daha zor olsa da, vergi verenlerin kamu televizyonu ve radyosuna yatırım yapmak ve medya mülkiyetinin aşırı tekelleşmesini önlemek için iyi nedenleri olacaktır. Yeni bir oluşum, iletişim altyapılarını hem kırsal bölgelerde hem şehirlerde, ayrıca zengin ülkelerde olduğu gibi fakir ülkelerde de yeterince ucuzlatacak ve herkesin bunları kullanmasına olanak sağlayacaktır. Bu gerçekleşmedikçe demokrasiyi zayıflatan bir 'dijital ayrılık' doğacaktır. Fransız devrimcilerinin sloganı özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ise, devam etmekte olan ileti-

şim teknolojileri devriminin sloganı 'erişim, çoğulculuk, çeşitlilik ve güven' olmalıdır.

Zaman zaman oluşan karışıklıklar bariz biçimde birbirine zıt pek çok şeyin aynı anda meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır; bir tarafta bloglara, diğer tarafta AOL-Time Waner'a, hem bağımsız medya kuruluşlarına hem de giderek yükselen küresel halkla ilişkiler şirketlerine ve Matt Drudge ile 50 milyon dolar kazanan TV haber spikerlerine sahibiz. Bu olgular, birbirlerine karşı oluşmuş tepkiler olarak açıklanabilir, ki hepsi eski teknolojilere, kurumlara ve kurallara bağlı kalmayı reddettikleri için haber medyasının dinmek bilmeyen çalkantılarının birer parçasıdır.

Gutenberg Toplumundan İnternet Toplumuna

1990'lardayazdığıüçlemeyle 'ağ toplumunun' haritasını çıkaran Manuel Castells'e göre, internet yönetiminde Amerika'nın çıkarlarının baskın olmaması koşuluyla internetin eşsiz kültürü onu şirketlere devredilmekten veya hükümetin zorbalıklarından koruyacaktır. Castell, "internetin sosyal alanda kullanımından dolayı değişime çok fazla açık, esnek bir teknoloji olduğunu, bunun da önceden bilinmeyecek ve ancak deneyimlerle ortaya çıkacak birçok potansiyel sonucunun olduğunu ve dolayısıyla insanoğlunu ifade ettiğini" söylemektedir.

Castell'in iddiasına göre, bir gün birleşme olursa, bu birleşme iş dünyasının kullanım alanlarının da ötesinde geniş bantlı ağ kurmak için gerekli olan yatırım miktarı,

en gizli talebi karşılamaya istekli ve hazır olan yeni bir medya sistemi tarafından haklı çıkarıldığında olacaktır. Bu gizli talep, bugünlerde geleneksel medya endüstrisinin katı görüşleri ile büyük oranda engellenen etkileşimli özgür ifade ve otonom yaratımıdır. Gazeteciliğin bu daha büyük yaratıcı resmin sadece bir yönü olduğu apaçıktır, ancak Castell'in belirttiği güçleri şekillendirdiği gibi bu güçlerle şekilleneceği de yadsınamaz. On sekizinci yüzyılda liberal özgür basının kurulmasını mümkün kılan sosyal, politik, teknolojik, kültürel ve ekonomik koşulların bileşimi günümüzde farklı bir şekil almıştır. Yolumuzu McLuhan'ın 'Gutenberg Toplumu'ndan Castell'in 'İnternet Toplumu'na çevirdiğimizde, itici gücün artık maksimum seçenek ve maksimum kalite talep eden tüketici-vatandaş olduğunu görürüz, ki bu talep edilenler iyi işleyen piyasaların faydaları ve eksikleri ile aşırılıklarından korunma getirmektedir. Haberler söz konusu olduğunda, tüketici-vatandaşın ruh hali değişkendir; farklı farklı haber araçlarını kullanıp, haberlerin bazı belli kurallarını takip etmektense haberleri canı istediğinde öğrenmektedir.

İnternet hem kendi başına bir haber aracıdır hem de diğer araçları birbirine bağlar. Küresel gazetecilik kadar küresel alışverişi de kolaylaştırmaktadır. *Washington Post* gazetesinden 'eski haberler'in savunucuları Leonard Downie ve Robert Kaiser, on-line gazeteciliğin ve genel olarak 'yeni haberler'in başarılarını küçümseseler de, 2001'de Drudge'ın washingtonpost.com'a, Post'a bağlantı veren herhangi diğer bir siteden daha fazla okur çektiğini söyleyerek dürüst davranmışlardır. Endişeli gazeteciler komitesinin kurucusu olan ve 'eski haberler' değerlerini savunan Tom Rosenstiel,

daha da ileri gider ve en sonunda gazeteciliğin yeni teknolojilerin gelişiyle kurtarılabileceğini çünkü bu yeni teknolojilerin 10 genç insanın evlerinin garajında otunıp kâr oranını en yüksek seviye çıkarmak için ticaret danışmanlarından öğrenilen gelişmiş bir modelden ziyade tanıdıkları insanların ve hizmet ettikleri toplumların ihtiyaçlarından doğan bir gazetecilik şeklini yaratmaya olanak sağladığını savunur. 1600'lerdeki ilk gazetecilik, kelimenin tam anlamıyla, İngiltere'nin kahve evlerindeki vatandaşlar arasında yapılan sohbetlerden ibaretti. İnternet ise bizlerin yeni kahve evidir.

Virüs Çağı

Halk gazeteciliğini savunanlar, gazeteciliğin hem bir iş hem de bir işten fazlası olduğunu bizlere hatırlatmakta haklıdırlar. Medya meseleleriyle ilgili yazıları olan Christofer Dornan şöyle demiştir: "Medyanın politik gücü ele geçirip politika süreci ile düşüncenin karmakarışık çalkantıları içindeki karar alıcıları arasında tampon olacağı kimin aklına gelirdi?" Gezegenimizin en ileri ve en sofistike ulusu Amerika Birleşik Devletleri'nde artık ne yapıldığından çok yapılanların medyada nasıl yankı bulduğu önemlidir. Eskiden gazeteciliğin gerçeği güvenilir biçimde aktardığı düşünülürdü. Şimdi ise gazetecilik, eğlence ve ciddi habercilik telaşı neyin gerçek olup olmadığını belirliyor gibi görünmektedir; oysa Chomsky taraftarları gerçeğin kitlelerin maniple edilmesi için tasarlanan büyük bir plana göre ama absürd, belirli bir yönü olmayan ve akıldışı dalgalanmalarla belirlendiğini düşünmektedirler. Huxley ve Orwell'in kor-

kulu rüyası bireyin ortak kurallarla baskı altına alınmasıydı. Vardığımız nokta ise, bir zamanlar belirtildiği gibi, yönetimin neredeyse sona erdiği bir noktadır. Şovu medya yönettiğinde ve televizyondaki zevzeklikler ile ekrana gelen görüntüler asıl gösterilmek istenen şeylerin önüne geçtiğinde, hiç kimse sorumlu değildir. Orwell'in 101 numaralı odasında Dornan, otoriter zalim, "güven duygusunun yok edildiği bir dünya yaratır" diye eklemiştir. Fakat güven, Stalin terörünün çetin ortamında olduğu kadar ciddi haberciliğin pusu arasında da kolayca kaydedilebilir.

Gazeteciliğin ilk ödevi, bulmak, doğru şekilde aktarmak ve güven hissi yaratmaktır. Güven olmazsa, gazetelere ne inanılır ne de saygı duyulur. Kıyasıya rekabet politikası çerçevesinde işleyen piyasa mekanizmaları güveniliri güvenilir olmayandan ayırmayı büyük oranda becerir, ancak iyi işleyen piyasaların da hataları düzeltmeye hazır ve halkın kendilerini izlemesine ve sorgulamasına itiraz etmeyecek, güvenilir ve sorumluluk sahibi tedarikçilere ihtiyacı vardır. Bu noktada akıllıca hazırlanmış düzenlemelerin rolü ortaya çıkar ve gazetecilerin böyle düzenlemeleri kucaklaması onların yararına olacaktır. Onora O'Neil'in çağdaş gazeteciliği eleştirirken söylediği gibi, haber medyası demokrasi sorununun değil de çözümün bir parçası olacaksa bizlere kontrol edip değerlendirebileceğimiz haberler sağlamalıdır, ki bu da özgür haber medyasının etkili düzenleme mekanizmalarıyla işbirliği yaparak çıkar çatışmalarını gözler önüne sermesi ve hatalarını kabul etmesi anlamına gelmektedir. İyi yönetilen piyasalar bol ve çeşitli habere olanak sağlar, fakat güven duygusu halkla iletişimin içinde olan herkesten, gazetecilerin yanı sıra politikacılar, kampanyacılar ve

Resim 21. İnternet sayfalarının sayısındaki patlama ve fiyasko o kadar hızlı olup bitmiştir ki, bu konuyu haber yapanlar hızına yetişememiştir. Bir internet dergisine ait olan bu kapak Ağustos 2000 tarihlidir. Şubat 2001'e gelindiğinde Amerikan dergisi Fast Company'nin kapağı internetle ilgili hislerin ne derece değişmiş olduğunu göstermektedir.

işyerlerinden biraz daha fazlasını isteyecektir. Politikacılar ve iş adamları yalan söylüyorsa, bunu bildikleri için gazetecilere teşekkür edilmelidir. Eğer gazeteler yalan söylüyor veya gerçeği keşfetmede başarısız oluyorlarsa, kamuoyu alanının sağlıklı olması imkânsızdır.

Zamanı dar vatandaşın, bütün bu tartışmaların bu sayfalara sıkıştırılmasını çok sıkıcı ve ilgilendiği konulara çok uzak bulması bir tehlikedir. Böyle olunca haberlerin çoğunun güvenilmezliğini fark edip televizyonu, radyoyu kapatacak ve bilgi fırtınasından uzakta daha sessiz bir hayatı seçecektir. Asıl tehlike de budur: Özgür toplumlar, geri

dönüşü olmayan bir yola girip gerçekten de yok olabilirler. Demokrasinin ortaya çıkması için gazeteciliğe gerek duyuldu. Dolaysıyla, gazetecilik de etkin biçimde işlev görmek istiyorsa kendisini inceleme ve mücadeleye açarak demokrasinin değerlerini kendi yönetim şekline dahil etmelidir.

Başarısız liderliğin tehlikeleriyle ilgili bir Çin atasözü vardır: Balık baştan kokar. Karmaşık, demokratik toplumlarda, durum böyle değildir. Herhangi bir yeri çökerten ve istediği yöne giden virüslerin ve bilgisayar ağlarının çağındayız. Bu açıdan çağdaş demokrasiler elit bir tabakanın elinde gibi görünenlerden daha sağlamdır. Öte yandan, bir virüs yayılmaya başlar başlamaz her yere çabucak ulaşır ve problem lider değişikliğiyle çözülemez. Bu virüslere karşı bilinen tek antikor, güvenilir, eksiksiz ve gerçeğe uygun gazeteciliktir. Piyasa bunu sağlayamadığında, bizler piyasadaki hataların düzelttiğinden emin olmalıyız.

Bu arada, Doug Harbrecht, Matt Drudge'a en büyük hatasının ne olduğunu sorduğunda Drudge'ın cevabı şu olmuştur: "Yeteneklerimden şüphe duymak."